

Fredagen den
1 december 1978

Fredagen den 1 december

Kl. 09.00

§ 1 Justerades protokollet för den 23 november.

§ 2 Meddelande om val av en riksdagens ombudsman

TALMANNEN:

Jag får meddela att vid början av kammarens sammanträde onsdagen den 6 december kommer att anställas val av en riksdagens ombudsman.

§ 3 Om åtgärder för att bevara områden av betydelse för det rörliga friluftslivet

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBE erhöll ordet för att besvara *Tore Claesons* (vpk) den 7 november anmälda interpellation, 1978/79:69, och anförde:

Herr talman! *Tore Claeson* har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder för att skydda naturområdet *Erstavik* i Stockholms län och andra för det rörliga friluftslivet betydelsefulla områden från naturförstörande ingrepp.

En viktig del av arbetet i den fysiska riksplaneringen är att ge erforderligt skydd åt de områden som avses bli utnyttjade för det rörliga friluftslivet. Inte minst i storstadsområdena är det en angelägen uppgift att vid den översiktliga planeringen reservera mark för det rörliga friluftslivets behov.

Jag delar den uppfattning som kom till uttryck i dåvarande regeringsbeslut för Stockholms län i februari 1975 med anledning av arbetet under programskedet i den fysiska riksplaneringen, nämligen att behovet av rekreationsområden för befolkningen i Storstockholmsområdet är betydande. Inom de naturområden som är av intresse för friluftslivet och där det finns andra motstående önskemål om markanvändningen bör en kommunal planering ske som beaktar de överväganden som görs inom ramen för regionplaneringen. De områden som avses bli utnyttjade för friluftsliv m. m. bör ges ett långsiktigt skydd antingen genom tillämpning av naturvårdslagens bestämmelser eller i form av en fastställd generalplan kompletterad med erforderliga förordnanden enligt naturvårdslagen.

Eftersom *Tore Claeson* väcker frågan om expropriation av *Erstavik*, som f. ö. har klassificerats som ett riksintresse för det rörliga friluftslivet och till en del även för kulturminnesvården, vill jag göra några klarlägganden.

Några juridiska hinder för expropriation föreligger inte. I expropriationslagen finns regler om rätt till expropriation för naturvårds- och fritidsändamål.

*Meddelande om val
av en riksdagens
ombudsman*

*Om åtgärder för
att bevara områ-
den av betydelse
för det rörliga
friluftslivet*

*Om åtgärder för
att bevara områ-
den av betydelse
för det rörliga
friluftslivet*

mål. Enligt förarbetena till expropriationslagen bör emellertid mark för det rörliga friluftslivet tas i anspråk genom expropriation först sedan andra möjligheter att säkerställa marken för det rörliga friluftslivets behov har prövats och befunnits vara mindre lämpliga.

Enligt vad jag erfarit under hand kommer länsstyrelsen i Stockholms län att pröva grustäktsärendena i början av år 1979.

Samhällets ställning gentemot markägare som söker täkttillstånd har stärkts genom de ändringar som gjordes i naturvårdslagen år 1973. Rätten till ersättning åt markägaren för vägrat täkttillstånd slopades i princip. Det problem som Tore Claeson tar som utgångspunkt för sin interpellation uppstår således endast i sådana fall då ett täkttillstånd skall bedömas enligt den lagstiftning som gällde före den 1 juli 1973.

Flera remissinstanser har i samband med planeringsskedet i den fysiska riksplaneringen pekat på behovet och betydelsen av hänsynsregler i olika speciallagar för att tillgodose naturvårdens, friluftslivets och kulturminnesvårdens intressen. Dessa frågor övervägs inom regeringskansliet. Utgångspunkten för övervägandena är att ett ökat allmänt hänsynstagande till naturvårdens, kulturminnesvårdens och friluftslivets intressen bör komma till stånd inom olika näringar.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talmän! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret på interpellationen.

Jag noterar att bostadsministern ser det som angeläget – och det har jag inte betvivlat – att man reserverar mark för det rörliga friluftslivets behov. Vidare noterar jag att det område som det här närmast gäller och som har föranlett min interpellation har klassificerats som ett område som har riksintresse för det rörliga friluftslivet och till en del även för kulturminnesvården. Som framgår av interpellationssvaret kommer ärendet att prövas av länsstyrelsen någon gång i början av nästa år.

Som också har uppmärksammats i svaret på interpellationen föreligger här ett problem, och det sammanhänger med de ändringar som gjordes i naturvårdslagen år 1973, varvid rätten till ersättning åt markägare för vägrat täkttillstånd i princip slopades. Jag skall återkomma till detta.

Slutligen noterar jag med tillfredsställelse vad som sägs i svaret när det gäller att tillgodose naturvårdens, friluftslivets och kulturminnesvårdens intressen. Frågor som sammanhänger med dessa intressen övervägs inom regeringskansliet och är följaktligen föremål för en viss översyn. Jag avvaktar med intresse de initiativ och förslag som kan komma att framläggas i det avseendet.

Bakgrunden till min interpellation är, som också framgår av interpellationstexten, Nacka kommuns problem när det gäller att slippa en oönskad grustäkt och bevara ett av Stockholmsregionens största friluftsområden. Det gäller det s. k. Erstaviksområdet, ett privatägt, mycket stort område som gränsar till Stockholms kommuns marker inom Nackareservatet. På Stockholms kommuns marker ligger den välkända Hellasgården, och området är

*Om åtgärder för
att bevara områ-
den av betydelse
för det rörliga
friluftslivet*

ett av de mest utnyttjade närreklamationsområdena i Stockholms län.

Ägaren till Erstavik ansökte år 1972 – alltså ett år före ändringarna i naturvårdslagen avseende ansökningar om s. k. täkttillstånd – om rätt att öppna grustäkt mitt i hjärtat av Erstaviksområdet. Nacka kommun motsatte sig då enigt planerna. Naturvårdsverket meddelade emellertid att man ämnade ge sitt tillstånd. Man menade att ett avslag skulle bli alltför kostsamt för staten. Även länsstyrelsen lät förstå att den kunde förväntas lämna medgivande till den begärda grustäkten.

Mot den bakgrunden och med ambitionen att söka undvika täkten inledde Nacka kommun överläggningar med markägaren, och i september 1976 godkände kommunfullmäktiges majoritet, mot vpk:s röster, en överenskommelse. Enligt denna överenskommelse garanterades ägaren viss begränsad grustäkt. Nacka kommun skulle, utöver den ersättning från staten med 1 milj. kr. som förutsattes, ersätta markägaren för att han avstod från rätten till ersättning för vägrade täkttillstånd. I överenskommelsen sades vidare att denna träffats på naturvårdsverkets initiativ.

Ett överklagande av Nacka kommuns beslut om avtalet ledde inte till någon ändring, utan avtalet vann laga kraft i oktober 1977. En vpk-motion om möjligheten till expropriation av Erstavik behandlades sedermera av fullmäktige. Motionen stöddes av socialdemokraterna men avsågs av den borgerliga majoriteten. Markägarna har nu gjort gällande att avtalet från 1976 inte längre är giltigt, och ärendet som sådant ligger nu, som också framgår av interpellationssvaret, hos länsstyrelsen. I dagens läge kräver markägarna ännu större eftergifter från kommunens sida, 3 milj. kr. har nämnts i sammanhanget, eller att man skall få ta upp grustäkter i full skala.

Av länsstyrelsens behandling av ärendet har hittills kunnat utläsas att man inte är främmande för att både ge tillstånd till en väldig grustäkt i Erstavik och samtidigt göra resten av området till naturvårdsområde.

De här förhållandena kan beskrivas på olika sätt. Märta Persson har i Dagens Nyheter beskrivit förhållandena på ett litet ovanligt sätt, och jag skulle, herr talman, vilja ta någon minut i anspråk för att läsa upp Sagan om prinsessan och smaragdgruvorna, som har varit publicerad i Dagens Nyheter. Det är en berättelse om vad hon kallar Hårdnacka med ägaren av Erstavik, af Petersens, i huvudrollen.

”Det var en gång en rik prinsessa som bodde i ett vackert slott nära den lilla byn Hårdnacka i landet Jättebra. Sedan urminnes tider hade prinsessans släkt där ägt och vårdat vida trollskogar. I prinsessans skogar fick älvorna med hjärtans lust hålla fester till Näckens musik. Alla djuren strövade fritt omkring och hittade där de saftigaste beten.

I Hårdnackas trollskogar fanns stora skatter gömda. Där fanns de mest gnistrande smaragder som enligt tidens sed brukade pryda gator och infattas i väggarna i Jättebrabornas palats. För i Jättebra hade alla det jättebra.

Prinsessans smaragdgruvor skulle göra henne så rik att hennes småprinsar slapp gå med tiggarslaven, när en gång hennes tid var ute.

Landet hade de senaste åren genomgått stora omvälvningar och nya lagar

Fredagen den
1 december 1978

---

*Om åtgärder för
att bevara områ-
den av betydelse
för det rörliga
friluftslivet*

hade stiftats av Kejsaren, som inte längre hade kvar samma släktkänsla som förr.

Nu hade Kejsaren beslutat att Prinsessan inte längre själv fick bestämma över sina vidsträckta ägor. Kejsaren hade också bestämt att inga smaragdgruvor skulle få sarga trollskogen eller förstöra så natursköna trakter.

Det tyckte folket var jättebra.

Kejsaren tillsatte ett särskilt verk, Skönhetsverket, som skulle säga nej! nej! och åter nej! till alla som ville förstöra naturen.

Det var jättebra.

Men Kejsaren vågade inte behandla slakten hur illa som helst. Till tröst skulle Prinsessan få några säckar guld, ja nästan lika mycket guld som smaragdgruvorna skulle skänkt henne.

Det tyckte Prinsessan var jättebra, och så åkte hon till Skönhetsverket i sin största landå för att hämta sina guldsäckar.

Men när Prinsessan hade bundit sina hästar vid Skönhetsverkets port, blev hon mäktat förvånad.

Ut på trappan kom ett sändebud och ropade:

– Dyra Prinsessa, visst säger vi nej! nej! och åter nej! i våra hjärtan. Trollskogarna får inte skövlas! Men våra munnar säger ja, ja, för Kejsaren har inte gett oss något guld att betala dig med!

I Hårdnackas provinshuvudstad hade Kejsaren också utnämnt några småbröder att vaka över att alla skötte sig.

Kejsaren hade lovat att småbröderna skulle få fatta alldeles egna beslut, om de bara kom ihåg två saker: de fick inte trotsa Skönhetsverket, och de måste alltid följa Kejsarens lagar, så skulle allt gå dem väl i händer.

Prinsessan gick till småbröderna för att be om råd, och de lovade att fundera på saken och inkallade rikets visa män för att lösa detta jättesvåra problem.

I Hårdnacka skramlade nu folket med vapen. De röt och mullrade för de ville inte ha sin trollskog förstörd.

Mest mullrade Munviljorna, en folkgrupp som kallades så för att de pratade mycket och gjorde vad folket ville. Alla mäktiga Munviljor var män.

– Här måste till list, tänkte de, för att förhindra smaragdgruvor i trollskogen.

De lockade Prinsessan till sig, smickrade henne och lovade henne genast en påse guld och årligt understöd, om hon städade efter älvornas fester och kanske också en liten, liten smaragdgruva till husbehov, bara hon lovade att inte förstöra naturen. Prinsessan blev så smickrad över erbjudandet att hon genast gick med på avtalet.

Men i Hårdnacka fanns ViPåKanter – förrädare som alltid ville förstöra allting och som bara gnällde över allt som var jättebra.

ViPåKanterna skvallrade om Munviljornas avtal med Prinsessan för Efterrätten, Kejsarens och småbrödernas pedantiske gamle onkel. Och det tog så lång tid för Efterrätten att tänka igenom, om Munviljorna hade rätt att på egen hand göra avtal med Prinsessan, att Prinsessan somnade.

Hon drömde de rysligaste mardrömmar om småprinsarnas framtid. Och

---

*Om åtgärder för
att bevara områ-
den av betydelse
för det rörliga
friluftslivet*

när hon vaknade så hon:

– Jag har ångrat mig! Jag vill inte ha Hårdnackas guld och jag tänker inte städa efter älvorna! För hon visste ju att hon hade Kejsarens lagar på sin sida och kunde göra vad som föll henne in.

Men Munviljorna i Hårdnacka stod fast. Prinsessan måste visst ta emot guldpåsen! Och hon måste visst städa! Och ta emot deras rundhänta årliga underhåll.

Då skrottade Prinsessan och alla Munviljorna stod som försmådda friare och kved.

Nu återstod bara Kejsaren att vända sig till.

Men först måste småbröderna ha fattat sitt alldeles egna beslut.

I sju år har de funderat.

Och har de inte funderat färdigt så funderar de än.”

Herr talman! Detta är också ett sätt att illustrera vad som har hänt, och jag väljer det mot bakgrunden av de många och långa diskussioner och de många turer som har förevarit i detta ärende. Det har fått något av ett löjets skimmer över sig i Nacka kommun, men det är naturligtvis en mycket allvarlig fråga som det handlar om.

Det aktuella området har av nästan alla som har haft anledning att yttra sig om det bedömts som ett rekreations- och strövområde av allra största, ja, av omistlig betydelse. Det hotas alltså av att delvis förstöras, och det var bakgrunden till min interpellation. Den naturliga undringen från mitt håll har varit och är därför: Vad kan och vill staten – regeringen – göra i detta och liknande fall?

I det typfall som jag nu har aktualiserat vore det rimligt om *en* kommun skulle stå för kostnaderna för ett område som används av hela Stockholmsregionens rörliga friluftsliv och som har ett beräknat besöksantal av över 2 miljoner människor per år. Självfallet anser jag det heller inte rimligt att markägare på sätt som ofta sker skall kunna utöva utpressning mot kommunerna och kunna tilltvinga sig ekonomisk ersättning för att avstå från naturförstörelse.

I bostadsministerns interpellationssvar understryks vad jag också i interpellationen framför, att några juridiska hinder för expropriation inte föreligger då det gäller mark för naturvårds- och fritidsändamål. Frågan är nu, med anknytning till det aktuella Erstaviksfallet, om bostadsministern, för den händelse att man inte på andra vägar lyckas säkerställa marken för det rörliga friluftslivets behov, är beredd att försöka medverka till en expropriation.

Vidare – och fortfarande med anknytning till Erstavik – om det visar sig att tidigare avtal mellan parterna alltså gäller och görs gällande, är bostadsministern då beredd att medverka till att den ersättning som Nacka kommun kan tvingas till kan komma att betalas av staten via naturvårdsverket eller på annat sätt?

Ytterligare en problemställning med anknytning till interpellationsfrågan: Om det visar sig att rätt till ersättning för vägrat täktillstånd föreligger genom att ansökan gjordes då tidigare bestämmelse i naturvårdslagen gällde, är

*Om åtgärder för
att bevara områ-
den av betydelse
för det rörliga
friluftslivet*

bostadsministern då beredd att medverka till att hela området räddas åt friluftslivet?

Många människor i Storstockholm är intresserade av svar på dessa frågor.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Låt mig bara först med anledning av sagan säga att om ViPåKanterna inte hade satt käppar i hjulet, hade nog alla tyckt att allting var jättebra. Men det är ju så att man i vpk genom sitt agerande i Nacka kommun själv har bidragit till att behandlingen av ärendet har blivit så utdragen och komplicerad. Om kommunala besvär inte hade anförts över den överenskommelse som finns mellan kommunen och markägaren, hade ärendet nu varit i ett helt annat läge.

När det gäller expropriationsfrågan finns det som sagt inte några hinder för expropriation. Nu föreligger inte någon framställning från vare sig Nacka kommun eller länsstyrelsen eller andra myndigheter som har att ta till vara naturvårdens och friluftslivets intressen.

Jag har också under hand erfarit att länsstyrelsen i Stockholm försöker hitta lämpliga former för att skydda Erstaviksområdet. I det läget tycker jag inte att det är lämpligt att regeringen nu tar några initiativ, utan man får fortsätta arbetet på regional och lokal nivå.

Jag vill i det sammanhanget också påpeka att expropriation medför skyldighet för samhället att ersätta markägaren för den inlösta egendomen. Vare sig staten avslår en ansökan om täktillstånd, som ju skall behandlas enligt den gamla lagstiftningen, eller genomför en expropriation så uppstår alltså ersättningsskyldighet gentemot markägaren.

TORÉ CLAESON (vpk):

Herr talman! När vpk i Nacka har överklagat det beslut som kommunfullmäktiges majoritet fattade så har det varit mot bakgrund av att man tyckte det var oriktigt att en markägare på detta sätt skulle kunna utöva ett sådant tryck på kommunen via sitt markägande att kommunen skulle tvingas till ett sådant avtal som det här var fråga om. Avtalet innebar för Nacka kommuns vidkommande sådana förpliktelser av ekonomisk och annan natur att vpk för sin del ansåg det helt oriktigt att kommunens invånare och skattebetalare skulle vara med och betala den här affären.

Jag har självfallet ingenting emot att man fortsätter arbetet på lokal och regional nivå. Jag trodde att det också framgick av mitt inlägg här förut. Vad jag framför allt har velat rikta uppmärksamheten på och försöka få utrönt möjligheterna av det är vad både Nacka kommun och många andra människor här i Stockholmsområdet är intresserade av, nämligen: Om det blir problem som inte kan lösas på lokal och regional nivå, är bostadsministern i en sådan situation beredd att gå in och hjälpa till för att säkra det här området för det rörliga friluftslivets del, utan att Nacka kommuns skattebetalare behöver betala miljonersättningar till markägaren? Det är det som är det centrala i den här frågan.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talmän! Den ersättning som Nacka kommun betalar till markägaren för att han avstår från att bedriva viss verksamhet inom området har ju staten ställt upp med. Det är alltså staten som betalar den här miljonen via Nacka kommun. Därigenom har alltså möjligheterna underlättats för staten att säkerställa friluftslivets intressen i Erstaviksområdet.

Nu har den överenskommelsen emellertid inte fullföljts på grund av att kommunalbesvär anförts av en medlem av vänsterpartiet kommunisterna, som därmed har satt käppar i hjulet för fullföljandet. Man försöker därför hitta andra vägar, och arbetet med det pågår i länsstyrelsen i Stockholms län. Jag finner därför inte något skäl för regeringen att nu ta ett initiativ i frågan.

Däremot kan det finnas anledning att se litet vidare på denna sak. I samband med planeringsarbetet i den fysiska riksplanen har synpunkter och önskemål inkommit från kommuner och länsstyrelser. Det kan finnas anledning att i olika lagstiftningsarbeten se om man kan ha speciella regler för att därigenom på ett bättre sätt än nu kunna säkerställa friluftslivets intressen.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talmän! Bostadsministern säger att staten har ställt upp. Det är riktigt att staten har ställt upp med 1 milj. kr. Det var så mycket som naturvårdsverket ansåg att man skulle kunna ha råd med.

Men sakförhållandet är att ägaren nu enligt uppgift har begärt 3 milj. kr. Frågan är då: Om en uppgörelse inte nu skulle kunna nås, tror bostadsministern då att det finns någon möjlighet att sträcka sig längre än till den miljon som staten tidigare har utfäst sig att betala?

Nu förstår jag att det kan vara svårt för bostadsministern att svara på den frågan, men det handlar inte om någon liten sak som berör bara några enstaka människor – även om det naturligtvis i och för sig kunde vara lika angeläget för det. För det första berörs väldigt många människor och deras möjligheter till rörligt friluftsliv, för det andra berörs skattebetalare i Nacka kommun och för det tredje återstår naturligtvis hela tiden frågan, om det är rimligt att markägare i kraft av sitt ägande av marken skall kunna tilltvinga sig ersättningar av den storleksordning som det här är fråga om. Jag vet att detta delvis är ett annat problem: det är ett problem som naturligtvis skall tacklas genom att samhället skall överta all den mark som behövs, inte bara för samhälls- och bostadsbyggande utan också för att säkra det rörliga friluftslivets intressen av rekreatiomsområden av olika slag.

Jag vill emellertid i det här inlägget också säga att jag finner det sätt anmärkningsvärt på vilket naturvårdsverket tidigare har agerat i frågan. Det är naturvårdsverket som direkt har uppmanat Nacka kommun till en sådan överenskommelse som den som träffades i avtalet från 1976, där Nacka kommun såg sig tvingad till förpliktelser som måste anses ligga utanför ramen för vad som är rimligt i sådana sammanhang.

Nr 45

Fredagen den
1 december 1978

---

*Om åtgärder för
att bevara områ-
den av betydelse
för det rörliga
friluftslivet*

Fredagen den
1 december 1978

*Om användningen
av kemiska be-
kämpningsmedel
i naturen*

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Som jag redogör för i mitt svar behandlas ersättningsfrågan i den del av det här ärendet som gäller täkterna enligt den gamla lagstiftning som fanns före den 1 juli 1973. Det träffades senare en överenskommelse där man ställde upp med 1 milj. kr. för att minska olägenheterna av intrång i området.

Jag har också i svaret pekat på att vi numera har en annan lagstiftning, som innebär att rätten till ersättning åt markägare i princip har slopats. Det här ärendet skall dock behandlas enligt den gamla lagstiftningen, och hade inte vpk – jag återkommer till det – agerat på detta sätt ute i Nacka, hade man kunnat välja det billigare alternativet.

TÖRE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag återkommer till detta problem. Om inte vpk hade överklagat, så hade Nacka kommun och dess invånare bundits upp av ett avtal som jag menar hade varit otillständigt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om användningen av kemiska bekämpningsmedel i naturen

Jordbruksministern ERIC ENLUND erhöll ordet för att besvara *Pär Granstedts* (c) den 9 november anmälda interpellation, 1978/79:73, och anförde:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig vilka åtgärder regeringen avser att vidta gentemot preparat som innehåller fenoxisyror och klorfenoler samt vilka konsekvenser jag i övrigt anser att Umeåundersökningen bör få på samhällets handläggning av frågor som gäller bekämpningsmedel.

Enligt lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor måste bekämpningsmedel vara registrerat hos produktkontrollnämnden för att få säljas eller användas. Innan ett nytt bekämpningsmedel registreras granskar nämnden den vetenskapliga dokumentation som det åligger registreringssökanden att redovisa. Medel som kan befaras medföra skada eller som ur miljösynpunkt är olämpligt registreras inte. I samband med registreringen föreskrivs villkor som skall iaktas vid medlets hantering och spridning. Skyddsföreskrifterna kan generellt sägas ha blivit strängare under senare år och kontrollen över användningen av kemiska bekämpningsmedel har successivt skärpts. Föreskrifter kan också meddelas med stöd av arbetsmiljölagen. Arbetsarskyddsstyrelsen har så sent som i maj i år utfärdat anvisningar som gäller arbete med kemiska bekämpningsmedel.

Om nya fakta skulle komma fram som visar att preparat är olämpligt att använda som bekämpningsmedel, återkallas registreringen. Detta har skett i några fall. Genom beslut våren 1977 återkallade produktkontrollnämnden registreringarna för samtliga klorfenolhaltiga bekämpningsmedel. Efter överklagande fastställde regeringen beslutet med förlängning av övergångs-

tiden för ett fåtal preparat. Regeringen förbjöd i april 1977 användningen av fenoxisyror som innehåller ämnet 2,4,5-T.

Jag ser mycket allvarligt på vad som framkommit i Umeåundersökningen om sambandet mellan användning av vissa typer av fenoxisyror och cancer. Undersökningsresultatet visar att det är nödvändigt att genom fortsatta undersökningar studera effekterna av de fenoxisyror som nu används. Enligt vad jag erfarit förbereds sådana undersökningar nu av arbetarskyddsstyrelsen i samarbete med bl. a. produktkontrollnämnden. Vi måste ständigt vara vaksamma mot de risker användningen av kemiska produkter kan medföra och vara beredda att gå vidare med ytterligare åtgärder.

I första hand är det en uppgift för ansvariga myndigheter, främst produktkontrollnämnden och arbetarskyddsstyrelsen, att granska och bedöma de nya forskningsrön som framkommer och vidta de åtgärder som är motiverade. Som jag tidigare redogjorde för ger lagstiftningen möjlighet att ingripa vid misstänkt förändring i tidigare bedömning av hälso- och miljöeffekterna. Jag utgår från att produktkontrollnämnden noga prövar om Umeåundersökningen och andra forskningsresultat motiverar en ändrad bedömning av tillåtligheten för berörda typer av bekämpningsmedel.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation.

Jag upplevde dock att det här svaret litet grand kringgår den principfråga som jag försökte ta upp med utgångspunkt i Umeåundersökningen. Rätt mycket ägnas svaret åt att redogöra för den hanteringsordning som gäller för sådana här ämnen. Det har naturligtvis i och för sig sitt intresse, även om det kanske inte var några nyheter.

Jordbruksministern säger sig se allvarligt på vad som framkommit i Umeåundersökningen, och det är naturligt. Han efterlyser mer forskning. Jag skall strax återkomma till detta med forskningen.

I och för sig förstår jag att jordbruksministern inte kan uttala sig om hur produktkontrollnämnden skall reagera på forskningsresultaten. Men det är väl rimligt att tänka sig att produktkontrollnämnden verkligen kommer till slutsatsen att Umeåundersökningen motiverar "en ändrad bedömning av tillåtligheten av berörda typer av bekämpningsmedel", som jordbruksministern säger. Men den principfråga som jag har försökt väcka till debatt genom min interpellation har något större räckvidd än att gälla enbart forskningsresultatet vid Umeåundersökningen.

Det är ju så att det ute på marknaden och ute i olika verksamheter finns en mängd olika kemikalier. Alla har genomgått produktkontrollnämndens prövning och finns registrerade, men vi kan konstatera att trots detta är våra kunskaper om dessa ämnens effekter otillräckliga. Vi gör då och då upptäckten att ett ämne som vi trodde var ofarligt i själva verket har betydligt värre konsekvenser än vad vi förutsett. Umeåundersökningen ger ett exempel på det.

Vi vet att miljösjukdomarna får en alltmer dominerande ställning bland de

Nr 45

Fredagen den
1 december 1978

---

*Om användningen
av kemiska be-
kämpningsmedel
i naturen*

*Om användningen
av kemiska be-
kämpningsmedel
i naturen*

sjukdomar som förekommer i vårt land. Ofta har miljösjukdomarna en lång karenstid. När det gäller cancer t. ex. är det vanligt – i den mån sjukdomen beror på exponering för miljögifter – att cancer bryter ut först 15 à 20 år efter exponeringen.

Vi vet alltså i dag ganska litet om vad de olika kemikalier som nu släpps ut kommer att få för konsekvenser. Det får vi se på allvar först om 15 à 20 år, dvs. kanske på 1990-talet eller framemot år 2000. Detta är ett ganska oroande perspektiv. Det finns en risk att den växande mängden kemikalier kommer att få sin motsvarighet i en fortsatt ökning av miljösjukdomarna, om vi inte gör något radikalt. Det är från denna synpunkt som jag har sett Umeåundersökningen som något av en väckarklocka. Den är inte unik, men den är en påminnelse om att våra bedömningsgrunder när det gäller att analysera farligheten med sådana här preparat hittills har varit otillräckliga.

Den typ av reaktion som jag hade förväntat mig från jordbruksministern får jag nu i stället formulera i frågor:

Är jordbruksministern beredd att som resultat av de här återopade erfarenheterna och även andra erfarenheter se till att vi får ökade resurser till forskning kring cancer och andra miljösjukdomar?

Är jordbruksministern beredd att se till att produktkontrollnämnden får ökade resurser? Vi vet att produktkontrollnämnden i dag inte har möjlighet att följa upp preparaten på det sätt som nämnden själv skulle önska.

Är jordbruksministern beredd att undersöka om det finns möjligheter att införa ännu strängare krav vid tillståndsgivningen för olika preparat än de krav som f. n. gäller?

Jag vill också fråga om man är beredd att satsa på metoder inom jord- och skogsbruk som minskar behovet av bekämpningsmedel.

Jag tycker att det är viktigt att vi tar de vunna erfarenheterna till utgångspunkt inte bara för att diskutera fenoxisyror utan också för att diskutera vilka risker vi är beredda att acceptera i vårt samhälle med anledning av de olika typer av kemikalier som vi använder oss av och vilka möjligheter vi har att skydda oss för faror på det här området som vi ännu inte riktigt kan överblicka.

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Pär Granstedt och jag är helt överens om att användningen av kemiska bekämpningsmedel bör begränsas. Det är därvid nödvändigt att genom forskning och undersökning hela tiden förbättra kunskaperna om effekterna av olika medel. Vi är överens även om detta. Vi måste också ständigt vara beredda att så snart anledning finns ompröva användningen av medlen.

Men samtidigt som jag slår fast dessa allmänna principer vill jag framhålla att det inte kan vara en uppgift för regeringen att göra bedömningar av de enskilda preparaten. Huvudprincipen måste vara att regering och riksdag skall stifta lagar och ange de allmänna principerna men att det sedan skall vara de sakkunniga myndigheterna som tillämpar lagstiftningen.

När det gäller bekämpningsmedlen bör bedömningarna göras av produkt-

kontrollnämnden. I nämnden ingår cheferna för naturvårdsverket, arbetarskyddsstyrelsen, socialstyrelsen, livsmedelsverket, konsumentverket och representanter för arbetstagare och näringsliv. Sakkunskapen på detta område finns alltså samlad i nämnden. Utrednings- och forskningsresultat bör därför i första hand granskas och bedömas av nämnden.

Jag utgår också från att nämnden överväger vilka åtgärder som är motiverade att vidta just med anledning av Umeåundersökningen, som Pär Granstedt har talat om. Regeringen kommer med allra största uppmärksamhet att följa den fortsatta utvecklingen på det här området.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag har i och för sig inte ifrågasatt något av det som jordbruksministern sist tog upp. Jag framhöll i mitt anförande för en stund sedan att jag var helt på det klara med att varken jordbruksministern eller regeringen kan gå in och föreskriva vilka ställningstaganden produktkontrollnämnden skall göra. Men de frågor som jag ställde till jordbruksministern handlade om sådana saker som man måste ta ställning till på politisk nivå.

Jag frågade nämligen om man är beredd att som en konsekvens av dessa erfarenheter ge ökade resurser till forskning kring cancer och andra miljösjukdomar. Det är en budgetfråga som regeringen måste ta ställning till. Jag efterlyste ökade resurser till produktkontrollnämndens expertis- och undersökningsmöjligheter, som alltså ligger på naturvårdsverket. Det är också en budgetfråga som regeringen måste ta ställning till. Jag frågade om man kommer att överväga strängare krav vid tillståndsgivning. Det är en politisk fråga som regeringen måste ta ställning till. Det är statsmakterna som ger produktkontrollnämnden dess direktiv och slår fast vilken ambitionsnivå den skall ha i sitt arbete. Jag frågade också om man var beredd att göra ökade satsningar på metoder inom jord- och skogsbruk som minskar behovet av bekämpningsmedel. Det är också en budgetfråga som regeringen måste ta ställning till.

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Produktkontrollnämndens organisation ses f. n. över i syfte att effektivisera den.

Jag vill beträffande resurserna för forskning framhålla att regeringen prioriterar forskningen – på hela fältet, vågar jag säga. Det gäller självfallet även detta område.

När det gäller frågan om vi kommer att överväga strängare krav vill jag, herr talman, påminna om att riksdagen när den behandlade propositionen med förslag till lag om hälso- och miljöfarliga varor beslöt om den s. k. omvända bevisbördan. Jag kan citera ur utskottsmajoritetens skrivning: "För att – – – undgå förbud eller restriktioner måste producenten – – – så långt det på vetenskapens nuvarande ståndpunkt är möjligt bevisa att misstanken är ogrundad. Annars får han finna sig i att myndigheterna behandlar varan som hälso- och miljöfarlig." Mot den mycket stränga skrivningen anfördes

Freddagen den
1 december 1978

*Om användningen
av kemiska be-
kämpningsmedel
i naturen*

faktiskt en reservation från utskottets centerpartistiska och moderata ledamöter. Jag tar detta som ett exempel på att den nuvarande regeringen i varje fall inte kan beskyllas för bristande intresse just för stränga regler.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Vad först gäller organisationsförändring för produktkontrollnämndens vill jag säga att det jag efterlyste framför allt var förbättrade resurser för nämndens laboratoric- och undersökningsverksamhet. Jag vet inte om jag vågar tolka jordbruksministerns uttalande så att organisationsförändringen kommer att leda till förbättrade resurser för den verksamheten.

Sedan fick vi höra att regeringen prioriterar forskning över hela fältet, och det tycker jag låter utomordentligt lovande. Jag ser med stort intresse fram mot budgetpropositionen, där jag förutsätter att de här prioriteringarna kommer att avspegla sig i form av ökade resurser för den forskning jag efterlyst.

Vad sedan gäller frågan om den omvända bevisbördan kan det finnas anledning att erinra sig den debatt som då var aktuell. Det som var invändningen från centerhåll var att man skulle vara tvungen att ta hänsyn till de företag som hade begränsade egna laboratorieresurser. Det handlade alltså inte om vilka kemiska, kliniska krav som skulle ställas på varorna. Där var vi helt på det klara med, lika väl som någon annan, att vi var tvungna att ställa långtgående och stränga krav. Frågan gällde hur undersökningarna inom den här verksamheten skulle administreras. Jag tycker det finns anledning att påminna om detta eftersom jordbruksministern tog upp den här annars något gamla och mossbelupna frågan.

Vad som nu är intressant är vilka konsekvenser man skall dra av de erfarenheter som den här aktuella undersökningen ger oss. Och det var det jag frågade jordbruksministern om – kanske inte så mycket om riksdagsbeslut i det förgångna.

Till sist frågade jag om man var beredd att satsa på metoder inom jord- och skogsbruk som minskar behovet av bekämpningsmedel. Jag kanske kan få ett svar på den frågan också.

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Självfallet är avsikten med den översyn av produktkontrollnämndens organisation som nu pågår just att öka dess effektivitet. När det gäller alternativa metoder inom jord- och skogsbruk är vi väl också helt överens om att syftet och målsättningen bör vara att minska den totala användningen av bekämpningsmedel.

Sedan vill jag kanske ändå tillägga något beträffande Umeåundersökningen. Vi är nu inne i en period då inga besprutningar sker. Och före nästa besprutningssäsong finns det alltså god tid att utvärdera resultatet av Umeåundersökningen. Det är produktkontrollnämnden som måste göra den bedömningen, på samma sätt som beträffande andra forskningsrön som framkommer. Jag utgår också ifrån att produktkontrollnämnden i god tid före nästa besprutningssäsong vidtar de åtgärder som bedöms erforderliga.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! För att återkomma till produktkontrollnämndens roll vill jag säga att jag är helt och hållet på det klara med den. Och jag förutsätter, precis som jordbruksministern, att den fullföljer sina uppgifter på bästa möjliga sätt.

Vad jag försökt göra är att få fram något slags viljeinriktning att som ett resultat av de erfarenheter vi gjort verkligen ta i på allvar med de här frågorna så att vi får ett bättre grepp för framtiden om dessa kemiska preparat och deras konsekvenser. Jag känner mig fortfarande, efter ett antal replikskiften, litet osäker om huruvida det kommer krafttag från regeringen på det här området. Men jag vill åtminstone hysa en viss förhoppning. Jag skall med stort intresse läsa budgetpropositionen, och jag hoppas att de prioriteringar etc. som jordbruksministern ändå gett uttryck för kommer att avspegla sig där i väsentligt ökade resurser på det här området.

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Efter Pär Granstedts senaste replik skulle jag vilja säga att man ibland känner ett behov av litet ökad generositet i den politiska debatten.

Jag vill gärna uttala min fulla respekt för Pär Granstedts engagemang när det gäller miljö- och naturvård. Men jag tror också att det vore klädsamt om Pär Granstedt erkände att det engagemanget och det intresset också finns hos andra. Ett sådant erkännande anser jag nog skulle stärka tyngden och sakligheten i Pär Granstedts argumentation eftersom den då skulle överensstämma bättre med verkligheten.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det erkännandet vill jag gärna ge. Jag tror att det engagemanget finns på väldigt många håll, och jag är övertygad om att det finns även hos jordbruksministern. Men vad jag frågat om var konkreta åtaganden beträffande ekonomiska resurser till ett antal, som jag ser det, mycket vitala uppgifter på det här området.

Jag är fullt på det klara med de svårigheter som ett statsråd har att vid denna tid på året göra utfästelser om ekonomiska åtaganden när det gäller forskning etc. Det är därför jag säger att jag med stort intresse avvaktar statsbudgeten för att se hur det engagemang som jag är övertygad om finns kunnat slå igenom i kronor och ören.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 45

Fredagen den
1 december 1978

---

*Om användningen
av kemiska be-
kämpningsmedel
i naturen*

Fredagen den
1 december 1978

*Om statsbidrag
till Scharins board-
fabrik i Klemens-
näs*

§ 5 Om statsbidrag till Scharins boardfabrik i Klemensnäs

Industriministern ERIK HUSS erhöill ordet för att besvara *Börje Hörnlunds* (c) den 9 november anmälda interpellation, 1978/79:77, och anförde:

Herr talman! Börje Hörnlund har frågat mig om jag är beredd att omedelbart ta upp överläggningar med representanter för AB Scharins Söner och då med målsättningen att före årets slut ge klartecken för projektet.

Vid AB Scharins Söner tillverkas mekanisk massa och träfiberskivor. Detta är två produktslag som under de senaste åren drabbats hårt av vikande efterfrågan och pressade priser. Lönsamheten för företaget har därmed utvecklats på ett mycket otillfredsställande sätt. Förutsättningarna att med nuvarande produktionsinriktning förbättra lönsamheten bedöms av företagsledningen som små. En ändrad produktionsinriktning bedöms därför av företagsledningen som nödvändig för att företaget på sikt skall kunna överleva. En likartad bedömning har även framförts i den utredning om den svenska boardindustrin som genomförts på uppdrag från industridepartementet.

Jag delar den grundläggande uppfattningen att företaget måste finna en produktmässig nyorientering, om långsiktig konkurrenskraft och lönsamhet skall kunna uppnås.

Den nya produkt som Börje Hörnlund tar upp i sin interpellation är exempel på en sådan ansats. Företaget har långtgående planer på att ersätta produktionen av träfiberskivor med tillverkning av en s. k. MDF-skiva. Företaget har till arbetsmarknadsstyrelsen inkommit med en ansökan om lokaliseringsstöd för projektet.

Företrädare för industridepartementet har under lång tid diskuterat MDF-projektet med dels företagsledningen, dels andra tänkbara intressenter och även med företrädare för Skellefteå kommun. Utgångspunkten har härvid varit att finna en ägarstruktur som innebär en rimlig kapitalbas och därmed ett klart ägaransvar. Denna utgångspunkt har från såväl företagsledningens som departementets sida ansetts böra vara vägledande i projektarbetet. De ansträngningar som gjorts har ännu inte gett önskat resultat. Ej heller är den marknadsmässiga utvärderingen av produkten helt färdig. För egen del vill jag understryka att en statlig finansiell satsning av den storleksordning som nu har aktualiserats förutsätter att nu nämnda problem löses.

Som direkt svar på Börje Hörnlunds fråga vill jag alltså säga att diskussioner med företagsledningen för Scharins pågått under lång tid med målsättningen att så snabbt som möjligt få klarlagt om förutsättningarna för statens medverkan i projektet kan uppnås.

Den ansökan om lokaliseringsstöd som nu har inlämnats till arbetsmarknadsstyrelsen och som under hand även har överlämnats till mig kommer att utgöra grund för direkta överläggningar mellan företagsledningen för Scharins, arbetsmarknadsstyrelsen och regeringen. Jag räknar med att en första överläggning skall kunna äga rum kommande vecka.

BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret.

Jag vill för min del inledningsvis beröra arbetsmarknadssituationen i Skellefteå kommun.

Skellefteå kommun har i dag ca 1 200 arbetslösa. Dessutom har vi 470 människor i beredskapsarbete. Och detta på en folkmängd på totalt drygt 70 000 personer. Då kan man tala om höga tal!

Under 1977 och 1978 har 1 200 personer varslats om uppsägning. 600 av dessa har avskedats. Hot om avsked kvarstår för 450 personer.

Därutöver finns det ett antal företag som aviserat nedskärningar.

Scharins är ett företag med ca 300 anställda. Här måste en radikal förändring komma till stånd för att man på sikt skall kunna rädda sysselsättningen, vilket industriministern och jag tydligen är överens om.

Vidare hotas Boliden Metall av en personalminskning med 370 personer i huvudsak i Skellefteå kommun. Man talar t. o. m. om ett Mini-Rönnskär.

När Boliden m. fl. större företag har bekymmer drabbas också ortens legoföretag. Om man till bilden lägger att sysselsättningsgraden är låg i kommunen och då framför allt på kvinnsidan, så får vi en bild av den totala situationen. Som en följd av regionens bekymmer just nu har i stort sett samtliga industriföretag anställningsstopp. Eftersom det alltså inte finns några nya jobb i de övriga företagen, så är det väldigt viktigt att något verkligt positivt händer i regionen.

Jag noterar med tillfredsställelse att regeringen, som anges i svaret, är beredd att direkt överlägga med företagsledningen. Vi vore tacksamma för ett snabbt beslut i positiv riktning, vilket skulle innebära en allmän framtidstro inte bara för Scharins utan även för regionen som helhet.

När det gäller arbetstillfällena vid Scharins är dessa inte bara en trygghet för dem som är anställda i fabriken utan även för följsysselsättningen inom skogsbruket och transportverksamheten. Industridepartementet har fått en skrivelse från verkstadsindustrin – en verkstadsindustri från annat län. Där framgår att man anser det vara mycket viktigt att projektet Scharins får uppföras. Man behöver nämligen ett projekt att visa upp för att sedan kunna gå ut på världsmarknaden. Industriministern nämner att den arbetsmarknadsmässiga utvärderingen inte är helt färdig.

Jag har i dagarna haft kontakt med företagsledningen, och man skall återigen se över situationen. Man känner stor tillförsikt när det gäller att finna avsättning för rätt stora kvantiteter dels på den svenska marknaden, dels på exportmarknaden. En direkt kontakt mellan industriministern och företagsledningen är därför av stor betydelse.

Vidare nämner industriministern i svaret att den viktigaste frågan är att klara av att finna en ägarstruktur och en rimlig kapitalbas. Jag delar den uppfattningen. Jag hoppas och tror att Erik Huss skall ta itu med detta ärende och att industriministern tillsammans med företagsledningen ser till att frågan om ägarstruktur och kapitalbas kan lösas, för det är det viktiga i sammanhanget.

Jag skulle här vilja överlämna en tavla till industriministern. Tavlan

Nr 45

Fredagen den
1 december 1978

---

*Om statsbidrag
till Scharins board-
fabrik i Klemens-
näs*

föreställer en pojke som beder – det kanske ligger viss symbolik i detta. Företaget har en produkt som kan ge många arbetstillfällen i följdssystemställning, och man ber härmed Erik Huss att ta itu med problemen och att göra ett bra jobb för Skellefteåregionen. Med detta ber jag att få tacka för svaret.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Jag vill bara kort konstatera att interpellanten och jag uppenbarligen har samma syn på ärendet i egentligen alla de avseenden som här har berörts.

Jag tar gärna emot tavlan. Det förefaller som om bönen skulle ha goda utsikter att hörsammas redan innan tavlan är överlämnad.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om Finnboda varvs framtid

Industriministern ERIK HUSS erhöll ordet för att besvara *Tommy Franzéns* (vpk) den 7 november anmälda interpellation, 1978/79:68, och anförde:

Herr talman! Tommy Franzén har med anledning av Svenska Varvs avsikt att lägga ned Finnboda varv frågat mig om regeringen avser att vidtaga åtgärder som garanterar varvets framtid.

Jag förmodar att Tommy Franzén känner till att jag sedan interpellationen framställtts uppvakts av en delegation med företrädare för Stockholms län och landsting, Stockholms och Nacka kommuner, Metalls avdelning 1 och andra fackliga representanter samt marinen. Delegationen leddes av landshövding Gunnar Helén, som också överlämnade en skrivelse till regeringen med anledning av den rapport – "Götaverken Finnboda AB. Behovet av ett varv i Stockholmsregionen" – som utarbetats av en särskild kommitté. Rapporten innehöll en framställning till regeringen om fortsatt drift vid varvet.

Regeringen beslöt den 16 november 1978 att lämna framställningen utan åtgärd.

I de kommentarer jag lämnade i anslutning till beslutet framhöll jag bl. a. att kapaciteten vid de mindre och medelstora varven är minst 30 % för stor. Kapacitetsminskningen bör huvudsakligen ske genom nedläggning av eller neddragning vid varv som har mindre goda framtidsutsikter.

Jag vill ytterligare framhålla att Svenska Varv har ett ansvar för de i koncernen ingående varven, och det är Svenska Varvs sak att besluta om Finnboda varv. Svenska Varv är, enligt vad jag inhämtat, berett att medverka till att mildra konsekvenserna för de människor som arbetar vid Finnboda varv vid en eventuell nedläggning av varvet.

Diskussioner pågår mellan olika intressenter och Svenska Varv om ett eventuellt övertagande av Finnboda varv. Enligt vad jag har inhämtat förs dessa diskussioner från Svenska Varvs sida i en positiv anda.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Man skulle kunna säga att den här interpellationsdebatten har hamnat i någon sorts mellanläge. Den 16 november sade ju regeringen klart ifrån, att den inte bryr sig om sysselsättningsläget i Stockholmsregionen. Varvspropositionen och de motioner som har samband med den behandlas däremot först om ett par veckor.

Man kan ställa sig frågan: Är detta anledningen till att svaret från industriministern har blivit så tunt? Nej, jag tror inte det. Jag tror däremot att orsaken till svarets innehållslöshet är en svag och dålig folkpartistisk näringspolitik. Jag betecknar också svaret som ett dokument över folkpartiets syn på sysselsättningen här i landet.

En nedläggning av Finnboda varv innebär för Stockholmsregionen en industrissysselsättningsutarmning. Vi har under många år upplevt hur den ena industrinedläggningen efter den andra har verkställts i den här regionen och vad det får för konsekvenser. Det har inte industriministern kunnat undvika att få påskrivet för. Genom många olika aktiviteter har man försökt få industriministern att förstå att detta är ett problem för Stockholmsregionen.

Över 500 anställda kommer att ställas utan jobb, om Finnboda läggs ned, och till det kommer ungefär 160 underentreprenörsarbetare. Hundratals runtomkringjobb försvinner också – sådana jobb som legoarbeten, transporter m. m. som också ingår som en bit i den verksamhet som Finnboda i dag uppehåller.

Detta innebär att ungefär 1 000 arbetstillfällen ytterligare försvinner ifrån den här regionen. Stockholm kommer att få karaktären av ett bank- och administrationscentrum med litet affärer och andra servicenäringar utslängda här och var. Tillverkningsindustrierna – motorn i ett samhälle – tas ifrån regionen. Sådan blir alltså situationen för Stockholmsregionen i folkpartiets Sverige. Detta om sysselsättningsaspekten.

Sjöfartens behov av ett varv i den här regionen har också dokumenterats på flera olika sätt. Behovet av ett varv för reparation av fartyg i en region med en så stor skärgård har klart påvisats genom de olyckor med bl. a. tankfartyg som ägt rum de senaste åren. Finnboda behövs alltså för att man skall kunna tillgå varvet vid olyckor i skärgården och ute i Östersjön. Flera allvarliga incidenter som hotat skärgården har också förekommit, och jag vill påstå att utan ett varv i närheten av skärgården – denna känsliga natur – kommer det att kunna bli ännu mer långtgående katastrofer än vad annars skulle kunna bli fallet.

Nödvändigheten av Finnboda som reparations- och servicevarv för Finlandstrafiken och annan Östersjöfart har också dokumenterats. Jag tror inte som många andra att de reparationer som i dag utförs på Finnboda skulle hamna hos andra svenska varv och att man genom en nedläggning av Finnboda skulle klara största delen av den 30-procentiga nedläggningen av små och medelstora varv. Sannolikt är i stället att de här jobben till mycket stor del kommer att hamna i Finland. Det rubbar alltså talet om detta med den 30-procentiga nedläggningen – man skulle i slutändan behöva lägga ner ännu

Nr 45

Fredagen den
1 december 1978

*Om Finnboda
varvs framtid*

fler små och medelstora varv.

Även marinen har ur flera synpunkter stort intresse av att Finnboda finns kvar som varv, inte minst med tanke på det kvalificerade vainsinne som kom till uttryck när militären lyckades få gehör för ått flytta örlogsvarvet från Djurgården ned till Muskö. Muskövarvet är i dag inte till stor nytta. Isbrytarna, för att ta ett exempel, som sedan örlogsvarvets flyttning har servats på Finnboda, kommer nu inte att kunna erhålla service och reparation här, och frågan är: Skall reparationerna äga rum nere i södra delen av landet – på Öresundsvarvet eller något liknande? Det blir ju orimligt långa transporter när ett fel uppstår på en isbrytare under den tid som den måste vara i verksamhet.

Det finns naturligtvis också andra aspekter som gör att man ur marinens synpunkt vill ha Finnboda kvar. Men det viktigaste argumentet för ett bibehållande av Finnboda och den övriga varvspotentialen är ju att jobben behöver vara kvar – det behövs jobb för människorna i det här landet. Vi har en arbetslöshet på 500 000–600 000 människor. Det gäller inte bara de ca 100 000 som direkt registreras som arbetslösa, utan det gäller även alla de människor som är sysselsatta genom AMS, vare sig det sker som AMS-arbete i form av beredskapsjobb eller genom utbildning. Det gäller också alla som har förtidspensionerats och som egentligen vill ha ett jobb, liksom alla handikappade som inte får jobb därför att jobben inte anpassas efter människan utan människan skall anpassas efter jobben och efter var jobben finns. Det är, menar vi, en ansvarslöshet som visas, och den kan vi inte acceptera.

Samhället, herr industriminister, är till för dess invånare, och därför måste det också vara samhällets skyldighet att skapa sysselsättning åt invånarna.

I stället för att lägga ned Finnboda skulle det finnas skäl att skapa kompletterande alternativ produktion. Varför inte använda det stora kunnande som de anställda på Finnboda ändå besitter för att utveckla en produktion inom varvets ram, så att sysselsättningen blir kvar? Regeringens politik att inte använda dessa resurser innebär ett slöseri.

Industriministern säger i sitt svar att Svenska Varv skall medverka till att mildra konsekvenserna för de här människorna vid en eventuell nedläggning av Finnboda. Jag måste ställa frågan: Kan man få ett konkret svar på hur konsekvenserna skall mildras? Vad finns det för alternativ som mildrar konsekvenserna?

Vidare säger industriministern att det pågår diskussioner om eventuellt övertagande av Finnboda. Vad är det för diskussioner? Vilka övertaganden är det fråga om? Mig veterligt finns det inga seriösa intressenter när det gäller ett övertagande av varvet och som vill driva det vidare. Men om det nu är så, varför hålls de anställda utanför en sådan diskussion? Det är i alla fall främst de som har intresse av att frågan löses, för regeringen och Svenska Varv har ju klart visat sig ointresserade.

Det finns slutligen bara en enda utredning som talar om Finnbodas möjliga framtid och behov. Den utredningen har varken regeringen eller Svenska

Varv stått för. Den har utförts av olika berörda intressenter här i regionen, bl. a. representanter för fackföreningen och de anställda men även f. d. folkpartiledaren Gunnar Helén. Utredningen slår också fast att varvet måste vara kvar, men denna utredning ignoreras av regeringen.

Jag måste fråga: Vad skall regeringen svara de arbetare och tjänstemän som blir arbetslösa vid en nedläggning av Finnboda? Vad kan regeringen svara dem som ställs på gatan, dem som blir arbetslösa i folkpartiets Sverige? Något om hur man skulle lösa de problemen fanns inte på valaffischerna i valrörelsen 1976. Det skulle vara intressant att få svar på den frågan.

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Frågan om Finnboda varvs framtid är av central betydelse för Stockholmsregionens näringspolitiska struktur. Det här är synpunkter som har framförts i andra sammanhang och som har upprepats vid flera tillfällen. Det är ju inte så att just de 500 sysselsättningstillfällena vid Finnboda varv i och för sig är avgörande för sysselsättningsgraden i detta län. Det avgörande är i stället den betydelse varvet har för regionen ur näringsgeografisk-näringspolitisk synvinkel.

Det är visserligen sant att Stockholmsregionen under lång tid har utarmats på sysselsättningstillfällen inom verkstadsindustrin. Vi har inom Metalls avdelning här i Stockholm gjort en undersökning som visar att det under 1960-talet försvann 16 000 arbetstillfällen inom området. 3 000 nya arbetstillfällen kunde registreras, varför vi hade en realminskning med 13 000 sysselsättningstillfällen. Under första hälften av 1970-talet upphörde den här mycket starka nedgången i antalet sysselsättningstillfällen – den fortsatte men i minskad takt. Vi fick en klar omsvängning till det sämre under 1977, och nu minskar industrisysselsättningen i området i mycket snabb takt.

Vi har haft svåra bakslag när det gäller möjligheten att upprätthålla industrisysselsättningen. Bara L M Ericsson minskade med över 1 000 arbetstillfällen på kortare tid än ett år och lade därvid ned två fabriker. Vi kan peka på ytterligare hot mot sysselsättningen som vilar över en rad företag inom regionen.

Den här neddragningen inom L M Ericssonkoncernens bolag här i Stockholm är allvarlig. Men vi betraktar nedläggningshotet mot Finnboda varv som än allvarligare än den i sysselsättningstillfällen räknat dubbelt så stora nedläggning som skett inom L M Ericsson. Finnboda varv betyder nämligen näringsgeografiskt oändligt mycket mer.

Det är inte för att strikt slå vakt om de egna medlemmarnas intressen som vi nu agerar i den här frågan. Vi förstår att när en näringsgren drabbas av svårigheter så måste våra medlemmars berättigade intressen inom ett område ställas emot vad som inträffar på andra håll, därest man genom att upprätthålla sysselsättningen inom Stockholmsområdet skulle låta detta gå ut över andra landsdelar. Det är också orsaken till att vi i Stockholmsbanken inte agerade för att få någon omfördelning till stånd när det gällde t. ex. L M Ericsson-fallet. I fråga om varven är det emellertid på det viset att ett bibehållande av Finnboda varv här i Stockholm inte på något avgörande sätt

Fredagen den
1 december 1978

*Om Finnboda
varvs framtid*

skulle försvåra möjligheterna att upprätthålla verksamheten inom varven på andra områden.

Industriministern och industridepartementet hänvisar till att det är nödvändigt med en 30-procentig neddragning av de svenska småvarven, en bedömning som är gjord mot bakgrund av en analysgrupps arbete. Jag påstår att den bedömningen är felaktig. Jag påstår också att denna analysgrupps arbete inte kan utgöra underlag för beslut och att analysgruppen över huvud taget inte har besökt Finnboda varv. Jag har ett brev i min hand som bekräftar att varken verkställande ledningen vid Finnboda varv eller de tre organisationerna haft möjlighet att framföra någon synpunkt på analysgruppens arbete. Det arbetet utgör nu beslutsunderlag för Svenska Varvs styrelse och för vår regering, och nu vill man att det skall utgöra beslutsunderlag också för Sveriges riksdag. Personligen kommer jag aldrig att acceptera en sådan handläggning av dessa frågor.

Vi kan på goda grunder påstå att koncernledningen inom Svenska Varv under den tid man diskuterat Finnboda varvs framtid inte har ägnat verksamheten den uppmärksamhet som man har rätt att kräva av ett ansvarigt företag. De många bytena av verkställande direktörer och styrelseordförande ger ytterligare belägg för detta.

Centrala beslut i moderbolaget har också drabbat Finnboda. Varför bogserar man upp en närmast skrotfärdig flytdocka samtidigt som man lovar hjälp med reparationer, om man med detta har någon annan avsikt än att ställa till bekymmer för det här varvet? Dockan som släpades upp från Eriksbergs varv skulle ha en kapacitet på 35 000 ton, men den är nu nedsatt till hälften och dockan får bara användas sedan försäkringsbolaget har inspekterat den inför varje lyft. I ett sådant tillstånd befinner sig alltså denna docka som skulle medverka till en upprustning av varvet.

Svenska Varv talar också om att man inte kunnat uppfylla förutsättningarna enligt det beslut som fattades 1976 och som innebar att man skulle ta upp nedläggningsfrågan om man inte lyckades vända det ekonomiska resultatet 1978. Det är ett märkligt sätt att resonera. I slutet av 1975 när staten gick in och tog över majoriteten i Götaverken förespeglades överskott 1976 eller 1977, på 400 milj. kr. Alla vet att det blivit miljardförluster och alla förstår varför. Men ingen i Svenska Varvs ledning och inte heller i industridepartementet kan eller vill förstå att Finnboda varv kan råka ut för en utveckling som liknar den som ägt rum vid andra varv. De ekonomiska krav som man har ställt på det här lilla varvet kvarstår samtidigt som man vet att utvecklingen på andra håll är en helt annan.

Enligt min mening finns det mycket starka skäl att se på Finnboda på ett annat sätt. Förutom att man beaktar de sysselsättningsmässiga, regionalpolitiska, näringspolitiska och näringsgeografiska skäl som vi har anfört, tycker jag att man bör se på det här varvet, liksom på de andra mindre varven, på ett annat sätt.

När det gäller Finnboda vill jag peka på varvets geografiska läge mitt i hjärtat av en känslig kuststräcka vid den centrala delen av Östersjön. Arbetsobjekt som inte Finnboda får ta sig an kommer med stor sannolikhet

---

*Om Finnboda
varvs framtid*

inte att kunna överföras till andra varvsenheter inom landet, utan de kommer att hamna utomlands.

Personalen vid Finnboda varv har en mycket lång yrkeserfarenhet och en mångsidig kompetens. Finnboda är mycket bra när det gäller stålbyggnadsarbeten och är väl ansett och har god kompetens på maskinområdet i fråga om reparationer. Anläggningen möjliggör lyft och bearbetning av stora och tunga stålobjekt och kan mycket väl anpassas för en planerad volym avseende skilda produkter. Den är så flexibelt utformad att den kan användas till att klara tillverkning av mindre fartyg och fartygsombyggnader, och den kan också användas för vanliga mekaniska verkstadsarbeten. Det är väl bekant att det här är det enda större varvet inom Stockholmsområdet. Här finns ju en god lokal marknad på reparentsidan, t. ex. Finlandsfärjorna. Vi vet att varvet har goda kontakter och gott anseende – speciellt då det gäller fartygsreparationer, men även på industriarbetsidan och i fråga om tillverkning av flytetyg och pontoner.

Enligt min mening borde det vara möjligt att fullfölja de ansträngningar som nu görs för att varvet skall kunna räddas. För att vi skall lyckas med detta vore det bra om vi finge prov på en litet mer positiv attityd från industridepartementets och industriministerns sida. Det är nödvändigt med förtroende för verksamheten och för alla inblandade intressenter, och det är nödvändigt med en uppslutning kring varvet, om det skall kunna klaras i framtiden.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Som tydligt framgått finns det klart delade meningar om Finnboda varvs framtida förutsättningar. Den analysgrupp som har sysslat med dessa frågor inom industridepartementet anslår en mycket negativ och pessimistisk ton medan däremot den utredning som har gjorts på landshövding Heléns initiativ pekar på ganska goda framtidsutsikter för Finnboda varv.

Det är väl helt klart att Finnboda varvs framtid spelar en inte obetydlig roll för Stockholmsregionen, och det finns två skäl till detta. För det första är Stockholmsregionen i mycket hög grad en sjöfartsregion. Vi har flera betydande hamnar. Det är av stor vikt för denna regions möjligheter att hävda sig i hamnverksamheten i framtiden att det också finns varvskapacitet här.

För det andra har vi, som också har framhållits tidigare i debatten, en vikande trend när det gäller industrisysselsättningen. Stockholmsregionen håller alltmer på att bli en manschettregion. Det är inte någon lycklig utveckling, eftersom den minskar valfriheten på arbetsmarknaden. Det är heller inte någon lycklig utveckling med tanke på den sociala strukturen i regionen på litet längre sikt. Också ur den synpunkten är det viktigt att slå vakt om den industriella verksamhet som finns här. Jag menar därför att det finns anledning att ta vara på de positiva möjligheter till en utveckling av Finnboda varv som anges i den utredning som genomförts på landshövding Heléns initiativ.

Nu sägs det i svaret på interpellationen att denna fråga i sista hand måste få avgöras av Svenska Varv. Jag vill hävda att det ytterst är en politisk fråga. Konsekvenserna av om Finnboda varv får behållas eller inte går långt utöver de rent företagsekonomiska verkningarna för Svenska Varv. Därför kan man inte säga att detta är en fråga som skall lösas inom koncernen. Det är så många fler som berörs av detta beslut.

Jag har också sett saken så att sammanförandet av nästan hela varvsnäringen inom en statlig koncern för att genomföra nödvändiga omstruktureringar har skett inte bara med företagsekonomiska utgångspunkter utan också utifrån samhällsekonomiska och sociala bedömningar. Därför går det inte att försöka krypa bort från det politiska ansvaret för vad som händer i detta fall. Det måste i sista hand vara regeringen som tar ansvaret för vilken typ av prioriteringar man gör vid de strukturomvandlingar som är nödvändiga.

Jag och några partikamrater har motionerat i detta ärende. Vi anser att det finns starka skäl som talar för att Finnboda varv skall få en chans också för framtiden. Det är min förhoppning både att industridepartementet skall inta en mera positiv attityd i framtiden och att riksdagsbehandlingen av dessa frågor skall öppna möjligheter för Finnboda varv att existera också framöver.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Får jag till Tommy Franzén säga att jag inser att det i och för sig vore önskvärt med ett reparationsvarv, centralt beläget i den här stora sjöfartsregionen – framför allt alltså för reparationer. Men faktum är ju att de reparationer som Finnboda varv hittills har sysslat med till ungefär 50 % har infallit under tre vårmånader. Det ger en mycket dålig beläggning, och det ger också en antydning om att man i och för sig kan klara detta behov på annat sätt, i Sverige och till någon del i Finland. Jag erkänner att det beträffande färjetrafiken kan bli resultatet.

Här har nämnts behovet av ett varv för beredskap mot haverier med åtföljande oljeutsläpp. Jag vill med anledning av det säga att i en del fall, ingalunda alla, kan det vara olämpligt att dra en reparent på öppet vatten till varv utmed kusten och att det därför är behövligt att sådana fartyg kan tas om hand i Stockholmsområdet. Men vi har räknat med och genom Svenska Varv gjort förberedelser för att man skall hålla en docka – det är ju det som behövs – i skick så att den kan ta emot sådana reparenter som inte kan transporteras till ett varv. Då kan man vid dessa ganska fåtaliga och intermittenta tillfällen fylla reparationsbehovet genom särskilt inkallad personal. Det finns ju ändå gott om sådan vid andra varv.

Det ter sig inte särskilt rimligt att för några få reparationstillfällen hålla ett varv i gång. Det är väl kanske i och för sig ingen som gör gällande att det ensamt skulle duga som argument. Jag menar att det över huvud taget inte är ett särskilt tungt argument i sammanhangen.

Det är inte heller marinens behov. I varje fall har försvarsdepartementet uttalat att man anser att behovet av denna varvskapacitet vid mobilisering

kan klaras på annat sätt. Man kan omarbete mobiliseringsplanerna så att det fungerar ändå.

Tommy Franzén frågade: Varför hålls de anställda utanför? De anställda är ju med i den mycket ambitiösa Helénska gruppen i den utredning som har gjorts. Den gruppen har efter regeringens uttalande haft kontakt med Svenska Varv. Därmed är de anställda med i bilden.

Låt mig mera allmänt till alla tre talarna säga detta: Det är ändå få som bestrider att den svenska varvskapaciteten är för stor och att detta gäller både storvarven och de medelstora varven. De hänger ju dessutom ihop på det viset att den varvsgrupp dit Finnboda hör i stor utsträckning har varit underleverantör av varvssektioner till storvarvet. Det har varit en mycket betydande del av deras verksamhet. Det behovet har i huvudsak fallit bort. Därmed kan man konstatera att både de stora varven och de mindre varven är överdimensionerade till sin kapacitet.

Det är sant att de mindre varven icke har samma konkurrens utifrån. De opererar inte på världsmarknaden på samma sätt som de stora varven. De har därför mindre dåliga lönsamhetssiffror än de stora varven. När man – som en av talarna gjorde – jämför Finnbodas resultat med storvarvens, bör man beakta att det inte är den jämförelsen som är den relevanta, utan det är en jämförelse mellan det medelstora Finnboda varv, med stora underskott år efter år, och andra varv i ungefärligen den storleksgruppen som visar bättre resultat.

Det behövs jobb i vårt land, sade Tommy Franzén, och det var också innebörden i vad Sivert Andersson sade. Javisst, det är vi ense om. Men som jag sade nyss är alla på det klara med att sysselsättningen i varvsindustrin måste gå ned. Vi kan inte ens med enorma kostnader hålla en oförändrad sysselsättning i varvsindustrin. Då är det fråga om *var* dessa jobb skall ligga. Är det inte rimligt att de främst bör ligga vid varv som av expertis bedömts vara bra och som dessutom i de flesta fall ligger i arbetsmarknadsregioner som är mycket känsligare än Stockholm både på grund av sin litenhet – de har mindre dimensioner än den stockholmska arbetsmarknaden – och på grund av att de har sämre sysselsättningssiffror relativt sett?

Det framhölls av Sivert Andersson, och även av andra, att verkstadssysselsättningen i Stockholmsregionen har gått ner. Jag är medveten om det, och jag är också medveten om att detta inte är något enstaka fenomen för just Stockholmsregionen, men man kan konstatera att denna nedgång har mycket mer än kompenseras av en uppgång i servicesektorn. Om vilka andra regioner kan man säga detta? Vilka regioner skulle inte vara lyckliga över att kunna konstatera en sådan uppgång i servicesysselsättningen? Servicesektorn generellt innehåller ju inte bara manschettjobb utan även andra arbetsuppgifter.

Sivert Andersson räknade upp en rad goda egenskaper som han ansåg att Finnboda varv besitter.

Jag kan också konstatera att det var en annan analys som jag ärvde, Pär Granstedt, när jag tillträdde den här uppgiften. Den analysgruppen säger motsatsen. Men framför allt kan man konstatera att de goda egenskaperna

icke har resulterat i en stor och lönsam efterfrågan av detta varvs tjänster.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis anknyta till vad Tommy Franzén började med. Han sade att den här debatten kommer i ett mellanläge, eftersom vi om ett par veckor får en allmän varvsdebatt. Ja, jag vill också understryka detta: det här är en debatt i ett mellanläge. Vi får återkomma till saken i mera beslutsmässiga sammanhang.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Debatten i det här mellanläget har väl ändå den fördelen med sig – om man nu kan kalla det en fördel – att nu kan i alla fall Finnboda varv och problemen i det sammanhanget bli ordentligt belysta. Jag är rädd för att de kommer att hamna litet i skymundan när hela den stora varvsdebatten sätter i gång.

Vi inom vänsterpartiet kommunisterna har en grundsyn – och detta har vi deklarerat – som klart skiljer sig från folkpartiets. Vi har den bestämda uppfattningen att det är samhällets skyldighet att se till att det skapas jobb och trygghet för de anställda. Det har visat sig att folkpartiets syn inte alltid utgår från skapandet av sysselsättning, utan man talar om företagsekonomisk lönsamhet. Vi menar i stället att samhället måste ses samhällsekonomiskt och inte strikt företagsekonomiskt.

Vi har för Stockholmsregionen utvecklat ett program för sysselsättningen, där vi naturligtvis tar upp industrisysselsättningen och även varvsfrågan. Där säger vi att grunden för en industrisatsning i regionen skall vara ett statligt utvecklingsprogram för anläggande av industrier som bygger på ny teknik, alternativa energikällor, ökad förädling inom landet och en omfördelning av resurser från den militära till den civila sektorn. Dessa industrier skall vara statligt eller kooperativt ägda. Därutöver skall naturligtvis den existerande industrin inom landet ges möjligheter att utvecklas.

Här kommer Finnboda varv in i ett ganska markant avgörande skede när det gäller utvecklingen av industrisatsning i regionen.

Vi bör konstatera, tycker jag, att det finns skäl att utveckla en kompletterande alternativproduktion. I den utredning länsstyrelsen medverkat till påvisas flera olika möjligheter att gå ifrån den direkta varvsproduktionen på Finnboda och inrikta sig på exempelvis de flytande miljövardsenheterna. Olika typer av andra enheter har utredningen också pekat på. Jag sade tidigare att det finns skäl att använda det kunnande som finns bland de anställda på Finnboda för att fortsätta att utveckla dessa idéer. Vi har ett behov av en annan industristruktur. Vi har behov av nya varor och nya industrier. Där kan Finnboda spela en mycket stor roll. Jag tror det är olyckligt att lägga ner den snart sagt enda tunga industrin i den här regionen.

Industriministern sade att antalet reparationer inte var tillräckligt vid Finnboda. I det sammanhanget kan också Svenska Varvs politik gentemot Finnboda påpekas. Hela Svenska Varvs politik har varit att driva ner Finnboda i botten, inte bara med en skrotfärdig docka utan även i sitt ställningstagande till nybyggnation av mindre fartyg. Det behövs en upprustning även på den fronten, men där har Svenska Varv enbart satsat på

varvsregionerna.

Jag sade att de anställda hålls utanför diskussionen om övertagande, som pågår i någon form av positiv anda inom Svenska Varv. Jag anser inte att de anställda har någon insyn i de påstådda diskussionerna som skulle kunna skapa trygghet i deras anställning. Det kan f. ö. även sägas att MBL-förhandlingarna ajournerats till tiden efter den stora varvsdebatten och beslutet här i kammaren.

Industriministern påstår att sysselsättningen inom varvsindustrin måste minska. Jag är inte överens med honom om det. Förutom den kompletterande produktionen talas det ute i världen i dag om en helt annan trend än den Svenska Varv talar om och den regeringen talar om i sin proposition. Det finns skäl att beakta detta och titta på vad det kommer att leda till.

Jag ställde ytterligare en fråga, som jag inte fått svar på, nämligen frågan om mildring av konsekvenserna. Jag fick inte veta hur man skulle lösa dilemmat med att mildra konsekvenserna för de anställda då man lägger ner Finnboda varv. Man har sagt att man ur beredskapssynpunkt skulle ha en docka kvar i reserv och en särskild styrka att kalla in. Detta kanske faller tillbaka på industriministerns resonemang om rörligheten i jobben. Industriministern lär ha sagt att det är viktigt att uppmuntra rörligheten på arbetsmarknaden men att det hela tiden måste vara den enskilde som bestämmer. Då måste jag ställa frågan: Vilken enskild på Finnboda bestämmer vart han skall ta vägen? Och vart skall de anställda på Finnboda ta vägen när varvet läggs ner? Det skulle det vara intressant att få reda på.

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag skulle vilja ta upp frågan om förlusterna vid Finnboda. Representanterna för industridepartementet och Svenska Varv tar i sitt resonemang fram en förlustbelastning på den totala verksamheten vid Finnboda uppgående till omkring 250 miljoner sedan 1975. Det är en ackumulerad förlust som sannerligen inte kan lastas det här varvet i dess nuvarande organisation. Dessa förluster har uppkommit på grund av att varvet har konkurrerat ute på den internationella marknaden om order på oljeplattform och två stora produkttankers. Dessutom har förluster uppstått enligt priser framräknade av moderbolaget på två akterskepp, som skulle levereras till varvets huvudanläggningar. Att då säga att de utomordentligt goda förutsättningar som varvet har för att driva sin verksamhet i framtiden inte har kunnat visas i resultat och förbättringar inom varvet tyder på att industriministern inte riktigt har satt sig in i vad som egentligen har konstituerat den finansiella situationen för varvet.

Jag önskar att industriministern ger sig tid att studera inte bara det arbete som den analysgrupp gjort som över huvud taget aldrig besökte varvet utan också Gunnar Heléns utredning. Titta gärna litet på vad människorna som arbetar på varvet har kommit fram till och fundera över varför det skiljer så ofantligt mycket i bedömningarna hos dem som är verksamma vid och kan varvet och hos de tjänstemän som suttit och utarbetat en analys i en grupp som inte ens orkat sätta sig in i frågorna på ort och ställe.

Nr 45

Fredagen den
1 december 1978

*Om Finnboda
varvs framtid*

Industrisysselsättningen i Stockholmsregionen motsvarade under de år jag nämnde i mitt tidigare anförande hela nedgången i industrisysselsättningen i landet i dess helhet. Det betyder att industrisysselsättningen andelsmässigt sett låg på en mycket låg nivå. Den struktur av arbetstillfällen som skapats i huvudstaden är i hög grad otillfredsställande. Den ende som jag har hört säga motsatsen är industriminister Huss.

Det är riktigt i och för sig att servicefunktionerna i den här regionen har varit i stark tillväxt, men det är inte så längre. Om man tittar på yrkesfördelningen hos de sysselsatta i den här regionen måste man, om man försöker sätta sig in i problemen, begripa att vi är på väg mot en så allvarlig utveckling i denna storstadsregion att hela landet kan komma att drabbas, om den får fortsätta.

Det är min bestämda uppfattning att det är nödvändigt att skaffa sig ett bättre beslutsunderlag, innan man tar ställning till enskilda varvsenheters framtida öde. Det är ett krav som vi socialdemokrater har framfört i en riksdagsmotion. Det är ett krav som vi kommer att driva, och jag hoppas att riksdagen skall inta en annan attityd än den negativa som jag i dag tyckt mig uppfatta hos industriministern.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Industriministern bygger sina bedömningar av Finnboda varv på analysgruppens resultat och säger att han ärvde analysgruppens rapport. Han hänvisar då till mig. Tanken bakom den hänvisningen torde väl vara att på något sätt försöka lägga ansvaret för bedömningen på den förutvarande, centerpartistiske industriministern.

Den nuvarande regeringen har emellertid haft att ta ställning till en framställan från en delegation med företrädare för Stockholms läns landsting, Stockholms och Nacka kommuner, Metalls avdelning I och andra fackliga representanter samt marinen, vilket redovisas i svaret. Denna framställan byggde på en mycket ambitiös utredning av frågekomplexet, där analysgruppens resultat – som jag ser det – ganska effektivt har underminerats. Jag tycker att det kanske är litet svagt om industriminister Huss försöker ta skydd bakom den förutvarande, centerpartistiske industriministern för att han inte lyssnar på argument som framförs av en förutvarande folkpartistisk partiledare.

Jag tycker alltså att det, genom det utredningsarbete som har bedrivits, har kommit så många nya synpunkter och fakta i dagen att det har funnits anledning för industridepartementet och industriministern att se på de här frågorna på ett annat sätt. Tyvärr har man inte velat ta hänsyn till dessa nya synpunkter och argument. Det tycker jag är utomordentligt beklagligt.

Det är alldeles riktigt som industriministern säger, att Stockholmsregionen i och för sig är mycket lyckligt lottad jämfört med andra regioner när det gäller den totala sysselsättningen. Men jag vill upprepa det som jag sade tidigare och som också Sivert Andersson har påpekat, nämligen att det är viktigt att också se på hur sysselsättningsstrukturen och därmed den sociala strukturen utvecklas i Stockholmsregionen. Det är viktigt att slå vakt om industrisys-

selsättningen. Om vi skall skapa en större jämvikt när det gäller sysselsättningsituationen mellan Stockholmsregionen och andra delar av landet – vilket vi skall – är det inte industrisysselsättningen som vi skall hålla nere i Stockholm. Det är i stället olika typer av administrativ verksamhet, där vi har en stor tillväxtkraft. Vi kan genom t. ex. decentralisering av statligt beslutsfattande se till att vi flyttar över en del av den tillväxtkraften till andra delar av landet. Men industrisysselsättningen har vi all anledning att slå vakt om i Stockholmsregionen, och där spelar Finnboda varv en viktig roll.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Jag förstår väl att man slår vakt om industrisysselsättningen i Stockholmsregionen. Det är förvisso inte något självändamål eller ur min synvinkel sett önskvärt att den minskar. Vad jag har försökt understryka, och som är den viktigaste grunden för bedömningen, är att vi har en valsituation. Vi har att välja mellan olika vägar till den enligt min och de flestas mening behövliga reduktionen av varvskapaciteten – en reduktion som är behövlig även om man tar in den alternativa produktionen i bilden.

Jag har, Pär Granstedt, verkligen inte dragit mig för att klä skott för den här bedömningen. Det är alldeles klart att ställningstagandet till framställningen från den Helénska gruppen har gjorts nu i november av mig och mina medarbetare.

Vad jag ärvde var en bedömning av en analysgrupp som har jämfört de tolv varv som ingår i denna grupp. Det har inte den Helénska utredningen haft anledning eller möjlighet att göra, i varje fall inte på något inträngande sätt. Men analysgruppen har jämfört varven, och med tillämpande av olika kriterier kommit fram till att Finnboda varv är en naturlig kandidat i reduktionssammanhang. Svenska Varv, som koncernledning och statens expertis på området, har dragit samma slutsats.

Jag kan försäkra att utredningen från Stockholmsintressenterna under själva utredningsarbetet har studerats av styrelsen för Finnboda varv och av ledningen för Svenska Varv och nu, efter framläggandet, också av industri-departementet. Vi har inte kommit fram till samma bedömning som herrarna här i debatten.

Får jag till sist till Tommy Franzén säga att det är helt klart att frivilligt val av arbete i den meningen att staten skall kunna garantera varje person ett oförändrat jobb så lång tid vederbörande önskar är en omöjlighet. Det kan ingen regim här i landet eller någon annanstans klara av. Samhället och näringslivet förändras fortlöpande. Begreppet frivilligt val kan därför inte ha den innebörden.

Vad innebär orden i svaret om att mildra konsekvenserna för de människor som arbetar i varvet vid en eventuell nedläggning? frågar Tommy Franzén. De innebär att Svenska Varv avser att, om det blir en nedläggning, göra en snygg avveckling på det sätt som ett ansvarskännande företag eftersträvar, med pensionering av de människor som ligger i de åldersskikt där detta kan vara aktuellt och f. ö. i överensstämmelse med moderna riktlinjer inom arbetsmarknaden.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! När jag frågade industriministern vart den här relativt gamla arbetar- och tjänstemannastammen på Finnboda skall ta vägen utgick jag inte ifrån industriministerns egna utsagor om att det skulle vara helt lika jobb, utan jag ställde bara frågan: Vad skall dessa människor få för jobb? Vart skall de ta vägen? Det finns i dag inte ett ställe dit de här människorna skulle kunna ge sig iväg och fortsätta att arbeta.

Man får inte ignorera den arbetslöshet som finns i det här landet och säga: O.K., vi kan lägga ned Finnboda, det blir en minskning på 1 000 arbetstillfällen, och det skall naturligtvis vara en rörlighet inom arbetar- och tjänstemannastammen. Det måste ju finnas jobb för att de skall kunna röra på sig. Eller är det meningen att de skall flytta till en annan landsända och sitta där och vara arbetslösa i stället för i Stockholm?

Jag har inte talat om att det skulle vara oförändrade jobb, utan jag har bara frågat vart dessa människor skall ta vägen. Försök att presentera några andra jobb som de skall kunna syssla med! Det går inte, och det vet industriministern.

Det är likadant med detta som med mildringen av konsekvenserna, att göra en snygg avveckling. Jag måste säga: Jag tycker inte det är speciellt snyggt med en sådan avveckling, men det kan möjligen vara modernt, i varje fall i folkpartiets Sverige. Men det är förbasse mig inte snyggt att avveckla och pensionera människor, göra människor sysslösa i ett skede då de inte är beredda att ta pension.

Om industriministern åkte ut till Finnboda och frågade arbetarna och tjänstemännen där vilka som ville bli pensionerade och så att säga hamna utanför arbetsgemenskapen så är jag övertygad om att det inte skulle vara så många som räckte upp handen och framför allt inte några som fann det här vara ett glädjande alternativ.

Ett snygg och modernt sätt – ja, det moderna sättet är att skapa sysslöshet. Det är helt klart vad industriministern menar.

Det kanske inte är så mycket mer att säga om detta. Det skall däremot bli intressant att se vad som beslutas i riksdagen när varvspropositionen behandlas. Vi från vpk har klart sagt i en motion att Finnboda skall vara kvar, och jag har också fattat att socialdemokraternas linje är densamma. Jag har alltså att hoppas – bl. a. för Finnbodaarbetarnas skull – att centerpartisterna står kvar vid de här i dag redovisade ståndpunkterna om att Finnboda skall vara kvar, ståndpunkter som Pär Granstedt redovisat. I så fall kommer förslaget i industriministerns proposition på skam.

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! När det gäller de ställningstaganden som industriministern åberopade och som ligger till grund för de beslut som tydligen redan är tagna i industridepartementet om Finnbodas framtid vill jag peka på att analysgruppen, som är en av de kryckor som Erik Huss så ivrigt stöttar sig på, är en grupp som arbetat med dessa frågor utan att över huvud taget ha besökt varvet. Man har inte heller tagit kontakt med vare sig den verkställande ledningen eller

någon av personalklubbarna innan man lagt fram sitt resultat. Jag tycker det är en svag och bräcklig krycka.

Svenska Varvs styrelse var den andra kryckan som Erik Huss stödde sig på. Jag tror mig kunna leda i bevis att Svenska Varvs styrelse över huvud taget aldrig har intresserat sig för Finnboda varv på det sätt som man har rätt att kräva av en ansvarig varvsledning med vilja att bedriva verksamheten även i framtiden. Cirkusen när det gäller de personliga ledningsfunktionerna i varvet är ett bevis för att man inte med nödig omsorg försökt ge varvet stabilitet. Uppbogserandet av en nästan sjunkfärdig flytdocka – varje gång man sänker den är man rädd för att den inte skall komma upp igen – är ett annat bevis för att moderbolaget inte har visat den omsorg om dotterbolaget som vi tycker man borde ha rätt att kräva.

Även detta är alltså en ganska dålig krycka att stödja sig på i den här haltande debatten om Finnboda varv.

Men det som jag tycker är mest anmärkningsvärt och som jag reagerar hårdast mot är beslutet att gå till MBL-förhandlingar precis i samma skede som hela varvsproblematiken skall upp för riksdagsbehandling. Jag uppfattar det som ett oblygt försök från Svenska Varvs och industridepartementets sida att föregripa ett eventuellt beslut om en övergripande varvspolitik här i landet. Jag uppfattar det här utspelet som ett försök att komma förbi den politiska diskussionen.

Nu är medbestämmandeförhandlingarna ajournerade. Vi har lyckats få företagets ledning att begripa att det är fullkomligt omöjligt att över huvud taget diskutera frågan innan den är avgjord här i riksdagen. Men vad som har hänt innebär att det ligger en sur disktrasa över hela varvsverksamheten ute i Finnboda. Företagets agerande har medfört att man har svårigheter att få fram sysselsättning för den tid man enligt varvsledningen skall avveckla företaget. Det undanröjer varje möjlighet till en rekonstruktion i enlighet med vad den Helénska utredningen föreslår – en utredning som industridepartementet avfärdar närmast med en klackspark, trots att den försökt ingående studera möjligheterna för varvets fortsatta bestånd.

Man begär alltså en medbestämmandeförhandling om nedläggning av varvet samtidigt som utredningen presenteras. Det är upprörande. Det är en utmaning mot hela det svenska näringslivet. Skall det kunna fungera i framtiden måste vi ha ett större ansvar för vad vi gör än vad som har visats i handläggningen av frågan om Finnboda varv.

I den socialdemokratiska partimotionen om småvarven krävs att en särskild kommission för de tolv småvarven skall tillsättas för att utreda förutsättningarna att få fram beslutsunderlag som möjliggör en övergripande och framtidsinriktad varvspolitik för de små varven. Vi menar att ett sådant underlag i dag saknas. Vi menar att det över huvud taget aldrig har förts fram några som helst argument som kunde tjäna som underlag för en saklig diskussion om varven.

Vi har stöd från både centerpartiet och moderaterna i form av ett motionsyrkande när det gäller Finnboda varvs framtid. Men vi menar att de här varvsenheterna skall bedömas var för sig. Man måste ha ett underlag som

gör det möjligt att få fram ett beslut på hyggliga grunder; det är vad vi begär. Under tiden skall naturligtvis inga uppsägningar genomföras.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Industriminister Huss säger att analysgruppen har ägnat sig åt alla de tolv varven, medan den Helénska utredningen bara ägnat sig åt Finnboda varv. Det är, tror jag, en ganska orättvis beskrivning av verkligheten. Den Helénska utredningen har ju haft analysgruppens material som underlag. Man har alltså haft tillgång till en utredning, där man gjort en jämförelse mellan de tolv varven, och sedan har man arbetat vidare utifrån denna.

Man kan alltså inte hävda att analysgruppen tillfört debatten något som inte finns med i den Helénska utredningen eftersom denna så att säga kom efter i tiden och haft analysgruppens informationer att tillgå.

Vad som är en äning besvärande här, anser jag, är den inställning som industriministern ger uttryck för och som jag upplever som föga flexibel. Nu har regeringen bestämt sig för att småvarven skall skäras ned med 30 %. Punkt och slut! Här finns ingen återvändo. Om man ställer kravet att Finnboda varv skall få vara kvar, så kommer det att gå ut över andra varv, även om man i ryggen har en utredning som pekar på utvecklingsmöjligheter för den här verksamheten, vilka inte finns tillgodosedda på samma sätt i tidigare utredningsmaterial.

Jag anser att den Helénska utredningen visat ganska tydligt att det finns möjligheter för Finnboda varv att leva vidare utan att det skulle behöva gå ut över andra varv i vårt land. Det är inte fråga om en så statisk marknad, ett så slutet kärl, som man får intryck av när man hör industriministerns framställning i frågan.

Jag beklagar att man inom industridepartementet inte tagit med större allvar det mycket ambitiösa utredningsmaterial och de konstruktiva insatser som gjorts på flera håll – inte minst på fackligt håll – för att hitta överlevnadsmöjligheter när det gäller Finnboda varv.

Till Tommy Franzén vill jag säga att jag tillsammans med flertalet centerledamöter från Stockholmsregionen väckt en motion, där vi slår vakt om Finnboda varvs möjligheter att existera också i framtiden, och där vi givetvis utgår ifrån att vi skall kunna få till stånd ett riksdagsbeslut som gör det möjligt för Finnboda varv att få en rättvis behandling och en chans att överleva.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om den svenska flygindustrins framtid

Nr 45

Fredagen den
1 december 1978

Industriministern ERIK HUSS erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara

*Om den svenska
flygindustrins fram-
tid*

dels följande interpellationer, nämligen

1978/79:82, anmäld den 14 november, av *Anton Fågelsbo* (c),

1978/79:85, anmäld den 15 november, av *Nils Berndtson* (vpk),

1978/79:88, anmäld den 16 november, av *Erik Glimnér* (c),

1978/79:97, anmäld den 23 november, av *Lars Henrikson* (s),

dels följande frågor, nämligen

1978/79:125, anmäld den 14 november, av *Kerstin Andersson* i Hjärtum (c),
till arbetsmarknadsministern,

1978/79:161, anmäld den 22 november, av *Hilding Johansson* (s),

och anförde:

Herr talman! Anton Fågelsbo har frågat mig om när regeringen kommer att ge besked om flygindustrins framtid och vilka industripolitiska effekter det får för svensk industri om man lägger ner svensk flygindustri.

Nils Bendtson har frågat mig om vilka omedelbara åtgärder regeringen avser att vidta för att bereda arbetstillfällen för personal som förväntas bli utan sysselsättning vid Saab-Scania AB i Linköping och om regeringen är beredd att utarbeta ett program för civilt utnyttjande av de resurser som kan frigöras bl. a. inom den militära flygplansindustrin.

Erik Glimnér har frågat mig om vilka sysselsättningseffekter resp. flygplansalternativ får för Linköping och Åtvidaberg samt vilka alternativa sysselsättningar regeringen kan erbjuda dessa orter.

Lars Henrikson har frågat mig om vilka åtgärder som vidtagits inom industridepartementet med anledning av tidigare interpellationssvar om projektutvecklingscentrum och stirlingmotorn samt vilka åtgärder regeringen överväger för att underlätta en övergång till andra produkter vid Saab-Scania i Linköping.

Kerstin Andersson i Hjärtum har frågat arbetsmarknadsministern när besked kan väntas i flygplansfrågan och vilka utredningar som pågår inom regeringskansliet för att finna alternativ som positivt påverkar sysselsättningen i Trollhätteregionen för dem som nu utvecklar och producerar flygmotorer. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall besvara frågan.

Hilding Johansson har frågat mig om vilka åtgärder regeringen överväger för att tillvarata det stora tekniska kunnande som finns inom Volvo Flygmotor i Trollhättan och vilka sysselsättningsgarantier regeringen är beredd att ge de anställda.

Jag besvarar interpellationerna och frågorna i ett sammanhang.

Flygindustrikommittén har nyligen avlämnat sitt betänkande. Kommittén föreslår att attackflygsanskaffningen inriktas mot det s. k. A 20-systemet.

Den konstaterar också att offerter måste inhämtas från berörda industrier innan beslut om upphandling kan fattas. Försvarets materielverk har vidare i dagarna till regeringen överlämnat ett förslag som innebär inriktning mot ett annat flygplansprojekt, benämnt Sk 38/A 38.

Vad gäller tidpunkten för beslut i flygplansfrågan vill jag svara att regeringen måste ha rimlig tid på sig att bereda och överväga frågan. Beslut i ärendet kommer att meddelas så snart detta är möjligt.

Konsekvenserna av en inriktning mot A 20-alternativet vad avser sysselsättning och tekniskt utvecklingsarbete har belysts i flygindustrikommitténs betänkande. Självfallet kommer dessa aspekter att vägas in vid regeringens prövning av flygplansfrågan. Innan beslut om inriktning av flygplansanskaffningen föreligger är det för tidigt att uttala sig om vilka sysselsättningspolitiska och industripolitiska åtgärder ett sådant beslut kan påkalla.

Arbetet med att utveckla den s. k. stirlingmotorn avsedd för bl. a. lastbilar och bussar pågår, och motorn beräknas färdig för serieleverans i mitten av 1980-talet. Var delarna till motorn skall tillverkas kommer att bestämmas först om några år.

Förenade fabriksverken (FFV) har på licens utvecklat en mindre stirlingmotor, avsedd att i första hand ingå i s. k. kraftaggregat. Utvecklingsarbetet och monteringen av förserier av motorn är förlagda till Fabriksverkens verkstäder i Linköping.

FFV har i skrivelse till regeringen hemställt att den sektor inom FFV, som utvecklar civila produkter, skall överföras till bolagsform. Frågan bereds f. n. inom regeringens kansli. Enligt fastställd verksamhetsinriktning för FFV skall tillverkning av civila produkter, om det är tekniskt och ekonomiskt möjligt, ske vid FFV:s verkstäder.

Vad gäller frågan om ett produktutvecklingscentrum i Linköping föreslog regeringen i propositionen 1977/78:111 om teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete en utbyggnad av kontaktsekreterarverksamheten i Linköping. Föredragande statsrådet påpekade också att de regionala och lokala myndigheterna i Linköping hade beslutat att bidra till produktutvecklings-service.

Riksdagen har den 31 maj 1978 avslagit en motion av Lars Henrikson m. fl. om ett produktutvecklingscentrum i Linköping (prop. 1977/78:111, mot. 1977/78:1293, NU 1977/78:75, riksdagsprotokoll 1977/78:158). Även flygindustrikommittén har i sitt betänkande tagit upp frågan om ett produktutvecklingscentrum i Linköping. Innan beslut om flygplansanskaffningen föreligger är det dock för tidigt att uttala sig specifikt om denna åtgärd.

ANTON FÅGELSBO (c):

Herr talman! Jag ber att till industriministern få framföra ett tack för att jag har fått min interpellation besvarad.

Jag måste dock säga att jag finner svaret något tunt - jag kan inte hitta mycken substans i det. På de direkta frågor jag ställt har jag inte fått några direkta svar.

Västmanlands län var ju under 1960-talet och även under det första året av 1970-talet något av en oas jämfört med många andra län då det gällde arbetsmöjligheter. Vi hade full sysselsättning – ja, faktiskt något av en överfull sysselsättning i det län som jag representerar. Men under de senaste åren har det blivit en väsentlig förändring. Vi har ju fått flera krisorter, och arbetslösheten inom Västmanlands län är i dag mycket besvärande.

Flygindustrikommitténs betänkande avgavs för någon vecka sedan, och det är klart att vi med stort intresse tog del av vad det innebar. Det förslag som där framläggs kommer, såvitt jag kan se, att få stor inverkan även på Västmanlands län.

Det är två orter som nämns i betänkandet. Den ena är Hallstahammar, men det som sägs i fråga om den orten är kanske av mera marginell betydelse. Den ort som däremot, om det föreliggande förslaget genomförs, kommer att beröras i mycket stor utsträckning är Arboga.

Arboga har under senare år drabbats av stor arbetsnedläggelse inom många företag. Det är ca 500 arbetstillfällen som under några år har försvunnit, och när det gäller flera företag – även ett statligt sådant – har Arboga kommun gjort en uppvaktning inför budgetministern med anledning av att man befarat att produktionen skulle få en viss ändrad inriktning.

Det är alltså mot denna bakgrund som jag framhållit att flygindustrikommitténs betänkande, om det går igenom, kommer att påverka arbetsmöjligheterna i mycket stor utsträckning inom Arboga-regionen. Jag har i min interpellation ställt frågan: När kommer regeringen att ge besked om flygindustrins framtid? Jag kan väl förstå svårigheterna. Industriministern säger att beslut i ärendet kommer att meddelas så snart som möjligt – ärendet skall alltså först beredas. Det kan jag förstå. Men jag skulle vilja ställa en direkt fråga till industriministern: Finns det inte någon sista tidpunkt när svensk flygindustri skall få besked i detta fall?

Nästa fråga som man naturligtvis ställer sig, när man befarar att det kan bli en förändring inom flygindustrin, är följande: Vilka industripolitiska effekter får det för svensk industri om man lägger ner flygindustrin i vårt land? Det är ju den fråga jag har ställt. Man undrar då: Vilka möjligheter har vi till alternativ produktion?

Vi har hört hur man också i den tidigare debatten här i dag talat om alternativ produktion. Det kan naturligtvis vara svårt att lämna ett besked, men samtidigt sägs det ju i svaret: "Enligt fastställd verksamhetsinriktning för FFV" – alltså förenade fabriksverken – "skall tillverkning av civila produkter, om det är tekniskt och ekonomiskt möjligt, ske vid FFV:s verkstäder." Det är alltså förknippat med flera reservationer.

Det här var några av de frågor som många i Västmanlands län ställer sig, eftersom länet har, som jag redan sagt, en besvärande arbetslöshet. När för några år sedan flera statliga verk skulle utlokaliseras anmälde Västmanlands län intresse för att få ett eller annat av dessa verk. Den gången blev Västmanlands län helt och hållet utan utdelning.

Under förra industriministerns tid myntades här i riksdagen ett uttryck, som bestod av namnet på industriministern och en doktrin. Det innebar att

det skulle finnas ett ansvar hos företagen innan åtgärder vidtogs, i form av nedläggning eller förändringar. Jag undrar om man kan ställa samma förhoppning på den nuvarande industriministern, och i detta fall staten, att man verkligen känner sitt ansvar innan åtgärder vidtas när det gäller Arbogaregionen och flygindustrin där. Man måste också se till att de krav som har ställts vid tidigare tillfällen uppfylls.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! I en kommun som Linköping, där var femte förvärvsarbete är sysselsatt med militärberoende verksamhet och där 40 % av de industrianställda arbetar i den militärt beroende sektorn, krävs ökad satsning på civila alternativ. Saab-Scania AB och flygplanstillverkningen dominerar. Det är otillfredsställande att så stor del av sysselsättningen grundas på militär verksamhet.

Situationen i Linköping är ingen nyhet, men flygindustrikommitténs betänkande har aktualiserat den på nytt. Kommitténs förslag omräknas nu i hur många arbetstillfällen som försvinner, såväl på kort sikt som i ett längre perspektiv.

Företagsledningen och statsmakterna har tydligen arbetat med utgångspunkten att den våldsamma satsningen på militärflyget skulle fortsätta. Därför har man uraktlåtitt att planera för civil produktion. Nu står man tomhänt och har endast arbetslöshet att erbjuda som alternativ till fortsatt miljardsatsning på militärflyget.

Behovet av satsning på civil produktion är inte nytt, men det har ryckt närmare.

Från vänsterpartiet kommunisterna har vi under hela 1970-talet intensivt drivit kravet på planering för övergång från militär till civil produktion. Ett program för denna övergång borde enligt vår mening utarbetas – ett program som ligger framför besluten i flygplansfrågan för att ta över resurser för andra och angelägnare uppgifter.

Nu är det den tredje regeringen i ordningen som jag har funnit anledning att fråga vad man avser att göra för att främja övergången till civil produktion. Vad har då regeringen svarat? Strängt taget ingenting! Ingenting som ger svar på de Saabanställdas oroliga frågor när det gäller jobben. Ingenting som ger svar på oroliga frågor bl. a. i Linköpings kommun när det gäller arbetstillfällena.

Jag är mycket besviken på det svar industriminister Huss har lämnat på mina frågor. Det är ovanligt tunt. Likväl vill jag som brukligt är tacka för svaret.

Mina frågor är konkreta och borde kunna besvaras konkret. I stället förs ett glidande och undvikande resonemang. Industriministern talar om de konsekvenser som en inriktning mot A20-alternativet skulle få i fråga om sysselsättning och tekniskt utvecklingsarbete och som belysts i flygindustrikommitténs betänkande. Dessa aspekter kommer att vägas in vid regeringens prövning av flygplansfrågan, säger han.

Men detta är inget svar. Det är inte ens svar på frågan om vilka omedelbara

åtgärder som regeringen avser att vidta för att bereda arbetstillfällen för den personal som på kort sikt kommer att bli utan sysselsättning vid Saab-Scania i Linköping. Det är ännu mindre ett svar på min fråga, om regeringen är beredd att utarbeta ett program för civilt utnyttjande av de resurser som kan frigöras bl. a. inom den militära flygplansindustrin. Den frågan har herr Huss helt förbigått.

Det håller inte att som industriministern gör påstå att det är för tidigt att uttala sig om vilka sysselsättningspolitiska och industripolitiska åtgärder som kan påkallas, innan beslut om flygplansanskaffningen föreligger. Herr Huss väntar väl inte med att teckna brandförsäkring tills det börjat brinna?

När det gäller den långsiktiga frågan, så är den lika angelägen vilket beslut som än kommer att fattas i flygplansfrågan. Inget alternativ – inte ens en satsning på B3LA – skulle befria företag och myndigheter från ansvaret för en planering för civil produktion. Varje projekt har ett slut.

Jag utesluter inte att det finns krafter som vill ha hotet om arbetslöshet och stagnation som påtryckningsmedel för fortsatt miljardrullning till militärflyget. Men de kan väl inte få bestämma?

Från olika politiska partier, från regeringar och även från försvarsministrar brukar betonas att vi inte kan tillverka flygplan av sysselsättningskäl utan att endast militärpolitiska bedömningar får vara bestämmande. Detta är naturligtvis riktigt, men man smiter ifrån frågan om vad som skall ske med de anställda, när militärpolitiska bedömningar leder till minskad eller inställd flygplansproduktion.

Så länge inget annat än arbetslöshet för arbetare och tjänstemän uppställs som alternativ till flygplanstillverkningen uppstår stor oro.

Det är avsaknaden av andra sysselsättningsalternativ som skapar oro.

Det är försummelserna i fråga om planering för civil produktion som skapar oro.

Det är oviljan att ta itu med detta problem som skapar oro.

Självfallet måste man ställa stora krav på företaget när det gäller att satsa på alternativ produktion. Det bör man göra bl. a. därför att stora vinster hämtats hem från den militära produktionen. Krigsmaterielindustrin har haft en skyddad tillvaro utan känningar av konkurrens och konjunktursvängningar.

Men det finns också, herr talman, en rad skäl för att statsmakterna har ett särskilt ansvar för att skapa civila produktionsalternativ. Jag skall peka på några.

Dessa industrier har byggts upp och utvecklats på grundval av statliga beslut.

Arbetare och tjänstemän har genom sina arbetsinsatser garanterat att de statliga besluten kunnat genomföras.

Den kommunala planeringen har i hög grad styrts av dessa beslut.

Väldiga resurser i form av skattepengar har plöjts ner i dessa industrier, och det måste vara angeläget att ta till vara resurserna för andra sektorer i samhället.

Den avancerade forskning och teknik och det stora yrkeskunnande som nu

Fredagen den
1 december 1978

*Om den svenska
flygindustrins fram-
tid*

är bundet till militär verksamhet bör kunna komma till användning för att tillgodose angelägna behov på bristområden.

De mycket kostnadskrävande produkter som här har tillverkats utan att man därvid fått några positiva samhällsekonomiska effekter, men väl negativa sådana, visar att det finns pengar för en omställning. Ett enda flygplan av typ Viggen eller B3LA motsvarar årslönen för flera hundra anställda. Använd dessa medel för att lösa omställningsproblemen och trygga de anställdas jobb!

Den debatt man nu för och som även industriministern söker klamra sig fast vid, nämligen debatten om huruvida A20, SK38/A38 eller någon annan beteckning skall gälla i stället för det planerade B3LA, oroar. Tänker man fortsätta som hittills när det gäller militärflyget? Det löser ju inga problem. Det främjar inte satsningen på civila produktionsalternativ, det minskar inte Linköpings beroende av militär verksamhet, det skapar ingen trygghet för de anställda vid Saab-Scania.

Även om mina frågor var konkreta skall jag fullfölja och ytterligare konkretisera med ett par frågor till industriministern:

Är regeringen beredd att vidta några åtgärder, och i så fall vilka, för att ordna jobb för den personal som man på grundval av flygindustrikommitténs förslag vet blir utan sysselsättning vid bl. a. Saab-Scania?

Finner industriministern det motiverat med en långsiktig planering för övergång från militär till civil produktion, och vilka åtgärder är han i så fall beredd att vidta i detta syfte?

Det borde, herr talman, inte vara så svårt att få ett svar på dessa frågor.

ERIK GLIMNÉR (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min interpellation. I likhet med andra talare måste jag konstatera att industriministern i sitt svar inte ger något riktigt besked med anledning av frågorna.

Det besked som ges är att de konsekvenser som uppstår beträffande sysselsättningen skall vägas in när regeringen prövar flygplansfrågan. Herr talman! Jag utgår ifrån att detta är någonting självklart. Jag kan ha åtminstone en viss förståelse för att industriministern inte nu vill ge något bestämt besked, eftersom regeringen ännu inte har bestämt sig i flygplansfrågan. Jag hade dock väntat att statsrådet skulle ha kunnat ge någon synpunkt på de här frågorna. När avvägningen sker utgår jag ifrån att regeringen verkligen väger in de konsekvenser detta beslut får på det ena eller andra sättet för de orter som här berörs.

När jag ställde mina frågor utgick jag ifrån flygindustrikommitténs betänkande och konsekvenserna av förslagets genomförande när det gäller de orter i Östergötland som skulle beröras. Linköping är givetvis en av huvudorterna i detta fall. Men ett bortfall av produktionen hos underleverantörer på mindre orter – jag har nämnt en av dessa – kan vara nog så kännbar för dem som berörs.

Jag är medveten om att hur flygplansfrågan än kommer att lösas kommer det att krävas insatser för att ersätta en krympande militär produktion med en

civil produktion. Givetvis har de berörda företagen ett ansvar då det gäller övergång till civil produktion, men statens ansvar vid en sådan övergång borde också vara självklart. Min fråga till statsrådet blir därför: Delar statsrådet denna uppfattning, och är regeringen beredd att i det läget ge sitt stöd?

Den utdragna diskussionen i denna fråga och avsaknaden av beslut har skapat stor oro i de orter som berörs, både inom kommunerna, företagen och bland de människor det gäller. Jag vet att detta förhållande inte är okänt för regeringen. Det har såvitt jag förstår från Linköpingshåll ganska väl klargjorts för regeringen.

Även om detta är en försvarsfråga, som endast i sin förlängning berör industriministerns område, skulle jag till slut vilja ställa följande spörsmål till statsrådet som regeringens representant: När kan man förvänta sig att regeringen träffar sitt ställningstagande? Statsrådet anger i sitt svar att regeringen måste ha rimlig tid på sig för att bereda och överväga frågan. Det kan jag väl förstå, men jag skulle ändå önska att statsrådet något närmare ville ange hur lång han anser att den tiden bör bli.

LARS HENRIKSON (s):

Herr talman! Försvarsministern meddelade för ett par veckor sedan i ett svar på en fråga i riksdagen, att flygplansprojektet B3LA inte kommer att fullföljas. Som jag framhållit i interpellationen var detta besked inte överraskande med hänsyn till bl. a. de ekonomiska förhållandena och möjligheterna att anslå pengar till försvaret. Jag har alltså inte haft några invändningar att göra, särskilt inte i dag, eftersom jag vänt mig till industriministern med mina frågor. Den diskussion vi nu skall föra gäller alltså sysselsättningssituationen, särskilt i Linköping.

Frågeställningen är inte ny. För egen del har jag vid skilda tillfällen – också här i riksdagen – tagit upp den och då framhållit behovet av att en omstrukturering av försvarsindustrin sker. Denna omstrukturering är självfallet också ett intresse för berörda kommuner. Det mycket starka försvarsberoende som präglar min egen kommun Linköping ställer oss från tid till annan inför betydande problem. Även om det förmodligen är svårt att helt eliminera dessa problem, måste det vara angeläget att så långt möjligt medverka till att åstadkomma en bättre balans mellan militär och civil verksamhet än vad som f. n. gäller i Linköping. Det är alltså inte någon ny insikt som ligger bakom mina frågor till industriministern.

I ett interpellationssvar den 9 december förra året meddelade dåvarande industriministern, att han för sin del var positiv till en medverkan, även om inte heller då några konkreta besked lämnades om hur denna skulle ske. Jag redovisade i det sammanhanget några siffror som belyser industriutvecklingen i Linköping under den senaste tioårsperioden. Jag tycker att det finns anledning att nu upprepa denna redovisning, då den ger en konkret bakgrund också till den nu aktuella situationen.

Ett trettiotal företag har upphört med sin verksamhet, och antalet sysselsatta vid dessa företag var ca 3 500. Det största företaget var AB

Svenska Järnvägsverkstäderna med som mest 1 200 anställda. Därefter kom Wahlbecks Fabriker med 600 anställda samt Alka Burell, Gunnars Fabriker och Linköpings Linnefabrik med vardera ca 200 anställda. Antalet anställda vid övriga nedlagda företag varierade från 100 och nedåt. Gemensamt för här nämnda företag var att de hade varierande tillverkning på det civila området och utgjorde en värdefull motvikt till såväl försvarsindustrin som övrig försvarsinriktad verksamhet i kommunen.

Jag utgår självfallet ifrån att industriministern och regeringen har skaffat sig information om situationen i Linköpingsregionen och det stora försvarsberoendet. Riksdagen har åtminstone vid två tillfällen uttalat att statsmakterna har ett stort ansvar i sammanhanget. De fackliga organisationerna och särskilt Metallindustriarbetareförbundet och dess avdelning i Linköping har gång på gång gjort framstötningar för att förmå Saab att söka komplettera sin försvarsinriktade tillverkning med civila produkter. Som bekant förfogar företaget över mycket stora forskningsresurser, som enligt min mening borde kunna utnyttjas för utveckling av produkter som kan komma till användning på olika samhällsområden. Nu är nog tiden inne för företaget att visa ett annat och större intresse för en sådan verksamhet.

I ett uttalande innevarande vecka ställer den socialdemokratiska fullmäktigegruppen i Linköping följande tre krav till regeringen:

1. Att tillsammans med riksdagen och företaget ta gemensamt ansvar för övergång till mera civil produktion. Oavsett vilket flygplan regeringen väljer, måste man samtidigt medverka till att underlätta och upprätthålla full sysselsättning i Linköping.
2. Att omedelbart fatta beslut om att etablera ett forsknings- och produktutvecklingscentrum i Linköping, en sak som jag alltså har påmint om i min interpellation.
3. Att besluta att Datasaab och stirlingmotortillverkningen skall stanna kvar i Linköping. Det skapar möjlighet till mer civil produktion och sysselsättning och därmed minskat försvarsberoende.

Jag vill verkligen starkt understryka de här tre kraven som har rests.

Så till industriministerns svar, som jag ber att få tacka för. Det vore fel att påstå att jag är nöjd med svaret. Min uttolkning måste tyvärr bli att några som helst åtgärder inte har vidtagits inom industridepartementet. Och vad värre är – några planerade åtgärder redovisas inte heller. En sådan hållning från regeringens sida är självfallet inte godtagbar. Jag skall inte så mycket diskutera stirlingprojektet, även om jag anser att det varit på sin plats att industriministern visat något större intresse än vad som framgår av interpellationssvaret. Enligt mitt förmenande måste säkert vissa beslut fattas långt före den tidpunkt då tillverkning sätts i gång på allvar.

Vad jag däremot måste ägna någon tid åt är frågan om ett produktutvecklingscentrum i Linköping. I svaret redovisas bl. a. att en motion av mig avslagits av riksdagen. Det är riktigt. Men jag anser att grunden för avslaget inte saknar intresse. Jag vill därför citera ett avsnitt ur näringsutskottets betänkande 1977/78:75, vari denna fråga behandlas:

”Arbetsmarknadssituationen i Linköpingsregionen motiverar särskilda

*Om den svenska
flygindustrins fram-
tid*

åtgärder från samhällets sida. I propositionen föreslås en utbyggnad av kontaktsekreterarverksamheten i Linköping. Vidare påpekas att de regionala och lokala myndigheterna i Linköping har beslutat att – på liknande sätt som sker i Göteborg – bidra till produktutvecklingservice. Föredraganden uttalar att det är naturligt att de båda kontaktsekreterarna i Linköping nära samverkar med de verksamheter som dessa myndigheter kan komma att besluta om och på uppdrag åtar sig projektledningstjänster av samma typ som de i Göteborg. Han tillägger att staten genom STU även i övrigt bör uppmuntra en intensifierad produktutvecklingsverksamhet vid företagen i Linköping. Mot denna bakgrund räknar utskottet med att den produktutvecklingsverksamhet som nu byggs ut i Linköping får samma stöd från staten som lämnas till produktutvecklingscentret i Göteborg. Motionärernas önskemål synes i stort sett vara tillgodosett. Något särskilt uttalande från riksdagens sida är därför inte påkallat.”

Jag måste säga att när jag läser detta ser jag det så att det i sak är ett bifall till vår motion, även om man av formella skäl ansett att det inte fanns någon anledning för riksdagen att göra en framställning till regeringen. Jag var i den debatten för min del något tveksam över den här skrivningen men lät mig ändå nöja med den, eftersom jag menade att det var en beställning till regeringen.

Nu säger industriministern i svaret: ”Innan beslut om flygplansanskaffningen föreligger är det dock för tidigt att uttala sig specifikt om denna åtgärd.” – dvs. om utbyggnaden av ett produktutvecklingscentrum. Detta besked måste jag tillstå att jag finner ganska förbryllande. Jag måste därför ställa en konkret fråga till industriministern: Anser industriministern att ett fullföljande av tankarna på ett produktutvecklingscentrum i Linköping är avhängigt av hur flygplansanskaffningsproblemet löses? Ett klarläggande på den punkten är, som jag ser det, helt nödvändigt.

På min andra fråga i interpellationen ges inget svar från industriministern. Jag finner därför anledning att upprepa frågan: ”Vilka åtgärder överväger regeringen för att underlätta en övergång till andra produkter vid Saab i Linköping?” Som här redan har sagts blir det, alldeles oavsett hur flygplansfrågan kommer att lösas, nödvändigt med en omstrukturering i riktning mot ökad civil produktion inom försvarsindustrin i Linköping.

KERSTIN ANDERSSON i Hjärtum (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga, även om det inte innehöll någonting nytt.

Jag respekterar naturligtvis att regeringen tar rimlig tid på sig för att bereda och överväga frågan.

Anledningen till att jag ställde min fråga är att Volvo Flygmotor i Trollhättan är mycket beroende av vilket beslut regering och riksdag kommer att fatta om vårt framtida svenska flygvapen. Flygindustrikommitténs förslag medför mycket höga driftkostnader, eftersom en vidareutveckling av Viggen, som är ett mycket avancerat överljudsplan och mycket energikrävande, blir synnerligen dyrbar.

Det av den socialdemokratiska regeringen en gång initierade B3LA-projektet – som visserligen är ett lättare och energisnålare flygplan än Viggen men som har visat sig alltför dyrbart – är därför troligen inte genomförbart. Skulle flygindustrikommitténs förslag gå igenom, blir det en återvändsgränd för svensk flygindustri, säger Volvo Flygmotors VD Gunnar L. Johansson i en tidningsartikel. Det ger visserligen en respittid på produktionssidan men inte på utvecklingsdelen. Där måste man redan omkring år 1985 ha skurit ner personalstyrkan med 60–65 procent av de i dag anställda och redan nästa år successivt avskeda 150 högutbildade tekniker. På produktionssidan blir bara hälften av personalen kvar år 1990, om man inte kan få fram mer civilproduktion. För att få den måste man under en övergångsperiod ha beställning på militära motorer. Man kallar också satsningen på A20 för en avvecklingsplan, men satsningen på B3LA eller något av de andra alternativ som industrin och regeringen diskuterar, SK38/A38 eller 1825 – den s. k. Åslingen, för satsning på en högteknologisk fortsättning.

Kan man ta fram ett modifierat ersättningsplan för det nuvarande attackplanet som ligger någorlunda inom ramen för de fastlagda försvarsanslagen, får flygindustrin en möjlighet att under en rimlig övergångstid övergå till civil flygproduktion eller annan alternativ produktion.

När det gäller Volvo Flygmotor behöver man licenstillverkningen av militära flygmotorer som bas en tid framöver. Man räknar nämligen med att det ganska snart kommer att bli brist på civilflygplan i Europa och övriga världen. Då måste man ha sin högteknologiska kunskap kvar för att kunna licenstillverka och vidareutveckla flygmotorer. Flygindustrin är alltså, i motsats till varven, en industri som på sikt har betydande utvecklingsmöjligheter och stor konkurrenskraft.

Jag vet att man på Volvo Flygmotor har många andra förslag till produktion och att man försöker få beställningar på vidareutveckling av motorer från både Europa och Amerika. Man har också varit förtusende nog att lägga över ca 30 % av den totala tillverkningen på civil tillverkning. På den punkten har nog de anställda på fabriken varit en pådrivande faktor. Men för att kunna överleva och bevara sitt högt utvecklade tekniska kunnande måste de få hjälp. Man behöver stöd och man behöver ytterligare beställningar av militära flygplansmotorer för att få ekonomisk möjlighet att utveckla andra produkter.

Hela Göta älv-dalen har f. n. en besvärlig sysselsättningssituation. I Trollhättan försvann ca 1 000 arbetstillfällen inom industrin under 1977 och 1978. Det har visserligen för dagen ljusnat något inom bilindustrin, men läget är fortfarande besvärligt. Jag skulle därför vilja sluta med att ställa ytterligare en fråga till industriministern: Är industriministern beredd att, om det blir en avveckling av svensk flygindustri, gå in med förhållandevis lika stort stöd till dessa industrier som till varven?

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Även jag får tacka för svaret. Tyvärr är det inte mycket att ta i. Det ger inga besked vare sig åt mig eller åt de anställda på Volvo Flygmotor i

---

*Om den svenska
flygindustrins fram-
tid*

Trollhättan. Industriministern skjuter frågorna ifrån sig. Låt mig ändå försöka ta upp ett samtal med honom. Mina utgångspunkter är både sysselsättningspolitiska och industripolitiska.

Från sin tidigare observationspunkt, Göteborg, bör industriministern ha kommit underfund med att det finns sysselsättningsproblem i Trollhättan och i hela regionen. Den är inte längre något överhettat område. Det finns en tendens att i sysselsättningsssammanhang skjuta undan denna region och framför allt Trollhättan. Det går inte längre. Trollhättan måste ägnas samma uppmärksamhet som andra orter när man bedömer flygindustrin ur sysselsättningssynpunkt.

Till detta kommer att Volvo Flygmotor representerar en mycket stor kapacitet. Där finns en mycket stor yrkeskunnighet, en förnämlig maskinpark och en högt utvecklad teknik. Dessa behöver utnyttjas för landets skull. Därför behöver industriministern gripa tag i denna fråga och inte skjuta den ifrån sig.

Det är naturligt att oron för framtiden växer bland de anställda och inom företaget när månad efter månad går utan att regeringen tar ställning. Det finns ingen anledning för mig att nu gå in på frågan om tillkomsten av det flygplansprojekt som benämns SK38/A38. Tillkomsthistorien granskas av konstitutionsutskottet. Det enda jag för dagen vill konstatera är att sådana alternativförslag till en av regeringen tillsatt parlamentarisk kommittés förslag åstadkommer ytterligare fördröjningar. Trots att industriministern inte har det närmaste ansvaret för flygplansfrågan inom regeringen delar han det gemensamma ansvar regeringen har för denna fråga, varför jag vädjar till honom att medverka till att beslutet kommer snabbt.

I detta sammanhang finns det ett industripolitiskt perspektiv som jag mera direkt vill diskutera med industriministern. Nu och då kommer uppgifter att en färdig flygmotor skall köpas utifrån. Får jag komplettera mina tidigare frågor med denna: Är industriministern beredd att på regeringens vägnar förklara att motorn till den ena eller andra flygplanstypen skall byggas i Sverige? Jag går här inte in på frågan om vilken flygplanstyp man skall välja. Men jag kopplar samman de här frågorna på det sättet att jag frågar: Har regeringen tagit ställning, eller är frågan om man skall bygga motorn i Sverige eller köpa den helt färdig utifrån, oberoende av vilken flygplanstyp man skall ha, ännu oprövad? Denna fråga är väsentlig.

Det finns också en annan industripolitisk aspekt som jag gärna vill ta upp i mitt samtal med industriministern. Med de förutsättningar som finns vid Volvo Flygmotor i fråga om yrkeskunnighet, maskinutrustning, utvecklad teknik etc. bör det finnas stora möjligheter att utveckla en betydande civil produktion. Den kan inriktas på en rad produkter. Det naturligaste är civila flygmotorer. Det är säkert känt av industriministern att företaget har en betydande utvecklingsverksamhet i fråga om civila produkter och att några projekt gett resultat. Nu gäller det att fortsätta denna verksamhet med ökad intensitet. Såvitt jag förstår krävs det samverkan och stöd från staten. Min fråga är: Är regeringen beredd att gå in i ett samarbete med företaget för en utveckling av civil produktion?

Låt mig även få ta upp ett tredje industripolitiskt sammanhang. Industriministern är säkert lika medveten som jag om att det inte går att banta ned industriella enheter hårt utan att de upphör att fungera. Det är onödigt att ta upp kammarens tid med att diskutera var denna gräns går för Volvo Flygmotor. Men jag hoppas att industriministern har observerat detta sammanhang och är beredd att beakta det i den fortsatta industripolitiska handläggningen av frågan.

När jag ställde min fråga om sysselsättningsgaranti för de anställda vid Volvo Flygmotor var självklart en anledning de sociala problem som avskedanden innebär. Frågan knöt också an till de tankegångar som utvecklats här tidigare i debatten om att staten har en skyldighet på detta område. Den är särskilt stor i fråga om en produktion som staten initierat. Frågan hade emellertid även en industripolitisk bakgrund, nämligen att det gäller att rädda den yrkeskunnighet de anställda representerar, om det någon tid inträder en minskad sysselsättning. Jag kunde inte tänka mig annat än att regeringen sysselsatte sig med frågan hur man på bästa sätt kan tillvarata kapaciteten vid Volvo Flygmotor för att utveckla och tillverka civila produkter och hur staten skall kunna hjälpa till. Nu skjuter industriministern dessa frågor på framtiden. Det blev därför i dag inget svar i sak till mig. Jag beklagar detta.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Flera av talarna har påpekat att de har fått ett magert svar eller ett tunt svar – ordvalet har växlat något. Jag instämmer helt med dem. Det är ett magert svar som är lämnat. Men vad väntar man? Om man ställer ett antal frågor, vilkas besvarande i högsta grad är beroende av ett avgörande som inte är träffat men kommer att träffas mycket snart, blir i det läget svaret på frågorna ganska magert. Det blir väl i huvudsak också den här repliken.

Låt mig ändå ta upp några saker och först ett par mera konkreta frågor.

Till Anton Fågelsbo vill jag säga att vi är medvetna om att verkstaden i Arboga är den avgjort största arbetsgivaren i staden, att det är en bra verkstad och att den kommer att behövas vilka flygplan och motorer som vi än kommer att ha i det här landet. Men det är svårt att säga exakt i vilken volym behov kommer att föreligga. Därför pågår också ett arbete för att undersöka möjligheterna att utnyttja resurserna också för civila ändamål.

Beträffande stirlingsprojektet – jag vänder mig alltså till Lars Henrikson – som ju egentligen är två projekt, ett större och ett mindre, är vi mycket väl medvetna om att det är fråga om viktiga, framtidsinriktade projekt. Det är glädjande när man inte bara behöver arbeta som en akutmottagning utan också får arbeta med projekt riktade framåt. Det har lagts ned mycket pengar på dessa projekt. Jag har för min del nyligen medverkat till att skaffa ytterligare pengar för fortsättning i stor skala av det utvecklingsarbete som pågår och som kräver mycken tid, som ju sådana här projekt ofta gör.

Jag vill också ta upp den fråga som ställdes om ett produktutvecklingscentrum. Det ansågs något gåtfullt att jag knöt an det till beslut i flygplansfrågan. Det är egentligen flygindustrikommissionen, FLIK, som har

gjort den anknytningen. Det citerades att FLIK i viss mån har återupplivat den av riksdagen, i varje fall formellt, avförda frågan om ett produktutvecklingscentrum. Men FLIK återupplivar alltså den, och det är där anknytningen ligger. F. ö. kan sägas att det pågår en förstärkning av resurserna för de till universitetet i Linköping knutna kontaktsekreterarna. Den funktionen förstärks enligt planerna för detta budgetår. Och det är bekant att styrelsen för teknisk utveckling, STU, har kontaktat Linköpings tekniska högskola och ställt medel till förfogande för en undersökning av möjligheterna till produktledningshjälp.

Låt mig sedan mera allmänt kommentera ett antal inlägg, bl. a. Hilding Johanssons. Det är alldeles klart att vilka militära och försvarspolitiska beslut – det är ju de som är grunden för allt – som än fattas i flygplansfrågan, får vi räkna med en successiv nedgång av flygets anspråk på den svenska industrikapaciteten. I vilken takt och med vilken volym det kommer att ske samt, framför allt, hur detta kommer att ta sig uttryck i fördelningen mellan olika slag av personalkategorier och teknisk kapacitet i Linköping och i Trollhättan blir i hög grad beroende av valet av flygplanstyp. Det är därför svårt att säga något mer deciderat och att träffa konkreta avgöranden innan man vet den grundläggande förutsättningen – vilken flygplanstyp som de svenska statsmakterna kommer att bestämma sig för. Valet får en betydande inverkan på förutsättningarna för arbetet framöver, både hos Saab-Scania och hos Volvo Flygmotor.

Men i vilket fall som helst – även om förutsättningarna och behovens storlek blir annorlunda – behövs dels en ökad satsning på civila flygplan, dels en satsning på civil produktion, helt vid sidan av flygplanstillverkningen, som utnyttjar den höga kapacitet som finns inom dessa båda företag.

Jag vill säga att mycket av det som Kerstin Andersson sade kunde jag ha sagt. Vi har i mångt och mycket samma syn på denna fråga. Jag känner därför inte behov av någon replik till henne.

Jag tror att många av talarna är ganska ense om nödvändigheten av ökad satsning på civila flygplan och delprojekt. De praktiska fallen är i stor utsträckning delprojekt: att som deltagare gå in i utländska civila flygprojekt, men också att satsa på en helt civil produktion. Under den korta tid som jag innehaft det här ämbetet har jag redan personligen haft några samtal – och medhjälpare till mig har haft flera samtal – med dessa företag om projekt som man där förbereder, med en positiv grundinställning att staten skall medverka till en gynnsam utveckling.

LARS HENRIKSON (s):

Herr talman! Jag berörde med flit inte frågan om flygindustrikommitténs betänkande och vad kommittén framfört. Detta är något som är möjligt för oss envar att ta närmare del av. Jag är i stort positiv till många av de förslag som framförts av kommittén.

Industriministern säger att flygindustrikommittén har aktualiserat frågan om ett produktutvecklingscentrum i Linköping och tycks förmena att den frågan avförts, såsom orden föll, av riksdagen. Jag är inte alls överens med

industriministern på den punkten. Jag tror inte det är möjligt att läsa in det i näringsutskottets betänkande, det som jag citerade. Tvärtom innebar det uttalande utskottet gjorde att regeringen förutsattes följa frågan, lägga fram förslag och se till att tanken fullföljdes. Är det oklart på denna punkt finns det all anledning att återkomma, men jag hoppas verkligen att industriministerns besked på den här punkten inte är det besked som regeringen samfällt ger. Frågan har enligt mitt förmenande inte avförts.

Kontaktsekreterarna kan ses som en inledning till denna verksamhet och jag hälsar naturligtvis med tillfredsställelse att industriministern säger att regeringen avser att ge ökat stöd till deras verksamhet.

Jag är medveten om att man kan ställa sig skeptisk till en diskussion om alternativ produktion därför att det är mycket lätt att tala om sådan produktion men mycket svårt att konkretisera den. Men såväl flygindustri-kommittén som enskilda ledamöter av denna kammare har både vid tidigare tillfällen och i dagarna pekat på olika konkreta projekt som det borde vara möjligt att gripa sig an här.

Jag säger än en gång: Alldeles oavsett vilket beslut som kommer att fattas i flygplansfrågan blir det nödvändigt att omstrukturera försvarsindustrin och komma över till nya produkter. Här har också förts en diskussion tidigare i dag om de svårigheter vi har inom andra delar av industrisektorn.

Vi får inte ödelägga de betydande resurser vi har till forsknings- och utvecklingsarbete på industriområdet och inte heller den väldiga kapacitet som de anställda inom industrin representerar.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Som positivt bör kanske noteras att industriministern själv betraktar sitt svar som magert. Man hade möjligen kunnat hoppas att det skulle bli mer kött på benen genom det andra inlägget, men tyvärr blev det inte så.

Jag tycker exempelvis att min andra fråga inte på något sätt bör anses vara beroende av beslut i flygplansfrågan. Den handlar ju om hur man skall stimulera övergång från militär till civil produktion. Härvidlag har jag pekat på, både i interpellationstexten och i mitt tidigare anförande, de försummelser som gjorts på det här området. Jag menar att det nu är hög tid för prioritering av de frågorna.

Jag har tidigare här i kammaren erinrat – och jag vill göra det än en gång – om en rapport till Förenta nationerna om avrustningens ekonomiska och sociala konsekvenser. Där påpekas: "På kort sikt skulle övergångens smidighet till stor del bero på regeringens förmåga att förutse de typer av problem som kunde uppstå och på förberedelsernas lämplighet."

Jag har sett regeringar komma och gå under de år jag här i riksdagen fört fram kravet på åtgärder för övergång från militär till civil produktion. Men jag har tyvärr inte hos någon regering upptäckt förmågan att förutse de typer av problem som skulle uppstå här i landet. Jag har inte heller sett några lämpliga förberedelser. Men den regering som nu sitter borde verkligen ha anledning att ta itu med problemet. Nu är det mera aktuellt än det har varit på länge.

Man är väl ändå i regeringen på det klara med att någon satsning på B3LA inte är realistisk. Man är väl på det klara med att detta medför konsekvenser för sysselsättningen. Vad ämnar man då göra för att skapa andra arbetstillfällen? Ingenting, såvitt jag förstår.

I den återopade FN-rapporten heter det också: "Det finns så många krav som tävlar om en nyttig användning av resurser frigjorda genom avrustning att det verkliga problemet är uppställandet av en prioritetskala." Kan verkligen inte regeringen se några lämpliga områden att sätta in de frigjorda resurserna på?

Jag tycker den passivitet som kommer till uttryck är skrämmande. Den är skrämmande för de människor vilka för sitt arbete och sin utkomst i dag är beroende av militär verksamhet. Den är skrämmande för de bygder där denna verksamhet bedrivs. Men den är också skrämmande för alla som upplever bristerna på en rad angelägna områden i samhället. Regeringen saknar tydligen vilja och förmåga att ta till vara resurserna inom den militära sektorn och föra över dem till angelägna civila områden.

Till vilka områden militärindustrins resurser lämpligen kan föras över bör naturligtvis skissas i ett sådant program som vi har begärt. Men ett viktigt steg på vägen borde vara att en liten del av de väldiga resurser den militära forskningen utnyttjar fördes över till forskning om alternativ produktion.

Jag skall nämna några områden som behöver avancerad forskning och teknik: miljö, energi, sjukvård, handikapps-service, transport och kollektivtrafik. Säkerligen finns det många andra.

I den kommun som den militära flygplanstillverkningen är koncentrerad till – Linköping – finns också som här har påpekats viktiga resurser för forskning och utveckling: universitet och teknisk högskola, regionsjukhus m. m. Ett produktutvecklingscentrum som Lars Henrikson tagit upp i sin interpellation skulle givetvis också främja en utveckling av civila produktionsalternativ.

Herr talman! Behoven finns. Möjligheterna finns. Men finns viljan?

ANTON FÅGELSBO (c):

Herr talman! Jag noterar med tacksamhet vad industriministern sade om FFV:s betydelse för Arboga och att industriministern ansåg att FFV i Arboga skulle bestå. Visserligen skickade han med en liten brasklapp när han sade att han inte ville lämna några garantier för volymen. På den punkten kan det alltså kvarstå något frågetecken.

Anledningen till att jag begärde ordet igen var att jag inte fick något svar på den direkta fråga jag ställde, nämligen: Har industriministern möjligheter att i dag säga något om när svensk flygindustri får besked på den här punkten? Kan det dröja två månader eller sex månader? När kan vi räkna med att det blir?

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag vill inte ett ögonblick förneka de svårigheter som regeringen står inför när det gäller att ta ställning till dessa frågor. Men

regeringen lär aldrig komma undan de här frågorna. Det krävs ett ställnings-tagande och detta bör komma snabbt.

På en punkt är industriministern och jag överens, nämligen att militära myndigheter i allt lägre grad kommer att utnyttja den kapacitet som flygmotor- och flygplansindustrin i Sverige har. Om man har den insikten, då är det självklart att man snabbt och effektivt bör sätta in åtgärder för att utnyttja denna kapacitet. Det krävs här en omställning, och denna bör komma snabbt. Det är bättre att förbereda sig inför en sådan omställning än att bara improvisera.

Med detta som utgångspunkt ställde jag min kompletterande fråga, nämligen om industriministern kunde meddela kammaren att regeringen var beredd att i lämpliga former samverka med de företag det här gäller för att stödja utvecklingen av civila produkter. Jag upprepar frågan.

Min andra fråga, som jag faktiskt trodde att industriministern skulle kunna besvara, gällde om man inom regeringen prövat alternativet att köpa färdiga motorer utifrån. Är inte regeringen klar på den punkten ännu? Ingår det i regeringens överväganden att även ha detta alternativ? Det finns säkert många som vill ha ett svar på den frågan här i dag, och industriministern har chansen att ge det.

Ur industripolitisk synpunkt innebär ett köp utifrån att man flyttar över resurser från flygmotortillverkning till flygplanstillverkning. Det innebär också utomordentligt stora svårigheter för flygmotortillverkningen. Jag begär inte att industriministern skall anlägga militärpolitiska synpunkter här. Men frågan är också industripolitisk. Regeringen borde ha haft samråd i dessa frågor, så att industriministern kunnat lämna kammaren ett svar här i dag.

HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Sverige är känt som ett kvalificerat industriland. Landet befinner sig högt uppe på den teknologiska trappan. Man kan säga att långt ner på trappan har vi enkla varor, textilier etc.; något högre upp har vi stål, bilar, fartyg; och ytterligare en bit uppåt har vi flyg, atomindustri, dataindustri; överst i trappan har vi rymdindustri och djuphavsindustri.

Det finns en klar tendens till att land efter land vill högre upp på skalan. Man vill få en alltmer avancerad teknik, vilket ger teknisk-ekonomisk utveckling, pengar osv. Sverige ligger, trots att det är ett så litet land, förvånansvärt högt på skalan. Detta beror på exempelvis gynnsamma inre förutsättningar och det förhållandet att vi inte utstått något krig på länge.

Sverige är, som jag kan se det, det enda land som nu medvetet går in för att försöka gå nedför den här trappan, som satsar relativt sett mer ganska långt nere. Inte minst detta riksmöte har varit med om att placera mycket stora pengar på nivåer ganska långt ner.

Stora grupper har t. o. m. satsat på en avveckling på de mest avancerade områdena. Vi har haft en intensiv diskussion kring en avveckling av kärnkraften och därmed också av den industri som sammanhänger med denna. Vi vet att den svenska dataindustrin successivt har försämrats.

---

*Om den svenska
flygindustrins fram-
tid*

Diskussionen förs nu inte *om* utan *i vilken takt* vi skall lägga ned den svenska flygindustrin. De mest långtgående kraven innebär att vi inte skall utveckla något nytt flygplan, utan att vi in på nästa sekel skall använda Viggen som kom till på 1960-talet. Viggen skulle alltså bli det sista svensktvecklade flygplanet. Det vore i så fall en medveten politik industripolitiskt sett. Vi skall stanna där vi befinner oss eller gå nedför trappan.

Somliga anser att vi inte skall tillverka flygplan och satsa på sådan industri men att vi ändå skall behålla sysselsättningen. Vi bör veta att om man tar bort de materielbeställningar från försvaret som legat inom Sverige, så kan man inte bara säga att utvecklingen skall ske genom universitet och högskolor eller på något improviserat sätt – det fordras för framgång en industriell verksamhet med reella projekt som kan leda till produktion och försäljning. Går man på den linjen och säger att alla människor skall vara kvar i dessa industrier, då kostar det lika mycket: det är bara det att kostnaderna finns på en annan huvudtitel. Då skall man inte åberopa statsfinansiella skäl och påstå att landet inte tål en utveckling här. Eller är det så att landet tål den bara därför att den går via en annan huvudtitel? Det är svårt att motivera.

Vad som gör diskussionen besvärlig nu är att socialdemokratin har bestämt sig för att det skall vara A 20, det skall vara en Viggen till. Ett starkt argument för A 20 är att riksdagen bör undvika att fatta ett försvarspolitiskt beslut som går emot det största partiet. Men jag tycker det är trist. Jag anser att Viggen skall finnas länge i Linköping – men då på det flygmuseum som jag hoppas blir byggt. Annars blir det en bit in på nästa sekel en flygande, halvsekel-gammal relik från 1960-talet som kommer att dra två à tre gånger mer bränsle än flygplan behöver göra då och vara mycket sårbarare och svårare att underhålla, eftersom det är gamla komponenter i den. Detta är olyckligt, rent sakligt sett. Med det alternativ som nu är presenterat, SK38/A38, bortfaller den huvudinvändning som man hade mot B3LA, nämligen att det statsfinansiellt blir för dyrt de närmaste åren. Man har då ett projekt som kostar ungefär detsamma som A 20 de närmaste åren.

Men man är ändå emot lösningen med ett mindre flygplan med en mindre bränslekrävande motor därför att B3LA också var ett sådant. Det blir helt enkelt en psykologisk låsning, och det tycker jag är olyckligt. Alternativet A 20 är nämligen totalt sett relativt dyrare, och det kan bli mycket dyrt om bränslepriserna stiger, vilket mycket tyder på om vi får ont om olja framåt sekelskiftet.

Det är synd att Hilding Johansson begär ett snabbt besked, för ett snabbt besked kan det bara bli om man säger att det skall vara A 20. Men det går inte att få ett lika snabbt besked, om man seriöst vill pröva det nya alternativ som har kommit in i debatten, nämligen ett som har B3LA:s fördelar – alltså en liten maskin med användande av modern teknologi, som tillåter flygindustrin att fortsätta utvecklingsarbetet och ger den respit att satsa mer på civila produkter – men inte dess nackdelar, att det under den närmaste femårsperioden kostar omkring 350 milj. kr. mer per år än A 20. Det vore märkligt om inte statsmakterna ser seriöst på ett sådant nytt alternativ, som förenar fördelarna med A 20-projektet – billigare de närmaste åren – med fördelarna

*Om den svenska
flygindustrins fram-
tid*

med B3LA-projektet. Det ger en långsiktigt bättre lösning, om vi vill omstrukturera försvarsindustrin i riktning mot mera civila produkter, mindre av energislöseri och mer av modern teknologi.

KERSTIN ANDERSSON i Hjärtum (c):

Herr talman! Det är bra att industriministern och jag är överens i sak, tydligen med andra talare också. Jag skulle vilja haka på Hilding Johanssons fråga, om motorerna skall licenstillverkas i Sverige eller köpas utifrån. Det är ju väldigt viktigt att vi tänker på vår alliansfrihet och vårt utlandsberoende i händelse av krig. Jag har fått reda på att om det skulle bli krig, skulle vi, om vi licenstillverkar motorerna här i Sverige, kunna klara oss i ungefär fyra år utan att köpa något utifrån. Visserligen köper vi nu en hel del komponenter från utlandet, men under krigstid skulle vi själva kunna tillverka dem. Jag anser därför att detta är en sak som man måste tänka på.

Jag hoppas att industriministern och regeringen seriöst ser över de förslag som Nils Åsling och ledamoten av flygindustrikommittén Gunnar Björk i Gävle genom förre försvarsministern bad flygindustrin att titta på och att man i så fall tänker noga på att även motorerna bör tillverkas i Sverige.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Jag skall inte gå in i den större debatt som Hans Lindblad tog upp och som ju ändå i första hand är en militär debatt, fast med konsekvenser industripolitiskt, utan jag knyter an till några inlägg som gjorts här.

Till Lars Henrikson vill jag säga att jag måste ha talat väldigt tyst när jag sade detta om ett produktutvecklingscentrum, vilket Lars Henrikson citerade så att jag skulle ha sagt att det var avfört. Jag sade att detta centrum ju i varje fall *formellt* tycks ha avförts av riksdagen. Det var helt enkelt en formulering av det faktum som Lars Henrikson själv beskrev ungefärligen på detta sätt. Men jag tillade ju att det nu sker positiva ting i den riktning som Lars Henrikson och andra önskar.

Med anledning av ett par av de övriga inläggen vill jag säga att vi är ju ense om att man bör stimulera den nödvändiga successiva övergången från militär till civil produktion. Det frågades om viljan finns. Svaret är ja. Och jag redovisade att jag under den här korta tiden har haft flera samtal i det syftet men också att företagen på området, som ju här har initiativet och det primära ansvaret – Saab-Scania och Volvo Flygmotor – för sitt handlande i hög grad är beroende av vilket beslut som kommer att fattas om flygplanstypen.

Till Hilding Johansson och Kerstin Andersson vill jag säga att något beslut om vilken motor som skall sitta i den icke beslutade flygplanstypen givetvis inte finns, men man har i alla diskussioner utgått från att motorn skall byggas i Sverige på licens. Och när vi talar om licenstillverkning är det ju i detta fall en mycket kvalificerad hantering det rör sig om med ett högt teknologiskt innehåll. Vidare är det klart att motorn skall underhållas i Sverige. Det är en relativt betydande sysselsättningsfaktor i Trollhätteföretaget.

Låt mig till sist säga några ord med anledning av att man frågar *när* beslut skall fattas. Det är ju många departement, många myndigheter och många

krafter i det svenska politiska livet indragna i denna fråga om beslut om flygplan – ett primärt försvarspolitiskt avgörande men med konsekvenser åt olika håll, som jag har nämnt. Det är en stark önskan och en stark förhoppning att beslutet skall kunna fattas mycket snart, men hur snart är det icke möjligt för mig eller, tror jag, någon annan att i dag säga.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Det är ju glädjande att industriministern talar om att viljan finns när det gäller satsning på civil produktion, och jag hoppas bara att denna vilja kommer till något mera konkret uttryck än vad den har gjort här i dag.

Det vore frestande att ta upp det resonemang som Hans Lindblad började utveckla här. Jag skall bara säga att om klättringen på teknikens steg som han beskrev främst kommer att gälla militära ändamål, så är ändå perspektivet en aning oroande, och då går det ut över andra behov i samhället.

Hans Lindblad talar om att kostnaderna skulle bli lika stora, om man satte in resurserna på andra områden. Men det saknar ju inte betydelse på vilka områden i samhället man sätter in resurserna. Jag har pekat på några av de områden som kräver satsning – områden av stor betydelse för samhällsutvecklingen och områden som behöver dagens militära resurser. Jag menar att dessa satsningar är så angelägna att de borde stimulera både forskning och teknisk utveckling. Man behöver inte klättra via militär flygplanstillverkning.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

LARS HENRIKSON (s):

Herr talman! Hans Lindblad är en dålig rådgivare, om han nu uppträder som rådgivare åt regeringen när det gäller denna fråga. Vi har i dag väckt en industripolitisk debatt. För egen del har jag försökt att helt avhålla mig från att diskutera flygplansfrågan. Den diskussionen får föras i annat sammanhang. Frågan är hur vi skall ha det med vår industri för framtiden. Jag vägrar att skriva under på den tanke som jag spårade i Hans Lindblads anförande – att det krävs militära rustningar för att teknologin skall kunna utvecklas.

Det kan inte vara på sättet. På den stegen han beskrev är det givet att också militära rustningar på något ställe har sin plats, det kan jag hålla med om, men för egen del vill jag hävda att vi kan utveckla högteknologin utan militära rustningar. Det är detta jag menar att vi i ökad omfattning bör göra i svensk industri. Det är liktydigt med att ge upp om vi tror att B3LA är det som frälser oss från alla besvärligheter oavsett om vi bor i Linköping eller någon annanstans. Men, som sagt, debatten om vilka flygplan vi skall ha i framtiden skall inte föras här och nu, utan den får föras i annat sammanhang. Jag hoppas att inte folkpartiregeringen går omkring och har samma uppfattning som tydligen Hans Lindblad har när det gäller möjligheterna för högteknologin i landet.

Jag är utomordentligt nöjd med det besked som industriministern gav när det gäller ett produktutvecklingscentrum i Linköping. Då är alla missförstånd så att säga ur bilden. Jag räknar med att regeringen helhjärtat kommer att satsa på att detta utvecklingscentrum kommer till stånd och också får de resurser som är nödvändiga för att det skall kunna ge ett bra resultat för framtiden.

Allra sist – jag avser inte att säga något mer i denna debatt – vill jag framhålla att jag tror att regeringen i betydande grad får öka sin beredskap när det gäller sådana här frågor. Det är bättre att vi rustar innan vi står mitt uppe i bekymren än att vi när bekymren är över oss börjar se efter vad vi skall ta oss före. Detta är allmängiltigt och handlar inte bara om regeringen – det bör över huvud taget vara på det sättet.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Eftersom jag ställde min fråga till industriministern, har jag utgått från att vi inte nu skall föra en stor militärpolitisk debatt, även om det skulle vara mycket frestande efter Hans Lindblads inlägg – men då kanske försvarsministern borde sitta på statsrådsbänken.

Otvivelaktigt har Hans Lindblad rätt i att de industrier vi nu talar om befinner sig högt uppe på den tekniska stegen, men nog borde vi alla vara överens om att det kan finnas en civil produktion som också befinner sig mycket högt på den tekniska stegen. Det vore ett underbetyg åt svensk teknik om förutsättningen för teknisk utveckling och avancerad teknisk produktion skulle vara krav från försvarets sida. Nog om detta.

När det gäller att utveckla civil produktion bör vi vara överens om att detta är en nödvändighet inom de industrier som nu har militär produktion, om de skall kunna leva vidare. Från den synpunkten hälsar jag med tillfredsställelse de deklARATIONER som industriministern nu har gjort under debattens gång. Av dem drar jag slutsatsen att det går att etablera en samverkan mellan staten och resp. företag så att de skall få den stimulans och det stöd som kan behövas för en utveckling på detta område.

Därmed anser jag att den fråga jag ställt är besvarad på ett positivt sätt. Nu väntar jag bara på handling från regeringens sida.

När det sedan gäller frågan om tillverkning av motorer i Sverige eller inköp av motorer utifrån förstår jag mycket väl att regeringen inte kunnat fatta något beslut i detta ärende. Den förklaring industriministern gav till sist tolkar jag på det sättet att man i den diskussion som förs utgår ifrån att man skall ha en licenstillverkad motor i Sverige. Låt mig till detta bara säga: Håll fast vid den utgångspunkten! Rubba den inte under den fortsatta diskussionen! Men se också till att denna licens innebär att man kan utnyttja svensk teknik och därmed få många arbetstillfällen i Sverige!

Det återstår en fråga som jag inte skall pressa industriministern med i dag men som jag ämnar komma tillbaka till. Den gäller möjligheterna att ge sysselsättningsgaranti åt dem som arbetar i dessa industrier. De har behov av detta.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Sådan debatten nu förs har jag inte något behov av att komplettera den utom på en enda punkt – genom att korrigera mig själv. I mitt förra inlägg gjorde jag ett förbiscende. Jag talade där om licenstillverkning i Trollhättan och tog i hastigheten med underhållen, men den rätta adressen i det fallet är Arboga, medan det i Trollhättan blir en uppgift för Flygmotor AB att tillverka reservdelar. Huvuddelen av underhållsuppgiften ligger ju i Arboga.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle tro att man från Flygmotor AB i Trollhättan kommer att ta kontakt med industriministern om den fråga han nyss tog upp här.

HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Här har sagts att jag talat försvarspolitik. Jag var noga med att inte åberopa operativa skäl, taktiska skäl, basfrågor och sådant. I och för sig går mina slutsatser därvidlag åt samma håll, men jag vill inte föra någon diskussion om huruvida det operativt skall vara fråga om norra eller södra Sverige. Jag höll mig till industriella och ekonomiska frågor.

Men det är alldeles uppenbart att vilket val man än gör mellan de båda alternativen har det stora industripolitiska verkningar, därför att det ena innebär att vi skall utveckla ytterligare en generation flygplan, låt vara ett mindre flygplan, som kräver färre människor för utvecklingen än tidigare. Det andra är att man i princip bara modifierar en tidigare modell. De neddragningsproblem man har kommer ju mycket tidigare och blir mycket större, om man väljer att bara modifiera en gammal apparat, dvs. en A 20-lösning. Industripolitiskt har detta självklart stor betydelse.

Det är klart att det går att klättra på stegen utan att man satsar på försvaret. Det bästa exemplet på detta ger väl Japan. Men att vara uppe på den omnämnda stegen kostar vissa pengar.

När man då säger att vi av statsfinansiella skäl inte kan satsa på dessa industrier, spelar det egentligen ingen roll om pengarna kommer via den ena eller den andra huvudtiteln. Såvida man inte säger: OK, går det via Huss, då får det gärna kosta hur mycket som helst. Det går naturligtvis, men sannolikt blir det mycket dyrt, om man inte har allting färdigt, om man inte vet var man skall hamna någonstans. Då måste man förmodligen satsa på ganska många projekt för att något skall lyckas. Vitsen med de militära projekten var att vi redan från början hade definierat vad vi ville ha, och man hade alltså i staten en kompetent beställare som visste vad den ville ha. Då kunde man göra en stark målinriktning. Vi vet att hos Saab var man inne på den civila sektorn, men man avbröt därför att staten omkring 1950 sade: Sluta att tillverka Scandia. Ni skall bara göra flygande tunnor. Sedan har Saab när det gäller civila flygplan legat på en ganska låg nivå och tillverkat främst skolflygplan. Däremot är det ingen tvekan om att Saab inom andra sektorer använt sitt kunnande, på datasidan, bilar etc.

Det kan bli en svår omställningsprocess, och det är inte bara Sverige det gäller. Andra länder visar också hur svårt det är att göra snabba omställningar. Den industriella respittid det skulle innebära att få tillverka SK38/A38 ställer sex sju år till förfogande, under vilken tid man successivt kan skära ned sina resurser. Det är lättare än att säga: Nu är det stopp, nu skall vi bara modifiera Viggan, där utvecklingen till stor del bara handlar om elektronik och inte har med de två industrier att göra som vi pratat om här. Man skall inte begära att det skall fattas ett snabbt beslut, som det realiter innebär när man inte hinner granska SK38/A38-lösningarna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om regionalpolitikens inriktning

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara *Börje Hörnlunds* (c) den 13 november anmälda interpellation, 1978/79:81, och anförde:

Herr talman! Börje Hörnlund har frågat mig om jag avser att 1976 års riksdagsbeslut om att regionalpolitiken skall ges en mer decentralistisk inriktning skall ligga till grund för arbetet med den kommande regionalpolitiska propositionen och om jag ansluter mig till principen att nya arbetstillfällen skall så långt möjligt skapas på de orter och i de regioner där svårigheterna att erhålla sysselsättning är störst.

Jag kan svara kort på dessa frågor. Vi fick en bred uppslutning om regionalpolitikens allmänna inriktning vid 1976 års riksdagsbeslut. Detta kommer naturligtvis att påverka utformningen av den regionalpolitiska proposition som regeringen avser att lägga fram våren 1979.

När det gäller det mer konkreta innehållet pågår beredningsarbetet inom kansliet. En av utgångspunkterna är sysselsättningsutredningens delbetänkande, Regionalpolitiska stödformer och styrmedel, som tillsammans med en del övrigt underlag f. n. remissbehandlas.

BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Först ett tack för svaret. Man brukar tala om ett kort och klargörande svar. Detta var enligt min mening bara kort.

Skogslänen utsattes under 1960-talet för en utpräglad flyttningspolitik. Aftonbladet talade t. ex. 1964 om "den glädjande folkvandringen". Det var egentligen en sammanfattning av den syn som då fanns hos regering, hos AMS och storindustrins företrädare. Det rådde en ovanlig samstämdhet. Resultatet blev också att ett mycket stort antal kommuner på en tioårsperiod förlorade 15–20 % av sin folkmängd.

Under 1970-talet har det uppstått en viss bräcklig balans mellan länen. Det innebär dock icke att det är balans. Det gäller bara befolkningsfrågan. När det gäller rätten till arbete är variationerna mycket stora. Det inre stödområdet beräknas ha ca 30 % färre arbetstillfällen för dem som befinner sig i

yrkesverksam ålder än de bäst ställda områdena i vårt land. Det allmänna stödområdet. Norrlandskusten och ner igenom Dalarna samt norra Bohuslän beräknas ha 20 % färre arbetstillfällen än de bäst ställda områdena.

Men den här "befolkningsmässiga balansen" mellan länen har ändå inneburit att den inomregionala obalansen har fortsatt och t. o. m. försämrats. Detta förutsattes också i propositionen 1970:75 och det upprepades i propositionen 1972:111, där det av det föredragande socialdemokratiska statsrådet uttalades att huvuddelen av de offentliga investeringarna och i stor utsträckning även de lokalpolitiska stödåtgärderna borde koncentreras till primära och regionala centra. Det innebar att flertalet av kommunerna i glesbygden icke skulle komma med i den välviljan.

Det här uttalandet fick vid det tillfället stöd av såväl folkpartiet som moderaterna. Detta har medfört att flertalet inlandskommuner och kustlandsbygdskommuner i Norrland och även i vissa andra delar av vårt land nu kommit i ett läge där man har en hög andel äldre och få yngre. Födandet har gått ner rent katastrofalt. I klartext betyder det att om det inte nu vidtas mycket kraftfulla åtgärder, så kommer det att braka ihop för många av de här kommunerna under 1980-talet. Därför är den regionalpolitiska debatten mycket angelägen.

Folk blir nämligen inte hur gamla som helst. Flyttar man bort ungdomen, är grunden borta för en hygglig utveckling. Det som behövs är en så kraftfull politik att vi får en viss återflyttning till den hälft av Sveriges areal som har berörts av utflyttningspolitiken.

Regionalpolitiken från 1972 gäller i stort sett fortfarande i fråga om medlen, dock har vissa förbättringar tillkommit t. ex. när det gäller kommunala industrihus och regionala utvecklingsfonder, dvs. en ny och positivare syn på småföretagens utveckling. Nu visar det sig att småföretagen börjar få en viss framtidstro. Det gör att det här tillskottet som tilldelades vissa län börjar att ta slut, t. ex. i Västerbottens län. Därför behövs ytterligare medel under löpande budgetår och stora pengar för de kommande två budgetåren. Landstingsförbundet har ringt runt till de olika fonderna och då kommit fram till att om man skall jobba offensivt behövs det 700 milj. kr. för de närmaste två budgetåren. Vi vet från den budgivning som alltid pågår inom regeringskansliet att det inte alls är siffror i den storleksordningen som diskuteras. Jag ser det som så, att det är en viktig regionalpolitisk åtgärd att de olika regionala utvecklingsfonderna, inte minst inom de norrländska länen, får erforderliga medel. Det gäller ju i huvudsak lånemedel, och man betalar ränta med 4 % över diskontot.

Rolf Wirtén berörde i sitt svar 1976 års beslut och sade att vi då uppnådde en bred enighet. Jag vet inte vad han menar med begreppet bred enighet, dvs. om han avser total enighet eller majoritet. Beslutet innebar emellertid en viktig kursändring som avsåg politiken på sikt. Vikten av inomregional balans betonades. Riksdagen ansåg att stora orter inte får växa på de mindre orternas bekostnad. Om inte detta skall bli fallet, måste man satsa på en ökad sysselsättning inom de mindre orterna, som i dag har den sämsta sysselsättningen.

Att resonera så är någonting helt annat än att säga att vi skall hjälpa folk att flytta ifrån orter som har problem, såsom statsministern sade i den allmänpolitiska debatten. Det är de små orterna som har problem och som inte tål ytterligare avfolkning. Hjälper man inte de små orterna, uppstår en situation som den i Sorsele och som är på väg i många andra kommuner av medelstorlek. Det är en på sikt helt ohållbar politik, herr regionalpolitiskt ansvarige minister.

Regionalpolitiken har hittills nästan uteslutande berört den tillverkande industrin. Men den sektorn har minskat under hela 1970-talet. Jag vill dock säga att den sektorn är mycket viktig och att det blir en utveckling i de områden av vårt land som har en låg sysselsättningsgrad inom den tillverkande industrin.

Den offentliga sektorn är den sektor som har kommit med de nya arbetstillfällena. Mellan åren 1971 och 1976 ökade den offentliga sektorn med 270 000 nya arbetstillfällen. Det blir 45 000 nya jobb per år, varav ca 10 000 beror på utvecklingen mot deltidsarbete. Den prognos som upprättades 1977 för åren 1977–1981 talar om 170 000 nya offentliga jobb, och till detta kan sedan läggas vad en utveckling mot deltidsarbeten ger. Det gör att om prognosen blir verklighet så kommer man upp i samma storleksordning som man haft hittills under 1970-talet.

Det måste till en utomordentlig medvetenhet i det politiska beslutsfattandet på alla nivåer, framför allt inom den offentliga sektorn, om vi skall kunna ha kvar ett livskraftigt Sverige i sin helhet. Den sektorsplanering som utförs av centrala ämbetsverk och affärsverk går ofta tväremot de regionalpolitiska strävandena. Detta ställer naturligtvis till stor oreda och ger en ogynnsam utveckling. På detta område har regeringen ett mycket stort ansvar. Därför ställer jag frågan: Finns den medvetenheten och viljan i denna regering, Rolf Wirtén?

Rolf Wirtén har nyligen haft en chans när det skulle lokaliseras en ny central stiftelse för skyddat arbete. Hans beslut blev Botkyrka. Det var inte bättre när vi fick beslutet om fraktstöd, som ju framför allt gäller Norrland. Administrationen för fraktstödet, dvs. att räkna procent på fakturor m. m., är ett jobb som man mycket väl hade kunnat lägga till Sorsele, om man så velat. Omedvetenheten hos den socialdemokratiska regeringen var då sådan att även den administrationen förlorades till Stockholm.

Det fattas årligen massor av sådana här omedvetna beslut. Eller kan besluten vara medvetna? Vill man i grunden en koncentration, då är besluten medvetna. Om vi skall få Sverige i en bättre regional balans, måste det till en helt annan medvetenhet när det gäller att fördela de nya offentliga jobben.

Jag kommer så till det som gjort mig särskilt orolig och som gjort att jag tagit upp den här debatten. Statsministern och även andra företrädare för regeringen kan naturligtvis i hastigheten uttrycka sig litet slarvigt. Men det har förekommit litet för mycket av sådant. Senast refererades i onsdags i DN att Erik Huss såg mycket positivt på den flyttningspolitik som funnits under 1950- och 1960-talen och att han talade för en ytterligare ökad rörlighet. Hans

positiva erfarenheter hänför sig kanske till Stockholm och Göteborg. Men jag vet att när man talar om en ökad geografisk rörlighet, talar man inte om att flytta från Stockholm och Göteborg till de norrländska kommunerna, utan det är hela tiden underförstått en rörelse i motsatt riktning. Därför vill jag ställa frågan: Är det fråga om en rörelse mot Norrlandslänen eller en rörelse från de kommuner som i dag är halvt dräpta när man talar om en rörlig arbetsmarknad? Detta är en avgörande fråga.

Sedan vill jag beröra några åtgärder som regeringen kan vidta på kort sikt.

Norrlandsfonden har snart slut på sina pengar, som skulle räcka till den 1 juli 1979. Dessa pengar har gjort mycket för sysselsättningen i Norrland. Fonden bör på tilläggsbudget få ett antal miljoner kronor för att kunna jobba positivt och offensivt.

Själv håller Rolf Wirtén i de pengar som går till AMS. Det rör sig i dag om stora pengar. Men AMS-arbetena har fått en litet annan inriktning, som inte är bra för de norrländska länen. Det gäller i huvudsak beredskapsarbeten på tjänstesektorn. Men vi behöver också, även om det blir dyrare per jobb, pengar till mera strukturella investeringar, till vägnätet, industrihus m. m. Pengar till sådant fick vi tidigare via AMS-medel i en helt annan utsträckning än i dag. Dessa medel är långsiktiga, och därför menar jag att det egentligen är en bättre arbetsmarknadspolitik att betala ut medel till sådant än att föra en politik som bara tar sikte på den rena tjänstesektorn.

Det talas nu om att konjunkturen i Sverige håller på att vända. Vi vet att man till vissa områden av vårt land där det är brist på arbetskraft värvar personal. Det sker uppe hos oss, och det sker också i Finland och andra länder. Vi har en etableringsdelegation, som lyder under industridepartementet och som har till uppgift att hålla kontakt med de 150 största företagen. Det är mycket viktigt att den nu under uppåtgående konjunktur börjar jobba ordentligt för att föra ut filialer och nya företag till de orter som bäst behöver ny sysselsättning. Hittills har man inte fått blanda pengar från investeringsfonder och lokaliseringpolitiska medel. Men det borde vara en lätt sak för regeringen att fatta ett sådant beslut, ett beslut för de sämst ställda delarna av vårt land. När det nu börjar vända bör regeringen också vara positiv till offertprincipen då Åke Larssons delegation nu skall ut och jobba aktivt i företagen.

Sedan vill jag ta upp en annan sak som tillhör budgetdepartementet, men skall man lyckas regionalpolitiskt, måste alla departement jobba i samma riktning. Budgetdepartementet skall framlägga en proposition om skatteutjämningsbidrag. Det bästa vi kan göra för regionalpolitiken är att lägga på några regionalpolitiska procent som berör de norra länen och framför allt de sämst ställda kommunerna där. Det ger mycket snabbt goda resultat med nya jobb och en utbyggd service.

Jag har redan talat om de regionala utvecklingsfonderna. Jag väddar om att de får bli ett offensivt instrument inom regionalpolitiken, att de får erforderliga pengar och rätt att agera.

Vi talar också om alternativa energikällor. Det finns i dag projekt i Norrland

som är startklara. Jag hoppas att Rolf Wirtén som regionalpolitisk minister ser till att den typen av energiproduktion kommer i gång i Norrland och framför allt i Norrlands inland.

Sysselsättningsutredningen och turistberedningen har berört turismen. Jag vill för min del säga: Bedöm turistutvecklingen också i det regionalpolitiska perspektivet!

För kombinationssysselsättningarna jordbruk, skogsbruk, handel och turism ställdes 15 milj. kr. till förfogande i den Anders Dahlgrenska propositionen. Enligt rapporter efterfrågas så mycket pengar att detta belopp inte alls räcker till. Detta berör den verkliga glesbygden, och därför måste det fyllas på.

Det allra viktigaste – på detta område har regeringen bollen – är en målinriktad decentralisering av befogenheter och resurser inom statsförvaltningen. Samma diskussion behövs också inom landstingsvärlden. Det är inte bara statsförvaltningen som syndar i de regionalpolitiska ställningstagandena.

De här förslagen är inte nya, men de är viktiga. I de fyra nordligaste länen håller landstingen och länsstyrelserna på med olika inlandsprojekt. Det finns många uppslag. Där har man kommit fram till, när man nu vill gå till skott, att sektorisering, detaljreglering och toppstyrning är rätt besvärande. Skall man lyckas inom regionalpolitiken, måste det till en större samverkan och flexibilitet. Man måste få jobba decentraliserat eller under länsdemokratiska former.

Rolf Wirtén har berört sysselsättningsutredningen och dess regionalpolitiska förslag. Allteftersom tiden har gått och man sett vad som händer, är jag övertygad om att det förslag jag själv stått bakom behöver ytterligare förbättras. När beslut så småningom skall fattas vädjar jag framför allt om att man inte skall minska på differentieringen i förslaget. Det är minimum av vad som behövs för att rädda inlandskommunerna.

Sysselsättningsutredningen håller tyvärr fortfarande på – den borde ha varit klar med de näringspolitiska delarna. I förslaget till regionalpolitik nämns en utjämning av teletaxorna i ett å två områden i riket. Där nämns att det bör vara samma pris i hela landet på teledatasystemnätet som är under uppbyggnad. Det är utomordentligt viktiga saker.

Det skall läggas fram en proposition om transportstödet när som helst, om den inte redan är framlagd, åtminstone meddelades det i utredningen. Det är också en viktig sak som jag hoppas Rolf Wirtén är med och bevakar – även om det inte är hans departement så tillhör det regionalpolitiken.

Jag vill avslutningsvis säga att jag hoppas att de uttalanden som gjorts av olika företrädare för regeringen har varit tillfälliga och har skett litet hastigt och, när saker och ting på allvar skall diskuteras, att vi får en bra regionalpolitik som framför allt hjälper de sämst ställda kommunerna.

TORE NILSSON (m):

Herr talman! Jag vill göra en kommentar till det sagda och till svaret.

Mycket av det som i dag kallas regionalpolitik och som vi så ofta debatterar

skulle ha varit enklare och delvis onödigt, om de ansvariga för vårt lands ekonomi och välfärd haft en annan insyn under de 30 år som gått efter det senaste världskriget och haft en bättre kunskap om landets struktur. I synnerhet gäller det den del av vårt land som heter Norrland och där vi har en stor del av det som nu kallas stödområde. Jag menar att hänsynen till landet som helhet, till glesbygden och i synnerhet till det som ligger i norr var obefintlig – man skyndade att bygga i och främja de mest centrala, de sydliga och de västliga delarna samt Storstockholmsregionen utan att väga in andra synpunkter än närhet till hamn, världsmarknad, goda kommunikationer som då var befintliga osv. Det kanske är förklarligt, för om man ser på listan över regeringsledamöter under den tiden finner man att det var skåningar och sydsvenskar i allmänhet.

Det är i dag vi ser resultatet. Flyttvågen, som Börje Hörnlund har berört, var en katastrof för norräläna, och decentraliseringens tanke som så småningom framkom och hävdades har i praktiken inte betydtt så mycket.

Jag kan ta ett exempel. Landshövdingen i vårt nordligaste län, Ragnar Lassinantti, som var riksdagsman på Norrbottensbanken tidigare och själv tornedaling, har många gånger och senast i Svenska Dagbladet för någon vecka sedan pekat på sitt läns dilemma: av ca 115 000 – om jag minns rätt – i arbetsför ålder är 20 000 arbetslösa eller sysselsatta i verksamhet för sådana som saknar vanligt arbete, detta trots att hans län utgör en fjärdedel av vårt land och har sådana tillgångar av råvaror och sådan rikedom på arbetskraft – friskt och härdat folk och mycken ungdom. Det är bittert att ett sådant län skall kallas stödområde, vara krympling med behov av kryckor eller bår.

Det är en sak att vara efterklok, men industriministern bör lära av det som hänt och söka råd från just dem som bor ute i länen och kan problematiken inifrån, och lägga så mycket som möjligt av planering och beslut på annat håll än i kanslihuset eller där andra centrala organ arbetar.

Då det gäller statlig verksamhet kan jag nämna några exempel. Man plockade bort telefonväxlar, lade ned stationer vid SJ och postens arbetsplatser av olika slag. Allt det var statlig verksamhet, och en stor del av det som kom i stället förlades centralt i tätorterna. Men ingen ersättningssysselsättning kom bygderna till del, och obalansen i service blev också stor. En privat arbetsgivare anses i dag vara pliktig att skaffa ersättningssysselsättning, och då bör även staten vara det. Jag har ett exempel som är aktuellt just i dag i min hemkommun Vännäs, som har SJ som huvudarbetsgivare. Enligt SJ:s planering kommer Vännäs att nu förlora en del sysselsättningstillfällen på grund av att viss verksamhet skall förläggas till Umeå. Jag missunnar inte Umeå att få arbetstillfällen, men det är en underlig politik som förs alltfört.

Slutligen: Varför inte ge företagen i de energirika länen nettopris på elström, på kraft? Energi som framställs i området och som inte behöver långa och för landskapet skadliga ledningar kunde sänka kostnaderna för många företag. I det svårt drabbade Norrbotten skulle ett sådant system kunna gälla för exempelvis kraft från Luleälven, och regionen skulle kunna bli attraktiv för företagsamhet som skräms av andra kostnader. Detsamma skulle kunna

gälla för Umeälven i den mån Vattenfall har kraftkällor där.

Man talar ju om en vändpunkt till det bättre – Börje Hörnlund har varit inne på det – och det är angeläget att se till att en förbättring börjar där den bäst behövs. Börje Hörnlunds fråga rör regioner där svårigheterna är som störst. Lägg verksamhet där och rådfråga folk där – det är deras råvaror och deras energitillgångar som berörs. Det kanske inte är så självklart att vi får den breda uppslutning som statsrådet talade om, ifall regeringen inte lyssnar noga på dem som arbetar där problemen finns.

Det har talats om republiken Jämtland, och det var kanske skämtsamt. Men det har också sagts att om man skulle skära av vårt land norr om Dalälven och låta det som finns av tillgångar i norr utnyttjas av dem som bor där, så skulle det bli svårt för dem som bor i övriga Sverige. Det är inte Rolf Wirténs fel att det blivit som det är, men jag hoppas att han som arbetsmarknadsminister noga skall överväga möjligheterna att i regionalpolitiska frågor tänka på var resurserna finns i vårt land.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Börje Hörnlund sade att mitt svar var kort och att det inte var klagörande. Jag medger att det är kort och att det kanske inte svävar ut över alla de områden som Börje Hörnlund gärna ville bjuda upp till dans på i dag. Men som framgår av svaret förestår en regionalpolitisk debatt i samband med att regeringen lägger fram sitt förslag. Det kommer att vara baserat på en rad utredningar. Vi har ett rikt material att arbeta med, och det är f. n. ute på en remissomgång. Det ligger då i sakens natur att detta inte är tillfället att ta upp den breda regionalpolitiska debatt som Börje Hörnlund vill ha. Den får komma senare.

Det är, herr talman, helt omöjligt att gå in på alla de frågor som Börje Hörnlund nu tagit upp och som han bedömer som viktiga från regionalpolitisk synpunkt. Jag delar i och för sig helt hans uppfattning att det är viktigt att de trafikpolitiska, skattepolitiska och andra frågor som han nämnde hör hemma i detta frågekomplex. Men det går inte att i en interpellationsdebatt ge sig in på alla dem, utan jag får försöka begränsa debatten till det som jag för dagen finner vara relevant att diskutera.

Jag vill då gärna återkomma till frågan om vad som enligt Börje Hörnlund har hänt sedan vi i oktober fick en ny regering. Mot bakgrund av en del uttalanden av statsministern och andra i den nya regeringskretsen försöker Börje Hörnlund hävda att det har inträffat något nytt. Men så är det inte. Börje Hörnlund. Vi fortsätter i det här avseendet samma politik som förts av trepartiregeringen. Börje Hörnlund åberopade riksdagsbeslutet från 1976 som något av ett föredöme, och han ser betänkanget som låg till grund för beslutet som något riktningsgivande. Mot den bakgrunden är det kanske på sin plats att jag här från talarstolen påpekar att jag själv hade huvudansvaret för detta betänkande såsom ordförande i arbetsmarknadsutskottet, och jag ledde majoritetsskrivningen i utskottet vid det tillfället. Jag tycker därför att mycket av det som Börje Hörnlund här försöker kritisera faller tillbaka på den utgångspunkt han själv har valt.

Jag vill också bemöta det som har sagts här när det gäller rörligheten på arbetsmarknaden. Det finns anledning att i det sammanhanget ställa en motfråga: Menar verkligen Börje Hörnlund att ett industrisamhälle som vårt som upplevt så många strukturkriser som det faktiskt varit fråga om under ett antal år skulle kunna fungera utan rörlighet på arbetsmarknaden? Skall inte samhället i en situation då det uppstår svårigheter för människor genom att en industri inskränker eller rent av lägger ner sin verksamhet biträda med rättmätig hjälp vid en flyttning mellan branscher eller mellan geografiska områden? Jag hoppas verkligen att Börje Hörnlund inte lever med den filosofin. Den skulle cementera hela den svenska arbetsmarknaden och göra den så stel och omöjlig att man helt toge bort de tillväxtkrafter som vi väl ändå vill ha i det svenska näringslivet och den svenska ekonomin. Hela detta resonemang är omöjligt att föra.

Det måste finnas en rörlighet, och de människor som tvingas till förflyttningar på arbetsmarknaden bör få hjälp av samhället. Det var f. ö. någonting som också skedde under trepartiregeringens tid, som för Börje Hörnlund framstår som det lyckligaste av allt i det parlamentariska livet i Sverige under senare år. Jag har ingen anledning att kritisera trepartiregeringen och har inte heller gjort det, men det var vad som hände även under den perioden.

Viktigast är naturligtvis att man ser det här tvåsidigt. Det är inte bara den delen som skall finnas i en väl fungerande arbetsmarknad. Man skall också ha en sådan aktiv näringspolitik som Börje Hörnlund talar för. Det gäller att satsa regionalpolitiskt på småföretagsamhet – som Börje Hörnlund särskilt underströk – men man måste också stödja de större företagen, serviceföretagen och den offentliga sektorn över huvud taget, vilken spelar en viktig roll regionalpolitiskt. Den aktivare regionalpolitiken skall kombineras med rörligheten på arbetsmarknaden. Har man det greppet finns det inte plats för någon kritik i det avseendet. Därför vill jag tillbakavisa Börje Hörnlunds resonemang på den punkten. Från min sida finns det inget annat än en positiv vilja att satsa på den här aktiva regionalpolitiken, men vi får återkomma till de nödvändiga förbättringsåtgärderna efter det riksdagsbeslut som vi hoppas kan fattas under 1979.

Av Börje Hörnlunds exempel vill jag gärna ta upp satsningen på glesbygden. Börje Hörnlund tog det konkreta exemplet Sorsele. Att lägga fram Vindelälvspaketet är väl ett gott bevis på den nya regeringens vilja. Min företrädare arbetade länge med denna fråga, men han hade tyvärr inte någon vilja att satsa hårt på den här punkten. Nu har det skett och medel har anslagits. Jag tror därför att Sorsele från min synpunkt var ett bra exempel.

Herr talman! Jag skall för dagen begränsa mig till de här synpunkterna. Får jag bara avslutningsvis notera det intressanta i Börje Hörnlunds inlägg att han var på väg bort från det ansvar han visat i sysselsättningsutredningen. Jag vet inte riktigt vad det var för avsikt med uttalandet att det nu måste till ytterligare åtgärder och en ytterligare differentiering. Står inte Börje Hörn-

lund fast vid de förslag som sysselsättningsutredningen i stor enighet har lagt fram? Det vore intressant att få veta hur det förhåller sig med detta.

BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag förutsätter att Rolf Wirtén står fast vid att han vill ha en god regionalpolitik. Men jag ville med mitt anförande säga att det även i andra departement än i arbetsmarknadsdepartementet fattas en hel del beslut som berör regionalpolitiken. Vi skulle kanske slippa en del uttalanden av det här aktuella slaget – som jag tror att alla norrlänningar tar mycket illa vid sig av – om regeringen i sin helhet skulle diskutera de svåra regionalpolitiska problemen vid ett regeringssammanträde.

I frågan om rörligheten vill jag säga att vi nu får uppleva att olika företag, bl. a. i Göteborgsområdet, söker arbetskraft i Norrland. Med tanke på den diskussion som ofta förs här i kammaren om hur besvärligt det är med sysselsättningsläget i den delen av landet skulle man önska att de behoven i första hand klarades genom en yrkesmässig rörlighet.

Rolf Wirtén tycker att jag har tagit i litet extra i den här debatten. Att jag gjort det kanske beror på att jag känner mig så starkt medveten om att de kommande fem årens satsningar kommer att bli i hög grad avgörande för stora delar av det inre stödområdet och det allmänna stödområdet liksom, i mindre utsträckning, för vissa grå zoner. Man har nämligen där nått en punkt där man inte orkar mycket längre. Detta har ERU sagt, på sitt sätt, och forskare vid Umeå universitet har för sin del precis lika klart givit uttryck för samma uppfattning.

Dessa områden har inte råd att förlora mera ungdom. Därför måste man för hela apparaten – AMS, som arbetsmarknadsministern själv styr, budgetsidan med skatteutjämningen, industridepartementet med de regionala utvecklingsfonderna, Norrlandsfonden, de centrala verken m. m. – sätta upp decentraliseringsmål, som visar vart resurser skall styras.

Ett bra exempel på vad detta kan ge är televerket, där man vid en organisationsöversyn, som vi i sysselsättningsutredningen har studerat, sade sig att man skulle flytta ut 450 centrala jobb. I stället skulle lika många skapas lokalt. Det visade sig då att det bara behövdes 225 jobb lokalt. Man fick alltså en ökad effektivitet genom en decentraliserad beslutanderätt.

Den nuvarande regeringen talar liksom den föregående gjorde om att avbyråkratisera samhället. Ett bra sätt är att flytta ned besluten och därmed också befattningshavarna – och det kan man göra utan att behöva utöva något större tvång. Det är inte svårt att på en femårsperiod minska antalet anställda vid de centrala verken med 10 000 personer och i stället lägga ut beslut på länsplanet och på kommunerna. Det kan ske genom naturlig omställning, utan tvång. Det finns naturligtvis också anställda vid centrala verk som gärna tar ett arbete ute i landet.

Rolf Wirtén tog upp glesbygden och Vindelälvspaketet. Jag talade med Nils Åsling om detta så sent som i augusti, och jag upplevde då att bekymren i första hand fanns på budgetdepartementet. Det finner jag inte heller särskilt uppseendeväckande, eftersom de flesta ministrars bekymmer ligger på

budgetplanet. Med de budgetunderskott som förekommer kan självfallet en och annan diskussion där komma att ta sin tid.

Jag tänker inte smita ifrån mitt ansvar. Om man vid klassificeringen av länen näringslivsmässigt på rätt sätt utnyttjar de sex stödområdesklasserna, får man den behövliga differentieringen. Om så inte sker, kommer det att bli så attraktivt att utveckla sig i de allra största orterna att de mindre inte klarar sig. Jag vill vädja till Rolf Wirtén att beakta detta när han framlägger sina förslag.

Jag kanske i annat sammanhang får tillfälle att ge uttryck för min direkta syn på dessa frågor. Om det är så att det i detta sammanhang har förekommit en del förflugna uttalanden men att Rolf Wirtén ändå, som han sagt här i dag, har en god vilja på detta område, tackar jag för min del för den debatt som här har förts.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag har redan sagt att det inte var några förflugna uttalanden, utan det var uttalanden som visar att vi måste ha både en aktiv regionalpolitik och en rörlighet på arbetsmarknaden. Annars får vi inte den dynamik som behövs i svenskt näringsliv. Det var den frågan som jag ställde till Tore Nilsson. Han vill för sin del erkänna att det behövs en rörlighet mellan branscher. Det är vackert så, men tydligen får det i Tore Nilssons tankevärld icke förekomma någon geografisk rörlighet, och det tror jag är en omöjlig filosofi att driva. Jag hoppas det inte riktigt var avsikten med Tore Nilssons inlägg.

Det är några saker som jag skulle vilja ta upp igen med anledning av att Tore Nilsson nu har berört något som egentligen var Nils G. Åslings ursprungliga tanke, nämligen att det inte är några svårigheter att flytta ut 10 000 personer från centrala ämbetsverk till regioner och kommuner. Jag har i och för sig samma funderingar kring detta – man kan decentralisera på det sättet genom att ta ut funktioner. Men därifrån till att säga att detta är något som är mycket lätt att åstadkomma tror jag steget är rätt långt, Börje Hörnlund. Det här kräver nog ett rätt ordentligt utredningsarbete, innan man vet att man kan få utflyttning av funktioner till regioner, men jag ställer gärna upp på den modellen.

Däremot har jag litet svårare att förstå den kritik som Börje Hörnlund försökte föra fram i sitt förra inlägg, nämligen att det var fel att man förlade nu befintlig verksamhet till Botkyrka. Riksdagen har ganska klart redovisat i sina ställningstaganden att befintlig verksamhet skall man i fortsättningen inte flytta ut, utan skall det ske en decentralisering av den centrala statsförvaltningen får det bli i form av nya ämbetsverk enligt den modell som vi nyss har enats om är tillämplig, dvs. att ta ut funktioner.

När det gäller den centrala stiftelsens lokalisering till Botkyrka så är det ändå så, Börje Hörnlund, att av det hundratal personer – det kanske blir drygt 110 – som skall vara verksamma där, så finns redan i dag ett 70–80-tal i AMS, dvs. i statlig verksamhet. De skulle då flyttas över från den offentliga sektorn till ett område reglerat av ptk-avtal. Man har inte den situation som vi hade

vid den tidigare utflyttningen av ämbetsverk, där statstjänstemän skulle flyttas med oförändrade anställningsförhållanden. Det var svårt nog. Det här skulle bli näst intill omöjligt att klara inom den tidsram som vi här i riksdagen för något år sedan har bestämt att klara den skyddade verksamheten, alltså fram till den 1 januari 1980. Inom den ramen hade vi icke klarat en utlokalisering av den centrala stiftelsen, om vi ville ha med de här mycket viktiga funktionärerna för den skyddade verksamheten, personer som har lång erfarenhet av detta arbete och som kommer att vara av utomordentlig betydelse när vi skall bygga upp den skyddade verksamheten i stort i Sverige, en verksamhet som ju har kolossalformat – det gäller 27 000 personer ute i regionerna. Det är alltså en decentraliserad verksamhet i stor skala, där man skulle ha den regionala ledningen ordnad just på det sätt som Börje Hörnlund vill plädera för, nämligen att varje län har 30–40 personer i den regionala ledningen. Detta skall då ställas i förhållande till det antal som jag nyss nämnde, 110 personer, i den centrala stiftelsen. Jag kan alltså konstatera, Börje Hörnlund, att riksdagens intentioner faktiskt har följts när det gäller lokaliseringen av de centrala stiftelserna.

Får jag också, herr talman, säga att det är ett oerhört expansivt resonemang som Börje Hörnlund för. Det är väl i och för sig vackert att man vill satsa si och så många tiotal och rent av hundratal miljoner på den ena eller den andra verksamheten – det må vara utvecklingsfonder eller något annat – för att stimulera näringslivet. Men det måste också finnas ett ansvarstagande för den totala budgeten. Jag tror ändå att också Börje Hörnlund måste inse att skulle man springa ifrån det ansvaret, skulle det bli en inflationsutveckling, som skulle allvarligt försämra möjligheterna för svenskt näringsliv att fungera på hemmamarknad och på exportmarknad.

Självfallet kommer vi i regeringen, när vi skall ta ställning till den regionalpolitiska propositionen, att göra just så som Börje Hörnlund förut-satte: gå igenom allt detta för att få den helhetssyn som krävs för att vi skall kunna nå bästa resultat. Men vid den tidpunkten är vi icke ännu, och den debatten får därför anstå till dess.

BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag tackade visst för mig litet för tidigt.

Det är riktigt att Nils Åsling för sin del medvetet ville ta itu med beslutet att flytta befattningarna närmare människorna, men sysselsättningsutredningen var faktiskt också enig på den punkten, så det är bara att ta itu med detta.

Rolf Wirtén kommer tillbaka till rörligheten på arbetsmarknaden, men jag kan för min del tyvärr inte tolka honom på något annat sätt än jag gjort, eftersom jag vet att man har oerhört svårt att resonera om rörlighet i någon annan riktning än till de stora städerna så är det bara för de små kommunerna att huka sig.

Centrala stiftelsen för skyddat arbete vill jag också säga någonting om. AMS har 800 centralt anställda och begär ständigt ytterligare resurser för arbetsvård. Jag vet att hela centrala verk har flyttats och att större delen av

personalen där kanske har omplacerats vid olika statliga organ. Jag tror att man mycket bra har kunnat klara placeringen av de människor som finns inom AMS. Om jag har rätt förstått syftet med den centrala stiftelsen, är det exportaffärer och liknande saker som anses viktigast, och sådant har AMS också sysslat med. Men jag tror ändå att det finns väl så goda erfarenheter på annat håll än inom AMS: det vill jag klart säga.

Sedan talade ni om 110 man, men de båda kommunförbundens representanter har sagt: Begränsa er till 50! Där gäller det praktisk regionalpolitik. Om man låter bli att detaljstyra och i stället har vissa viktiga centrala funktioner samlade, kan kanske 60 av de 110 jobben hamna ute i länen, varvid man får dem närmare sin egen verksamhet. – Jag förstår att detta ännu inte är berett på regeringskansliet, men jag vill ändå tala om hur vi har resonerat i den här frågan.

Rolf Wirtén tycker att jag verkar expansiv. Ja, man kanske anser sig ha råd med miljarder åt olika håll, men ett par tre hundra miljoner kronor ytterligare i lånemedel – som man får ränta på – till de regionala utvecklingsfonderna, som skapar fasta och riktiga jobb, kanske man inte anser sig ha råd med. Det är då som jag menar att man har hamnat fel, eftersom man ju får betala motsvarande eller större belopp via AMS, i form av arbetslöshetsförsäkring, eller via socialförsäkring i form av förtidspensionering m. m.

Sysselsättningsutredningen har också undersökt möjligheterna till arbete åt handikappade. Om man tar hänsyn till merbetalningen vid en anställning kontra de pengar en pensionering kostar visar det sig att produktiviteten inte behöver vara särskilt hög för att det sammantaget skall vara en god insats att sysselsätta människor, och framför allt är det mänskligt. Avslutningsvis tror jag för min del helt och fullt att det bästa man kan göra är att flytta kapitalet till människorna och icke människorna till kapitalet.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Med anledning av Börje Hörnlunds uppgift att 50–60 personer skulle ingå i den centrala stiftelsen vill jag bara påpeka att antalet, under det år jag har följt arbetet, aldrig har legat under 100. Om Kommunförbundet har någon annan uppfattning har den inte redovisats för regeringen. Får jag bara notera att för denna verksamhet med 27 000 personer finns ett centralt huvud på 110 tjänstemän. Det är en mer decentraliserad verksamhet än jag tror Börje Hörnlund kan hitta i något annat sammanhang.

När det gäller den geografiska rörligheten kan jag inte underlåta att påpeka för Börje Hörnlund att vi nu, på grund av de problem vi upplevt de senaste två tre åren, haft en större utflyttning från skogslänen än under de tidigare fem–tio åren fram till 1975. Därför tror jag att Börje Hörnlund skall vara litet försiktig med att tala om de senaste två åren som en framgångsrik period i det här hänseendet. Där har det verkligen varit problem.

Får jag också om AMS-pengarna säga att vi framför allt satsat på att få fram tjänster och arbetstillfällen. Det är viktigare än att göra kapitalinsatser av olika slag. Det ger mindre jobb. Beredskapsjobben skall vara till för att ge människor sysselsättning, och då menar vi att den verksamheten är den mest

värdefulla. Det innebär icke, Börje Hörnlund, att vi avstått från att bygga vägar och göra andra viktiga investeringar av det slag Börje Hörnlund nämnde. Det viktiga är ändå att skapa jobb, och det är det som varit det riktningsgivande när bidragen lades om till beredskapsarbeten för något halvår sedan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om totalförbud mot användning av asbest

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara *Lars-Ove Hagbergs* (vpk) den 6 november anmälda interpellation, 1978/79:63, och anförde:

Herr talman! Lars-Ove Hagberg har frågat mig dels när regeringen tänker vidta åtgärder för att totalförbjuda import och användning av asbest, dels om regeringen kommer att vidta åtgärder för att alla arbetare som i sitt yrke utsatts för asbest får genomgå grundliga läkarundersökningar, dels vilka åtgärder regeringen kommer att vidta med anledning av att det enligt Lars-Ove Hagbergs uppfattning nu skulle vara belagt att kadmium har cancerframkallande egenskaper.

Frågan att genom lagstiftning förbjuda användandet av asbest har tidigare vid flera tillfällen diskuterats i riksdagen. Riksdagen har också tagit ställning mot en sådan lagstiftning eftersom det ansetts otillfredsställande med ett förbud som måste förses med långtgående dispensmöjligheter för de fall då ersättningsmaterial för asbest inte finns. Socialutskottet har framhållit att det i fråga om andra hälsofarliga varor visat sig vara möjligt att nå goda resultat genom tillämpning av arbetarskyddslagstiftningen i förening med noggrann kontroll från arbetarskyddsmyndigheternas sida. Denna väg borde väljas också beträffande asbest.

Arbetarskyddstyrelsen utfärdade år 1975 nya asbestanvisningar som efter hand har kompletterats. Grundregeln i anvisningarna är att asbest om möjligt inte skall användas i arbetslivet utan ersättas med någon icke hälsofarlig eller mindre hälsofarlig vara. Grundregeln har kompletterats med dels förbud att använda produkter som innehåller blå asbest, dels förbud att tillverka eller använda vissa produkter som innehåller asbest. Inskränkningarna i användningen av asbest har medfört att såväl tillverkningen som importen av asbest drastiskt har minskat under senare tid. Numera används asbest främst vid tillverkningen av vissa rör och vid tillverkningen av bromsbelägg. När det gäller dessa produkter pågår f. n. utvecklingsarbete för att finna ersättningsmaterial.

Arbetsmiljölagen, som trädde i kraft den 1 juli i år, ger ökade möjligheter att kontrollera användandet av farliga ämnen i arbetslivet. Med stöd av den nya lagen pågår f. n. inom arbetarskyddstyrelsen arbete med nya och ännu strängare asbestföreskrifter. Avsikten är att föreskrifterna på sikt skall komma att fungera som ett totalförbud.

---

*Om totalförbud
mot användning
av asbest*

Jag vill också nämna att produktkontrollnämnden har utarbetat ett förslag till kungörelse, enligt vilket asbest och vissa asbesthaltiga produkter klassas som gift eller vådligt ämne. En kungörelse med denna inriktning skulle innebära att användning av asbest utanför arbetslivet blir underkastad samma strikta reglering som inom arbetslivet – något som jag uppfattar som synnerligen angeläget.

Mot bakgrund av de omfattande insatser som gjorts finns det enligt min uppfattning ingen anledning att nu vidta några ytterligare åtgärder för att förbjuda import eller användande av asbest.

När det gäller frågan om möjligheten att få genomgå läkarundersökning för dem som varit verksamma i arbetsmiljöer med asbestrisker vill jag framhålla att regeringen år 1976 beslöt att anvisa särskilda medel för sådan kostnadsfri hälsoundersökning. Ca 25 000 personer ansågs vara aktuella för undersökning. Fram till den 30 juni i år hade emellertid bara ca 10 000 personer blivit undersökta. Mot denna bakgrund beslöt regeringen i juni att medel för sådana hälsoundersökningar fick användas till slutet av juni 1979. Arbetarskyddsstyrelsen och socialstyrelsen har gemensamt informerat sjukvårdsstyrelserna och samtliga läkare om de fortsatta hälsoundersökningarna. För att nå ut till de människor som bör undersökas har annonsering också skett i dagspressen.

Slutligen vill jag ta upp frågan om eventuella initiativ från regeringens sida med anledning av farhågorna att kadmium har cancerframkallande effekter.

Det har sedan länge varit känt att kadmium är hälsovådligt och kan ge upphov till bl. a. njurskador. På senare tid har vissa undersökningar gjorts som visar att det kan finnas ett samband mellan kadmium och uppkomsten av cancer. Mot bakgrund av de dokumenterade kunskaper som redan finns tillgängliga om kadmiums skadliga effekter har arbetarskyddsstyrelsen i april i år utfärdat anvisningar och föreskrifter för arbete med kadmium och kadmiumhaltiga material. Anvisningarna träder i kraft den 1 januari 1979. Enligt huvudregeln i anvisningarna skall kadmium om möjligt ersättas med icke hälsofarlig eller mindre hälsofarlig vara. Då så inte är möjligt skall strikta bestämmelser följas. Arbetarskyddsstyrelsen har alltså vidtagit åtgärder för att förhindra att arbetstagare kommer i kontakt med kadmium. Dessa åtgärder kommer naturligtvis att följas upp genom kontrollinsatser från yrkesinspektionens sida.

Jag anser det f. n. inte nödvändigt att ta några ytterligare initiativ på grund av de rön om kadmiums eventuella cancerframkallande egenskaper som på senare tid kommit fram. Jag vill dock försäkra att vi följer dessa frågor med stor uppmärksamhet.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret på min interpellation. Svaret ger ju inget nytt. Det är samma välvilliga svar som tidigare: försäkringar om att frågan skall uppmärksammas. Att frågan skall följas med stor uppmärksamhet är en annan variant av svar. Och det är

---

*Om totalförbud
mot användning
av asbest*

samma sorts svar som vi fått på våra motioner och frågor sedan vpk 1972 motionerade om ett importförbud mot asbest. Det skall man då se mot bakgrund av att det praktiskt taget varje år sedan dess har kommit larm om asbestens farlighet och samband med cancer.

Det är på grund av underlåtenhet från myndigheter och andra ansvariga att vidta åtgärder som asbesten fortfarande kan härja och vålla nya skador. Man vidtar heller inga åtgärder mot dem som brukar asbest – företag och deras ägare. Det är ju de som infört asbesten, och det är de som använder den i arbetslivet. Det är denna slappa lagstiftning som får bestämma när asbesten skall ut ur arbetslivet. Företagen har inget riktigt tvång på sig att ta fram ofarliga ersättningsprodukter. Det allvarliga är att trots att asbestens samband med cancer är belagt finns det fortfarande de som nonchalerar riskerna. Det är inte så allvarligt, det är överdrifter, det är asbesthysteri – detta är något av det som vi som deltar i denna debatt får höra.

Denna nonchalans finns också när det gäller andra giftiga produkter och ämnen. Och det verkar som om svenska myndigheter och ansvariga lagstiftare är de sista att erkänna att det finns klara arbetsmiljörisker som har samband med sjukdom. Under lång tid har vi fått arbetsmiljöriskerna klaggjorda för oss, samtidigt som ansvariga politiker och myndigheter slagit ifrån sig och tydligen ridit på den opinion som företräds av dem som vill nonchalera det hela. Men till syvende og sidst är det så, att om asbest och andra farliga produkter får härja fritt på arbetsmarknaden, kommer det att drabba dem som är ute i arbetslivet. Det är de som kommer att få betala med sina liv, med sjukdom eller med att gå för tidigt från sina arbetsplatser.

Att läget är allvarligt visar nr 31 av fackförbundstidningen Byggnadsarbetaren. Tidningen tar på ledarplats upp hur de ekonomiska intressenterna i det här landet har tonat ner riskerna för asbest och hur t. ex. utredningen kring hälsotillståndet hos dem som arbetat vid Skandinaviska Eternit i Lomma saboterats. Den påvisar också att kapitalintressena inte drar sig för att på ett mycket allvarligt vis sätta sina egna intressen före arbetarnas hälsa. Tidningen kritiserar också i samma ledare det överslätande agerande som vissa forskare och myndigheter ägnar sig åt. Ledarkommentaren avslutas med följande mening: "Tyvärr är asbesten bara en av otaliga produkter, som dagligen vållar skador, lidanden och för tidig död bland dem som arbetar med dem." Det är en sanning som jag tycker att myndigheter och ledande politiker i ansvarig ställning skall fundera litet på inför den framtida lagstiftningen.

Det som stod i Byggnadsarbetaren fick sin uppföljning i går när TV:s Aktuellt visade att Euroc sedan 20 år tillbaka vetat om att det fanns samband mellan asbest och cancer och att det i yrkesinspektionens arkiv i Malmö finns material som visar att detta samband var känt för berörda myndigheter och företag.

Detta material är så allvarligt att LO:s jurister nu anser sig kunna gå till domstol och kräva skadestånd av företaget som har orsakat dessa arbetares lidanden på grund av asbest. Det finns också i materialet, vilket kom fram i TV:s Aktuellt, en brevväxling mellan företagsledare och kontakter i Amerika. Av denna framgår att man på ett tidigt stadium hade fått klart för

---

*Om totalförbud
mot användning
av asbest*

sig att asbest har farlig inverkan. Trots detta har asbestens påverkan på arbetarna fortsatt.

Vi från vänsterpartiet kommunisterna menar att det redan 1972, när vi väckte en motion om totalförbud mot asbest, var uppenbart att det enbart var en förbudslagstiftning som drastiskt och snabbt kunde få ner större delen av asbesthanteringen och asbestens verkningar. Vi anser att ett förbud måste riktas mot importörer av asbest och asbesthaltigt material, eftersom det i övrigt är meningslöst att förbjuda den asbest som redan finns i landet, på väggar o. d.

Det dispensförfarande som kan bli nödvändigt måste enligt vår mening vara ytterst restriktivt. Dispens får endast lämnas i sådana fall där importören kan föreskriva hur hanteringen skall gå till och hanteringen har godkänts av berörd fackförening och av yrkesinspektionen. Men arbetsmarknadsministern tillbakavisar, som jag ser det, återigen ett sådant tillvägagångssätt.

I svaret säger arbetsmarknadsministern att den väg som man nu har gått fram har givit goda resultat med andra hälsofarliga varor. Han hänvisar då till socialutskottet, och rider på dess uttalanden. Men totalt på arbetsmarknaden har den lagstiftning som vi har i dag inte givit några framgångsrika resultat.

Fortsätter man att titta på det svar som arbetsmarknadsministern ger mig kommer man till kärnfrågan: När skall ersättningsmaterial komma fram? I svaret finns bara en from förhoppning; det sägs att det f. n. pågår utvecklingsarbete för att finna ersättningsmaterial. Det är en vals som gått vidare. Men när kommer ersättningsmaterial? Vilken press finns det på dem som använder asbest i dag?

Det är sedan egentligen en logisk kullerbytta som kommer när arbetsmarknadsministern beskriver de asbestföreskrifter som skall komma. De skall innebära totalförbud. Men varför då inte föreskriva totalförbud nu och vända på utvecklingen, ställa krav på dem som använder asbest om att komma fram med ersättningsmaterial? Det har talats om detta länge nu – länge nog.

Att arbetare inte går och undersöker sig trots att det ställts medel till förfogande – det skulle gälla 25 000 personer – vill jag till viss del skylla på att myndigheter har gett fritt spelrum för dem som velat nonchalera riskerna med asbest. Det kommer fram om vi ser på exempelvis byggnadsarbetarna och deras tidning, man har intervjuat byggnadsarbetare ute i produktionen om varför de inte gått på den här undersökningen. De har fått för sig att det här med asbest bara är tjafs. Och varför? Jo, därför att myndigheterna inte tagit frågan på allvar utan gett efter för detta resonemang om asbesthysteri. Det har fått till följd att många av dem som borde undersökas nonchalerar den här frågan i dag.

En byggnadsarbetare som intervjuats har gått på denna undersökning och fått besked om att han har en godartad dammlunga. Han blir naturligtvis oroad, och det kommer allt fler att bli. Men kärnpunkten är varför man inte följer upp frågan. Här gäller det de bristande resurser som finns i dagens läge men också den diskussion som myndigheter och ansvariga politiker har åstadkommit – att man inte tagit asbestvarningarna på allvar.

*Om totalförbud
mot användning
av asbest*

Kadmium är ett annat ämne som nu dyker upp gång efter annan. Och jag känner att svaret andas samma slags tongångar som när vi 1972 tog upp asbest. Man vidtar åtgärder och skall om möjligt hitta ersättningsmaterial. Men ämnet skall inte heller nu klassas som cancerframkallande i den nya gränsvärdeslistan. Man måste fråga sig: Är de här åtgärderna till fyllest på sikt? Är det den här linjen man skall fortsätta med? Jag är mycket tveksam inför alla dessa förbehåll, alla dessa "om möjligt". Jag anser att alla ämnen och produkter som är cancerframkallande måste man se på med stort allvar för att komma till rätta med problemen. Annars får vi nya katastrofer, och en annan arbetsmarknadsminister får i sin tur stå upp och skylla ifrån sig och säga: Det är andra som har förorsakat detta, det är mycket bättre nu, vi har bättre lagstiftning osv.

Jag vill komma fram till vilka som är skyldiga här. Det pågår en debatt i USA om att stämma dem som är skyldiga. Vilka är det? Framför allt är det de företag som använt de här medlen. De är huvudskyldiga. Men det är också andra, som myndigheter. Att det på yrkesinspektionen sedan 20 år finns material som kan belägga ett orsakssamband måste vara en mycket allvarlig sak. Jag vill också anklaga de politiker i den här regeringen, den förra regeringen och även den förrförra regeringen som inte vidtagit åtgärder utan nonchalerat frågan. Vad har hänt under perioden sedan regeringen hade att ta ställning till ett förslag första gången, från år 1972 till år 1978? Det är nästan sju år sedan det första förslaget kom. Jag anklagar dessa politiker för att ha en stor del av skulden till att problemen med asbest inte är uppklarade och att något rejält grepp om frågan inte har tagits.

En annan sak som också spelar med här är anvisningarna och deras innebörd, att de inte är direkt straffsanktionerade, som flera fackförbund pekat på i andra fall. Det är arbetarskyddsmyndigheterna, yrkesinspektionen, som skall åstadkomma en sådan straffsanktonering. Det måste vara en riktig åtgärd att göra det, eftersom vi vet att man öppet bryter mot anvisningarna i alla dessa allvarliga frågor.

Är det inte, med hänsyn till de exempel som nu finns – jag tänker bl. a. på Euroc-exemplet i går – på att man klart bryter mot gängse mänskliga regler och mot anvisningarna, på tiden att vi inför ett direkt skadestånd, ett skadestånd som svider i skinnnet på den som försöker direkt skada människor? Är det inte riktigt att anvisningarna är kopplade till ett sådant skadestånd?

Jag skulle vilja upprepa min huvudfråga: Är det inte dags för ett förbud mot import av asbest och asbesthaltigt material för att tvinga fram de ersättningsprodukter som behövs? Är det inte dags att ställa krav på den tidsrymd detta får ta? Är det inte dags att införa en deklaration om vad man får använda asbesten till, så att man har kontroll på varje gram asbest som kommer in i landet? När man nu känner till faran är det väl inte godtagbart att man fortsätter med den slappa kontroll som hittills funnits?

Asbestkarusellen kan man kalla det här för. Trots att det finns klara bevis för sambandet mellan asbest och cancer får man använda asbest på så här många områden. Tänker arbetsmarknadsministern ta något initiativ som

---

*Om totalförbud
mot användning
av asbest*

visar om myndigheterna, yrkesinspektionen och andra, i andra liknande fall har material som visar på sambandet mellan hälsorisker och arbetsmiljö? Tänker arbetsmarknadsministern följa upp det här på något sätt? Är Euroc-avslöjandet, om vi får kalla det så, en varning till arbetsmarknadsdepartementet som kan få departementet att följa upp detta så att sådana här fall inte upprepas? Tänker arbetsmarknadsdepartementet se till att det kommer till allmänhetens, företagens och arbetarnas kännedom att det här verkligen är allvarligt? Om man inte gör det, utan låter den s. k. asbestmetodikens fortsätta, finns det stora risker för en parallell när det gäller lösningsmedel och andra giftiga produkter på arbetsmarknaden.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Lars-Ove Hagberg frågar vad som har hänt sedan 1972 – jag tror det var det året han nämnde – med tanke på den motion från vpk som då väcktes för första gången.

Ja, det är onekligen mycket, och en del medgav väl också Lars-Ove Hagberg själv. Låt mig inledningsvis bara säga att den metodik regeringen följer är den riksdagen ställde sig bakom och socialutskottet föreslog riksdagen att använda, nämligen att successivt försöka tränga tillbaka asbesten för att på sikt helt enkelt inte använda den i något sammanhang över huvud taget.

Det är naturligtvis som Lars-Ove Hagberg säger, att den asbest som finns i vårt samhälle, i byggnader och på många andra håll, borde det vara omöjligt att göra någonting åt. Det kräver speciella anvisningar för den som kommer i kontakt med den. Men den finns där, och det får vi väl acceptera. Skulle man göra någonting åt det vore det fråga om miljardkostnader.

Vad det nu gäller är om vi i rimlig tid kan ta bort asbesten i den nytillverkning som nu sker i vårt samhälle. Den metod vi tillämpar har då ändå lett till åtskilliga resultat. Vi har helt enkelt i praktiken fått bort asbesten från färg, lim, spackel, fogmaterial och liknande produkter. Det är också förbud mot att använda golv- och väggbeklädnader med asbest, mattor med asbestbaksida samt praktiskt taget alla produkter med asbestcement. Asbest får inte heller användas som isoleringsmaterial annat än då isolering inte kan utföras med annat material. Vidare råder totalförbud mot användning av blå asbest.

Man kan här göra en omsättning till kvantiteter. Beträffande importen av asbest så köpte Sverige 1973, dvs. bara ett år efter 1972 som herr Hagberg ville jämföra med, 20 000 ton per år mot nuvarande 2 000 ton. Vi köper nu alltså bara en tiondel jämfört med 1973.

Denna redovisning gör väl ändå klart att åtskilligt har hänt i den riktning som Lars-Ove Hagberg önskat sig. När det gäller ansvarsfrågan har vi ju fått en ny arbetsmiljölag som ger helt andra möjligheter att gå in i de fall där man nonchalerat anvisningarna beträffande asbest. Här finns en straffsanktion av det slag som Lars-Ove Hagberg efterlyser, och ganska radikala åtgärder har vidtagits.

När det gäller övervakningen så har arbetarskyddsstyrelsen fått ökade

*Om totalförbud
mot användning
av asbest*

resurser för att kunna följa upp ärendena. Anvisningarna har blivit mera stringenta. Över huvud taget har man fått en förbättrad bevakning när det gäller asbestfaran i vårt samhälle.

Vad som i dag är svårt är att vi fortfarande har några produkter där det alltfjämt inte går att undvara asbest. Det gäller närmast vissa rör och bromsband. Här får man i stället ta till väldigt strikta anvisningar för att kunna undvika att människor kommer till skada av det här farliga ämnet, som på sikt helt bör komma bort.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Mycket har hänt sedan 1972, och det har jag tillstått många gånger. Men denna s. k. vals – om jag får ta det uttrycket i min mun – har också dragits varje gång. Trots vidtagna åtgärder har alla avslöjanden kommit tillbaka.

Jag har erfarit att ersättningsprodukter skulle komma, men dessa kommer i alltför långsam takt; man tvingar inte fram dem. När kommer de 2 000 ton asbest vi i dag importerar att försvinna? De måste ju försvinna. Man tillåter alltså att 2 000 ton varje år pumpas in i svenskt näringsliv.

Nya produkter och gifter kommer till, men vad gör man? Det förefaller som om myndigheterna och deras rådgivare samt de som styr denna debatt skall ha svart på vitt flera gånger om innan de vidtar erforderliga åtgärder. Häri ligger problemet.

Varför tog det så lång tid att få fram asbestresultat, när man visste för 20 år sedan att asbest var farligt? Hur är det i dag? Nu diskuteras kadmium, men debatten gäller om det verkligen är nödvändigt att klassa kadmium som farligt och cancerframkallande. Visserligen är reglerna stränga men ämnet används. Om möjligt skall man ersätta detta ämne, men vad menas med "om möjligt"?

Vi måste ha klara gränser så snart det finns rapporter som pekar på att ett ämne har ett klart samband med cancer. Ett sådant ämne måste snarast möjligt bort. Det får inte ta sju år, nio år eller längre tid som det tydligen kommer att göra när det gäller asbest.

Arbetsmiljölagen är väldigt tunn härvidlag. Jag åberopar inga egna erfarenheter här utan jag stöder mig på uppgifter från fackföreningsmänniskor som brottas med arbetsmiljöbristerna, som ser företagen bryta mot arbetsmiljölagen och som skulle vilja se en direkt straffsanktion – utan att den först lösgöres av yrkesinspektionen eller arbetarskyddsstyrelsen. Det är det som händer nu.

Först med en direkt straffsanktion mot den som bryter mot reglerna och först när arbetsmarknadsdepartementet ger sådana direktiv att den sanktionen svider ordentligt i skinnet kan man få bort en del – kanske en ganska stor del – av de onödiga arbetsmiljörisker som fortfarande existerar i svenskt näringsliv. Jag vill hävda att just den diskussion som man för om kadmium och har fört om asbest är en av de största orsakerna till att företag tar lättsinnigt på den här frågan. Så blir det när olika skolor skall brottas med varandra och när myndigheter och ansvariga politiker inte kan ta tjuren vid

hornen och säga: Detta är så farligt att det förorsakar cancer och andra sjukdomar. Det skall fortast möjligt bort, och därför förbjuder vi det. Men det finns ingen diskussion om den saken.

Detta borde vara myndigheternas självklara policy, men man försöker sopa problemet under mattan. Då hamnar vi i den här positionen med ständiga avslöjanden om arbetsmiljörisiker.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Lars-Ove Hagberg vill att man skall ta bort de här farliga ämnena fortast möjligt. Det är precis det som nu sker. Att påstå att det inte görs något är ju helt fel. Jag tycker att den redovisning jag gav förut visar att här har vidtagits många och framgångsrika åtgärder för att pressa tillbaka användningen av asbest. Ämnet har försvunnit i stora delar av det sortiment som kommer svenska kunder till del, och blå asbest är helt förbjuden.

Jag vill ställa en fråga till Lars-Ove Hagberg: Vad skulle hända om man gick över till totalförbud? Det är ju den enda väg som han vill plädera för. Men Lars-Ove Hagberg har medgett att asbest i några avscenden är helt nödvändig för svensk industri. Vi kan inte vara utan den. Lars-Ove Hagberg sade själv att i sådana fall får man ge dispens. Visserligen måste man vara återhållsam med dispensererna, men de skulle ändå finnas där. Detta betyder bara att man vänder på det hela, så att det blir krångligare att ta bort asbest från det svenska industrisamhället – det mål vi båda har. Vi har arbetat vidare på riksdagens rekommendation med att skärpa reglerna och successivt ta bort asbest, och jag tror att den vägen är den rätta. Vi kommer säkert att vinna framgång.

När det gäller kadmium är det inte någon nyhet i och för sig att det också är ett farligt ämne. Ny forskning har visat att risken för njurskador sannolikt är större än vad man tidigare har kunnat ana. Därtill kommer misstanken om att kadmium även kan orsaka cancer, som Lars-Ove Hagberg säger. Att man sett allvarligt på riskerna med kadmium bevisas bäst av att kadmiumföreningar betraktas som gift enligt lagen om hälso- och miljöfarliga varor och finns med i arbetarskyddsstyrelsens gränsvärdeslista med så låga gränsvärden som 0,02 och 0,03 mg/m³. Arbetarskyddsstyrelsens kadmiumanvisningar bygger också på det faktum att kadmium är en mycket allvarlig risk i arbetsmiljön. Även detta ämne har alltså uppmärksammats med synnerligen stränga regler för användningen.

För att ett ögonblick återvända till asbest vill jag påpeka – det har gjorts i tidigare debatter med Lars-Ove Hagberg – att om man går på förbudsvägen kan man möjligen tvinga fram ett och annat ersättningsmedel snabbare. Men innan man gör det skall man också vara säker på att detta nya medel i tillverkningsprocessen inte är farligare än asbest är med den kännedom man har och med de regler som nu gäller för dess användning.

Det är en annan sida av problemet som Lars-Ove Hagberg inte har velat kännas vid, i varje fall inte i tidigare debatter.

Låt mig således slå fast att vi är eniga om att ta bort asbesten. Jag vill gärna konstatera det, eftersom Lars-Ove Hagberg grundar sig på löntagarrepresen-

Nr 45

Fredagen den
1 december 1978

---

*Om totalförbud
mot användning
av asbest*

*Om totalförbud
mot användning
av asbest*

tanters uttalande. Det är icke så att LO på något sätt har gått på Lars-Ove Hagbergs linje, utan man är enig om tagen mellan löntagarorganisationer, riksdag och regering i detta avseende. Det är Lars-Ove Hagberg som pläderar för en linje som av andra bedöms vara orealistisk.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Fortast möjligt skulle asbesten bort – det är egentligen detta vi diskuterar. Asbesten finns i dag, och man tar inte bort den i morgon. Men jag utgår bara från den erfarenhet vi har, att vi överöses av farliga ämnen och gifter varje dag i vårt arbetsliv. Och skall dessa hanteras enligt asbestmodell är jag oerhört orolig, för då tar det väldigt lång tid. Det är ju de intressenter som har hand om produktionsmedlen i dag som tar fram dessa medel, och ställer man inte krav på dessa intressenter annat än genom en ljum lagstiftning går det väldigt långsamt. Man har då inte heller någon försäkran om att ersättningsprodukterna i sin tur skulle vara ofarliga – tvärtom.

Jag kan inte tänka mig en bättre linje än ett generellt förbud. Var och en som har sociala skäl eller skyddsskäl för att använda en sådan här produkt måste i detalj klargöra på vilket sätt produkten skall användas, samtidigt som berörd myndighet ställer krav på efter vilket antal år det hela skall vara klart. Det skall alltså vara bestämda tider och det skall vara ofarligt.

Vi måste således ställa krav på dem som använder dessa farliga produkter – det är huvudlinjen. I dag ställs det väldigt ljumma krav vad gäller alla dessa produkter som behandlas enligt själva asbestmodellen.

Man kan ställa frågan: Varför är bara den blå asbesten förbjuden? Jo, den anses allra farligast. Men jag anser att den andra asbesten är lika farlig, och därför skulle den också förbjudas. Hemligheten är att den blå asbesten kan företagen i dag avvara men inte den andra. Då måste vi ställa krav på företagen i dag att de avvarar även den och skapar ersättningsprodukter.

När jag hänvisar till fackliga organisationer och deras erfarenheter av lagen vill jag bara peka på att de som direkt berörs, som uttalar sig i fackförbundstidningar och som kommer nära problemen säger att det är en negativ faktor i arbetsmiljöarbetet att det inte stadgas skadestånd för försumliga arbetsköpare, när de bryter mot de anvisningar som finns i dag. Det gäller företagare i det här landet som sätter sin egen välfärd, sin egen vinst, sitt eget företag före arbetarnas hälsa.

Det är de arbetare som direkt berörs av detta som uttalar sig i fackförbundstidningarna. Följer man med där skall man se att det finns mängder av uttalanden i den riktningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om rökförbud i samband med asbestarbeten

Nr 45

Fredagen den
1 december 1978

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara Erik Johanssons i Hållsta (c) den 8 november anmälda fråga, 1978/79:107, och anförde:

Herr talman! Erik Johansson i Hållsta har frågat mig om jag anser tiden vara mogen för införande av ett rökförbud i samband med asbestarbete och om jag i så fall är villig att arbeta för ett sådant.

Frågan om rökförbud i samband med asbestarbete har tidigare diskuterats här i riksdagen. Min företrädare, Per Ahlmark, uttalade sig så sent som förra året emot ett sådant förbud. Självklart finns det ett starkt allmänt intresse av att förmå människor att avstå från att röka, särskilt om de är verksamma i arbetsmiljöer där rökningen förstärker redan existerande risker för ohälsa. En rökare löper t. ex. betydligt större risk att drabbas av ohälsa på grund av asbestarbete. Jag anser emellertid att en rökfri arbetsmiljö åstadkoms bäst genom omfattande saklig information som bl. a. kan gälla just rökningens tendens att förstärka effekten av andra hälsovådliga ämnen. Genom medbestämmandelagen ges de anställda också möjlighet att skapa en rökfri arbetsmiljö.

*Om rökförbud i
samband med
asbestarbeten*

ERIK JOHANSSON i Hållsta (c):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Arbetsmarknadsministern sade alldeles nyss här i det föregående interpellationssvaret att asbest inte går att helt avvara i vissa sammanhang, och det är just därför jag har ställt denna fråga. Det enklaste sättet att minimera riskerna är att fimpas i samband med asbestarbete.

Det var just jag som i april förra året ställde samma fråga till dåvarande arbetsmarknadsministern Per Ahlmark, och jag fick även då ett negativt svar. Sedan dess har mig veterligen inget nytt isoleringsmaterial kommit i marknaden som helt kan ersätta asbest. Det var ju just detta, att asbest skulle komma att ersättas av mera miljövänligt material, som motiverade Per Ahlmarks negativa inställning till rökförbud i samband med asbestarbeten. Jag hade hoppats att dels detta faktum, dels det faktum att förståelsen för icke-rökarnas situation bland rökare sedan min förra fråga ställdes betydligt hade förbättrats, skulle ha påverkat en sportsman som Rolf Wirtén.

Att en kombination mellan rökande och asbest är särskilt farlig kan man läsa om i Läkartidningen nr 45 1978, där man redogör för en undersökning som utförts vid Energiverken i Göteborg. Man får ju den här synergistiska effekten, som uppstår när två eller flera i och för sig ganska ofarliga ämnen sammanstrålar och helt plötsligt blir farliga. Det har också arbetsmarknadsministern åbcropat i svaret.

Om det nu är så att asbestarbetaren som röker helt struntar i riskerna, så bör det rimligen inte få råda ett sådant förhållande på arbetsplatsen, att arbetskamraten som inte röker är helt oskyddad och helt enkelt måste sluta sitt arbete för att bevara sin hälsa.

Arbetsmarknadsministern bygger sitt svar på åsikten att ökad information

161

*Om rökförbud i
samband med
asbestarbeten*

skall lösa problemet. Jag vet inte om jag skall betrakta rökaren som hänsynslös eller tanklös, men så länge den rökande parten i vårt samhälle hittills inte självmant har visat vilja att bättra sig, anser jag att samhället måste rycka in för att skydda den icke rökande asbestarbetaren.

Arbetsmarknadsministern åberopar också medbestämmandelagen i sitt svar. Det är väl ändå endast teoretiskt möjligt att komma någon vart den vägen. Är rökarna i majoritet och den majoriteten inte har rätta viljan och förståelsen är det nog svårt att förvänta sig något resultat.

Därför är jag litet besviken på svaret. Jag säger som jag sade i min replik på det svar jag fick av Per Ahlmark, att i princip är jag motståndare till en massa förbud, men så länge man håller på att forska för att få fram ett bättre ersättningsmaterial vore det ganska enkelt att sätta upp en skylt.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag tror det finns en god samsyn på flera punkter mellan Erik Johansson och mig i denna fråga. Jag är helt med på att vi generellt sett skall fortsätta att arbeta för att få så rökfria arbetsmiljöer som över huvud taget är möjligt. Jag tycker i likhet med Erik Johansson att den som har valt att icke använda tobak inte skall behöva tvångsröka genom andras bruk av tobak. På den punkten har vi samma uppfattning.

Men jag har också noterat att Erik Johansson i grunden är tveksam till förbudsvägen, och det är jag också. Det är det som har gjort att jag anser att man i detta fall inte skall använda den metoden. Jag tror det skulle vara mycket svårt att gå fram med förbudsregler i denna fråga, även om det finns ett klart samband – jag är medveten om det – mellan tobaksrökning och asbestmiljöer. Om man röker i en miljö där det kan förekomma asbest ökar risken för cancer. Det sambandet finns, och därför har Erik Johansson ett särskilt motiv bakom sin fråga. Men jag tycker ändå att friheten att ta eget ansvar skall få ta över. Det är också den syn som kommit till uttryck i en utredning som har gjorts av tobakskommittén och som heter Rökfria miljöer. I utredningen sägs: "Tobakskommittén avser därför att närmare behandla frågan om åtgärder för rökfri arbetsmiljö inom ramen för kommitténs förslag till långsiktigt åtgärdsprogram för att minska rökningen."

Kommittén hänvisar i fortsättningen till just medbestämmandelagen och de avtal man kan komma fram till genom den. Jag tror att den vägen är den bästa, och därför vidhåller jag att man inte bör använda sig av förbud.

ERIK JOHANSSON i Hållsta (c):

Herr talman! Jag skulle vilja vädja till arbetsmarknadsministern att han noggrant följer utvecklingen inom det här området om det dröjer innan vi totalt kan få bort asbesten i vårt samhälle.

Tobakskommittén hyser förhoppningar om att vi skall få allt fler rökfria miljöer. Men om det visar sig att ett arbete även i andra sammanhang är speciellt riskfyllt i kombination med rökande, då är det viktigt att man försöker tänka om och att man kanske också överväger att införa ett förbud. Man är ju på sina håll inte alls främmande för att vidta en sådan åtgärd.

Exempelvis har man infört förbud på vissa sjukhus.

Som arbetsmarknadsministern sade kan man ju på en arbetsplats komma överens om hur man vill ha det i det här avseendet. Men om det visar sig att majoriteten är rökare, då blir det mycket svårt för den som inte röker. Han får då finna sig i att bli en passiv rökare.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Vi måste ta med i beräkningen att vi också har många mycket små arbetsplatser. Därför bör vi vara försiktiga med att gå fram förbudsvägen så att en sådan åtgärd inte uppfattas som ett slag i luften. Det gäller att ha realism bakom besluten, och jag tror inte att ett totalförbud skulle vara realistiskt exempelvis för alla våra bilverkstäder. Där är det bättre att gå den väg som här har anvisats, dvs. att gemensamt komma överens i den här frågan och säga: På vårt jobb röker vi inte. Jag hoppas att allt fler arbetsplatser skall fatta sådana beslut.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om åtgärder för att stimulera näringslivet i Norrbotten

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara *Sten-Ove Sundströms* (s) den 26 oktober anmälda interpellation, 1978/79:54, till industriministern, och anförde:

Herr talman! Sten-Ove Sundström har frågat industriministern dels om han är beredd att vidta åtgärder för att få till stånd en ökad förädling av de norrbottniska basindustriernas produkter, dels vilka åtgärder han tänker vidta för att skapa grunden för ett utökat näringsliv i Norrbotten och dels om han avser att förändra de nuvarande stöd- och stimulansmetoderna för företagsetablering i Norrbotten.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Det besvärliga sysselsättningsläget i Norrbottens län har ofta behandlats i riksdagen. Den positiva utvecklingen under första hälften av 1970-talet har brutits av de strukturkriser som har drabbat landets basindustrier samt en djup och långvarig lågkonjunktur som påverkat hela länets näringslivsutveckling. Nedgången har slagit särskilt hårt i Norrbottens län, eftersom basindustrin svarar för två tredjedelar av industrisysselsättningen och dessutom har betydelse för stora delar av länets verkstadsindustri.

Betydande, delvis extraordinära, insatser har gjorts från regeringens sida för att främja utvecklingen i länet.

Norrbottendelegationen tillsattes i december 1976. Delegationen skall lämna förslag till sysselsättningsskapande åtgärder, och verksamheten skall inriktas på att ta fram konkreta projekt som ger nya arbetstillfällen och stärker näringslivet i länet. Som exempel på delegationens arbete kan nämnas samarbetet med tekniska högskolan i Luleå i ett projekt kallat Nya verkstäder

Nr 45

Fredagen den
1 december 1978

---

*Om åtgärder för
att stimulera näringslivet i Norrbotten*

Fredagen den
1 december 1978

*Om åtgärder för
att stimulera näringslivet i Norrbotten*

i norr. Man arbetar där med att ta fram nya produkter baserade på ny teknik. Projektet löser naturligtvis inte problemen, men visar hur man genom tidigare ej prövade metoder kan nå konkreta resultat. Arbetet har hittills lett till att två nya företag bildats. Delegationen har vidare tagit initiativ till utökad prospektering av malmtillgångarna i länet, vilket lett till att nämnden för statens gruvegendom på regeringens uppdrag upprättat en prospekteringsplan för länet.

Stora insatser har gjorts genom Norrbottendelegationen för att stärka sysselsättningen inom jord- och skogsbrukssektorn. Delegationen har hittills erhållit 35 milj. kr. för att genomföra skilda projekt.

Jag anser att Norrbottendelegationen utför ett viktigt arbete som främjar länets näringsliv. Det tar dock tid innan de åtgärder som delegationen initierat leder till nya arbetstillfällen. Delegationens arbete kommer att fortsätta för att den skall kunna initiera ytterligare åtgärder som leder till ännu fler arbetstillfällen.

Ett särskilt investmentbolag – NJA-invest – har bildats för att öka den industriella utbyggnaden i Norrbottens län. Bolaget har i en framställning till regeringen hemställt om ytterligare resurser. Regeringen bereder f. n. denna fråga.

Stiftelsen för metallurgisk forskning (MEFOS) i Luleå har under året erhållit 26 milj. kr. i lokaliseringsbidrag för att kunna bygga ut sin verksamhet. En ökad forskning där ger bl. a. underlag för ökad vidareförädling och därigenom bidrag till förbättrade konkurrensmöjligheter för stålindustrin.

I tilläggsbudget I till statsbudgeten för innevarande budgetår har regeringen föreslagit att AB Statens Skogsindustrier beviljas 550 milj. kr. i lån och kapitaltillskott för att genomföra investeringar i pappersbruket i Karlsborg. Bolaget har tidigare under år 1978 beviljats lokaliseringsstöd för investeringar vid sågverket i Sesarö.

Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB) har under året erhållit 200 milj. kr. för att bemästra de sysselsättningsproblem som uppstått vid företaget till följd av den svaga konjunkturen och genom åtgärder för att sänka kostnaderna. Medlen har använts till miljöinvesteringar samt tidigareläggning av andra investeringar. Bolaget har vidare erhållit 180 milj. kr. av Statsföretag AB för investeringar i ett apatitverk och en anläggning för fosforering i Kiruna samt kopparbrytning i Viscaria. LKAB och Statsföretag AB har enligt vad jag erfarit genomfört en gemensam utredning om LKAB:s framtida struktur och utveckling. Utredningen skall bl. a. bilda underlag för beslut om företagets framtida inriktning.

Under år 1978 utgår i Norrbottens län ett förhöjt regionalpolitiskt introduktionsstöd, och sedan år 1977 har den s. k. offertprincipen prövats på nya projekt i länet. Offertprincipen innebär att staten vid behov kan ge lokaliseringsstöd till angelägna sysselsättningsprojekt utöver vad som annars är möjligt. Regeringen har i nyss nämnda tilläggsbudget föreslagit att det förhöjda introduktionsstödet skall utgå under ytterligare ett halvt år.

Slutligen vill jag nämna att länsarbetsnämnden i Norrbottens län inneva-

*Om åtgärder för
att stimulera nä-
ringslivet i Norr-
botten*

rande år disponerar ca 540 milj. kr. för beredskapsarbeten. Medlen används till bl. a. arbeten som ger praktik och yrkeserfarenhet för framtiden åt ungdomar och tyngre arbeten av investeringskaraktär, bl. a. iordningställande av industriområden. Dessa insatser är värdefulla och ökar förutsättningarna för näringslivets utveckling.

I dag genomgår också ca 4 500 personer i länet arbetsmarknadsutbildning. En satsning på yrkesutbildning kan kortsiktigt motverka arbetslöshet och långsiktigt medverka till uppbyggnaden av en mer allsidig företagsamhet.

De insatser som redan har gjorts och som görs f. n. är enligt min mening viktiga steg på vägen mot en mer balanserad situation i Norrbotten och ligger i linje med de krav som interpellanten ställer på att få till stånd en ökad förädling och att skapa grunden till ett utökat näringsliv.

Nuvarande regionalpolitiska ram utlöper vid utgången av budgetåret. Frågan om de fortsatta regionalpolitiska medlens framtida utformning kommer att tas upp i den proposition som regeringen avser att lägga fram för riksdagen i vår. Som underlag för propositionen kommer att läggas bl. a. sysselsättningsutredningens betänkande och remissvaren med anledning av detta. Utredningen föreslår bl. a. vissa förändringar av det regionalpolitiska stödsystemet. Betänkandet remissbehandlas f. n. Jag har av det skälet inte anledning att nu ta ställning till de förslag som utredningen har lagt fram.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för det långa svaret på min interpellation. Tyvärr var det inte så mycket nytt i det som man som norrbottning kanske hade förväntat sig i en så besvärlig situation som den länet just nu befinner sig i.

Bakgrunden till min interpellation är självfallet det katastrofala arbetsmarknadsläget i Norrbotten. Sysselsättningen i basindustrierna sviktar och allt fler människor kastas ut i arbetslöshet. Hårdast drabbas ungdomarna, kvinnorna och de handikappade. Arbetslösheten stiger nu rekordsnabbt. Inget annat län i vårt land befinner sig i en jämförbar situation.

Arbetslöshetssiffrorna var vid månadsskiftet oktober-november 8 200 direkt arbetslösa samt 22 000 utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Under vintern beräknas dessa tal stiga till 10 000 direkt arbetslösa samt över 23 000 människor utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Redan i det dagsaktuella läget har arbetslöshetstalen sprängt alla rekord för Norrbotten. Inte någon gång under hela efterkrigstiden har arbetslösheten i länet varit så stor som i dag.

I en situation där så många människor ställs utan arbete ökar naturligtvis den sociala utslagningen snabbt samtidigt som ett ökat politikerförakt växer fram. I TV och även här i kammaren kan man se och höra arbetsmarknadsministern tala om en internationellt sett låg arbetslöshet, om hur positivt statsrådet ser på den kommande högkonjunkturen samt om hur den skall verka på den rådande arbetslösheten. I sådana uttalanden bortser statsrådet Wirtén helt från den fjärdedel av Sverige som kallas Norrbotten. Där är arbetslösheten hög även vid en internationell jämförelse och där får, på grund

---

*Om åtgärder för
att stimulera näringslivet i Norrbotten*

av den befintliga industristrukturen, en högkonjunktur inte någon större effekt annat än att utflyttningen till de mellersta och södra delarna av landet accelererar.

Från fackligt håll har flera initiativ tagits för att påverka denna negativa utveckling. I samband med LO-distriktets halvårskonferens i mitten på oktober samlades de sex fackförbunden Gruv, Fabriks, Byggnads, Metall, Skogs och Trä till ett gemensamt program för att rädda Norrbotten. Programmet är unikt genom att det är första gången fackförbund på central nivå går ut i en aktion för ett enda län. Samtidigt understryker detta det allvarliga sysselsättningsläget i Norrbotten.

I programmet slås fast en rad viktiga punkter, bl. a. att det kommer att fordras stora insatser för att förvandla Norrbotten till en med övriga landet jämställd del. De sex fackförbunden påpekar att länet i dag har ett alltför ensidigt beroende av basindustrierna, grundade på malmen, stålet och skogen. Förutom att råvarorna måste förädlas ytterligare krävs att industrins nuvarande koppling till basindustrierna minskas. Även om förutsättningarna är goda – och de måste tillvaratas – för att utveckla ett sortiment som bygger på Norrbottens egna naturtillgångar, måste också helt alternativa tillverkningar startas i länet. Mot den bakgrunden måste ett särskilt produktutvecklingscentrum byggas i Luleå i anslutning till tekniska högskolan. De sex förbunden anser att detta centrum främst bör stödja småföretagen.

Vidare pekar fackförbunden på olika medel för statsmakterna att styra investeringar till Norrbotten. Tidigare har investeringsfondsmedel använts för att styra etablering till länet. Det har resulterat i ett flertal etableringar som gett stabil sysselsättning. Bland de företagsetableringar som kommit till via de styrningsinstrumenten kan nämnas Saab-Scania i Luleå, Bulten i Kalix m. fl. De företag som velat expandera och använda fondmedlen har i dessa fall av statsmakterna tvingats att lokalisera sig i norra Sverige.

För att få det privata näringslivet att åter satsa på länet krävs en mer kraftfull samhällelig styrning. För att få dit statlig företagsamhet måste man framför allt visa en klar politisk vilja. Hitintills har inget av den viljan på något sätt markerats vare sig av den föregående borgerliga trepartiregeringen eller av den nuvarande folkpartiregeringen.

En noggrann genomgång av det svar arbetsmarknadsministern har lämnat på min interpellation ger vid handen att de flesta av de punkter som där radats upp inte på något sätt är nya. En del åtgärder har tillkommit efter den borgerliga trepartiregeringens fall, men det har tyvärr visat sig att dessa inte fått någon effekt alls. Låt mig peka på en del av dem.

Norrbottendelegationen tillsattes för att få fram förslag till sysselsättnings-skapande åtgärder. Vad delegationen i dag direkt har åstadkommit är synnerligen marginellt, och det är mycket svårt att räkna ut vad det inneburit i antal anställda.

NJA-Invest har gjort insatser framför allt för att rädda företag, men inte heller där har resurserna varit så stora att bolaget på något sätt kunnat påverka och bidra till en utbyggnad av länets industriella ryggrad.

MEFOS i Luleå har erhållit 26 miljoner för utbyggnad av forskningssta-

---

*Om åtgärder för
att stimulera nä-
ringslivet i Norr-
botten*

tionen. Men här gäller det naturligtvis en typ av forskning som i första hand direkt berör stålindustrin. Det handlar om nya processer och valsningsteknik, men inte på ett sådant sätt att forskningen får direkt betydelse för att förändra länets industristruktur.

Offertprincipen tycks vara något av en patentlösning för de borgerliga lokaliseringssträvandena, tyvärr utan att på Norrbotten åtminstone ha någon nämnvärd effekt.

När det gäller insatserna i LKAB och ASSI, som också nämnts i svaret, skall vi bara konstatera att de har resulterat i att man har fått färre jobb inom företagen.

Vidare har vi det som är traditionellt för Norrbotten, AMS-åtgärder i form av beredskapsarbeten osv.

De här åtgärderna som arbetsmarknadsministern redovisar är inte på något sätt nya, som jag påpekade tidigare. Visserligen är det bra med marginella effekter. Det är bra med AMS-arbeten. Det är bra med utbildning. Men i den situation Norrbotten nu befinner sig i måste betydligt kraftigare insatser till, om inte alla de som står utanför arbetsmarknaden skall tvingas till massutflyttning.

Att alla de åtgärder som nu redovisats och som har skapats under den borgerliga regeringsperioden inte lett till något resultat av betydelse, vare sig när det gäller att lägga grunden till ett mera differentierat näringsliv med nya arbetstillfällen eller när det gäller en utveckling av basindustriernas produktförädling, visar med klarhet de snabbt ökande arbetslöshetssiffrorna under de senaste åren.

Vidare påpekar statsrådet att den positiva utveckling som skedde under 1970-talets första hälft nu brutits genom basindustriernas strukturer kriser samt en djup och långvarig lågkonjunktur och att därför hela länet har drabbats hårt.

Det är i viss mån en riktig beskrivning. Men det är viktigt att slå fast att den positiva utveckling som norrbottningarna fick vara med om under de första fem åren på 1970-talet inte var ett automatiskt resultat av en högkonjunktur. De nya arbetstillfällen, ca 11 000, som då skapades var en medveten satsning av den socialdemokratiska regeringen. Det investerades i de statliga företagen, men en betydande del av de nya arbetstillfällena skapades också genom lokaliseringar av medelstora industriföretag.

Det är liknande satsningar som nu behövs i ökad utsträckning för att vi skall få en bredare förädling av länets företags produkter och för att skapa nya jobb. Jag tror därför att det är viktigt att statsrådet klarar ut om de åtgärder som han nu redovisar verkligen är det enda som folkpartiregeringen tänker göra för att rädda Norrbotten. Är det allt som skall komma från den nuvarande regeringen, i den djupa kris som vi nu befinner oss i, för att vi skall få till stånd ett bredare näringsliv? Om så är fallet är det verkligen upplagt för en massutflyttning, eftersom de medel och åtgärder som statsrådet här redovisat inte på något sätt är tillfredsställande.

Till sist tycker jag att statsrådet skall förtydliga ytterligare en del av sitt svar. I svaret sägs det att Norrbottendelegationen har gjort stora insatser inom

*Om åtgärder för
att stimulera nä-
ringslivet i Norr-
botten*

jord- och skogsbrukssektorerna. Det skulle vara roligt att få ett exempel på hur många jobb dessa s. k. stora insatser har skapat. Man frestas av svaret verkligen att tro att statsrådet räknar med att AMS skall ta över Norrbotten helt.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Det var en enda lång litania om de lidanden som Sten-Ove Sundström menar att Norrbotten är utsatt för. Jag skall gärna medge, och jag har gjort det tidigare också, att problemen där är många. Arbetsmarknads-situationen i Norrbotten är svårare än i någon annan del av landet. Detta har jag sagt även i tidigare debatter, och jag har ingen anledning att ändra det uttalandet.

Men jag tycker inte heller att det finns någon anledning att ändra på mina uttalanden om att vi i vårt land har klarat sysselsättningen bättre än man gjort i andra jämförbara länder under den sällsynt svåra lågkonjunkturen, med den rad av strukturproblem som vi har haft här under senare år. Jag tror att Sten-Ove Sundström måste medge att det förhåller sig så. Det är inte på något sätt en felaktig beskrivning av verkligheten som jag har gjort på den punkten. Det är heller ingen felaktig beskrivning när jag säger att den nuvarande regeringen fortsätter en mer aktiv arbetsmarknadspolitik än som någonsin tidigare förts i vårt land. Satsningarna under åren efter 1976 är av ett format som vi inte kan avläsa under något annat budgetår i ett tidigare skede. Det är inte minst Norrbottens län som då har stått i blickfältet för regeringens intresse. Det är där som de största satsningarna har gjorts under denna period. Detta tror jag också att Sten-Ove Sundström kan erkänna som ett faktum.

Jag har i mitt svar redovisat de många åtgärder som har vidtagits under trepartiregeringens tid och som nu planeras. Dessa finns som sagt redovisade i svaret, och jag finner därför ingen anledning att upprepa dem.

När Sten-Ove Sundström påstår att det här inte var av något intresse eftersom det inte var någonting nytt, är detta uttalande överraskande. I och för sig är det mesta som jag har nämnt om vad som har utträttats där under dessa två år redan känt. Ja, det tror jag det; de saker som är i gång är kända, men de är ju trots det inte mindre intressanta för de människor som genom åtgärderna har fått ett jobb i Norrbotten. Det är betydande grupper av människor som just genom regeringens åtgärder har kunnat få sin sysselsättning tryggad, låt vara – jag medger det än en gång – att det också finns många som inte har fått plats på den reguljära arbetsmarknaden. Dem har vi då försökt hjälpa med arbetsmarknadspolitiska insatser av typen utbildning och beredskapsjobb. Beredskapsarbetena är f. ö. av den volymen att 6 000 personer deltar i sådan verksamhet. Detta är ju inte heller några jobb som är meningslösa, utan det är arbeten som jag är övertygad om att norrbottningarna även på sikt kommer att ha stor nytta av att få utförda.

Här kan vi spela över hela registret från vägarbeten till idrottshall i Kiruna, skolbyggnader i flera av kommunerna i Norrbotten eller arbeten i form av turistanläggningar som har utförts med hjälp av beredskapspengar. Dessa investeringar kommer att vara till nytta för Norrbottens befolkning och

---

*Om åtgärder för
att stimulera nä-
ringslivet i Norr-
botten*

näringsliv på lång sikt, det är jag övertygad om. Att försöka tona ner de åtgärderna såsom oväsentligheter är inte korrekt, Sten-Ove Sundström, och jag hoppas att det inte skall upprepas. Vi kommer att fortsätta med den satsningen på Norrbotten. Vi skall försöka finna intressanta objekt som regering och riksdag kan hjälpa till att satsa på. Den ambitionen är ju redan dokumenterad under den här perioden, och den kommer också att finnas i fortsättningen, det kan jag försäkra Sten-Ove Sundström.

Här gäller det naturligtvis att hitta bra investeringsobjekt som kan ge trygg sysselsättning på sikt, såsom industrier som har en marknad där det går att sälja produkterna i fråga. Då hoppas jag att de många råvaror som ändå finns i Norrbotten genom vidareförädling kan bli en källa till arbete och rikedom för hela länet.

Jag vill här också gärna påminna om de satsningar som har gjorts i ASSI – det är inte några småpengar, utan 550 milj. kr. – för att förbättra den industrin. Grundinvesteringarna i LKAB i storleksordningen 380 milj. kr. är inte heller något föraktligt belopp, Sten-Ove Sundström. Att bygga upp industrihus som kan ge utrymme för en rad sådana småindustrier som nu saknas där i viss utsträckning är likaså en angelägen sak, eftersom man måste säga att näringslivet i Norrbotten är dåligt differentierat. Att dessa industrier dessutom kan ge plats för den mindre företagsamheten tror jag att Sten-Ove Sundström också är beredd att hålla med mig om.

Allt detta sammantaget görs för att hjälpa det område som – det är helt riktigt – har varit det hårdast prövade på vår svenska arbetsmarknad.

När Sten-Ove Sundström hävdade att de insatser som har gjorts för jord och skog är av negligerbar storlek och därför inte har någon betydelse, blev jag förvånad. Jag har hört många människor i Norrbottens län vitsorda att denna glesbygdssatsning har varit mycket betydelsefull. Inte minst har landshövdingen i Norrbottens län så sent som vid vårt landsting nyligen påpekat betydelsen av att man med 10 milj. kr. i statlig satsning har kunnat få en totalinvestering i storleksordningen 100 miljoner. Det ger jobb, Sten-Ove Sundström. Det gäller också de satsningar som gjorts inom skogsbruket. Jag kan på det här sättet ta upp sektor efter sektor. Narviksvägen är ett annat betydelsefullt objekt man satsat på under trepartiregeringens period för att hjälpa till med utbyggnaden av Norrbottens län.

Herr talman! Med denna exemplifiering tror jag ändå Sten-Ove Sundström måste medge att det varit en sällsynt satsning just på Norrbotten under den här perioden.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag är väldigt förvånad över att arbetsmarknadsministern fortfarande vidhåller att man har klarat situationen bättre än tidigare under liknande konjunkurlägen. Faktum är att situationen aldrig någonsin varit sämre i Norrbotten under efterkrigstiden. Det är ett påstående jag vidhåller och som, enligt alla källor, lär vara korrekt.

Sedan ställde jag frågan hur många jobb som hade skapats genom Norrbottendelegationens s. k. stora insatser inom jord- och skogsbruk. Stora

*Om åtgärder för
att stimulera näringslivet i Norrbotten*

insatser kan vara ett relativt begrepp om man inte samtidigt redogör för hur många som får jobb genom dem. Det är mycket viktigt att få klarhet i detta.

Beredskapsarbeten är vi, som jag sade, vana vid i Norrbotten. Vi tycker det är bra att vi får AMS-jobb och beredskapsjobb, men vi kan knappast leva på det i framtiden. Det är klart att det är bra att vi kan sätta in ungdomar i olika former av beredskapsjobb. Det är bra att också andra grupper får utbildning genom AMS osv. Men det är ingen situation som vi vill leva med för evigt. Det är en kortsiktig lösning. Det var det jag försökte åskådliggöra i mitt första anförande.

– Större insatser än tidigare. Ja, nu krävs det betydligt större insatser än vad som redovisats i arbetsmarknadsministerns svar på min interpellation. Nu har vi ju en jättestor arbetslöshet. Den är inte jämförbar med situationen någon annanstans i landet. Och då måste insatserna vara av den karaktären att de ger resultat. Det är ju faktiskt så att under både trepartiregeringens och den nuvarande regeringens tid har arbetslöshetssiffrorna ökat rekordsnabbt. Det går inte att jämföra med tidigare förhållanden. Det är ett faktum.

Det är också ett faktum att när den socialdemokratiska regeringen under de första fem åren av 1970-talet verkligen engagerade sig genom att dels investera genom de statliga företagen, dels sätta in verkliga styrmedel för att få de privata företagen att etablera sig i Norrbotten så gav det resultat. Som jag nämnde tidigare fick man fram 11 000 nya jobb under den perioden, varav ungefär 50 % uppkom i just lokaliseringföretag som ett resultat av en medveten politik.

De marginella insatser som nämns i svaret jag fick av statsrådet är naturligtvis bra. Men det måste betydligt mer till. Det kunde i det här sammanhanget ha varit intressant att fortsätta uppvisningen och se över hur de s. k. stora insatser som statsrådet nämner har verkat, t. ex. hur många jobb NJA-Invest har skapat. Hur många nya jobb har man skapat med de här investeringarna? Faktum är, som jag nämnde tidigare, att varken LKAB-investeringarna eller ASSI-investeringarna har skapat några fler jobb, och de beräknas inte göra det på sikt. Projektet Nya verkstäder i norr har mig veterligt skapat åtta arbetstillfällen. Det är naturligtvis bra. Vi tackar för dem. Men man skall vara medveten om, när man redovisar ett sådant här svar, att det krävs oändligt mycket mer.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Mitt påstående att arbetsmarknaden har klarat sig hyggligt vid en internationell jämförelse gällde naturligtvis svensk arbetsmarknad i stort. Jag gjorde det tillägget, Sten-Ove Sundström, att det har varit besvärligare i Norrbotten. Jag har inte på något sätt gjort någon felaktig beskrivning av det. Jag bara upprepar att Sten-Ove Sundström inte vill höra vad jag säger och då är det inte stor mening att fortsätta debatten. Jag tror ändå att den som läser protokollet kommer att upptäcka att vad jag här sagt är riktiga påståenden.

Nu vill Sten-Ove Sundström göra en jämförelse mellan de fem första åren

---

*Om åtgärder för
att stimulera näringslivet i Norrbotten*

på 1970-talet och den senare delen av 1970-talet, som vi nu upplever. Men, Sten-Ove Sundström, låt mig fråga: Är det inte en väldigt orättvis jämförelse att göra? Kan vi inte som goda sportmän säga att så får man inte göra jämförelser, om man vill ha en ärlig debatt? Att försöka göra gällande att det skulle finnas motsvarande möjlighet att lokalisera arbeten i Norrbotten under andra hälften av 1970-talet som det fanns under första hälften är en ojusthet som i idrottssammanhang skulle medföra utvisning för ojust tackling.

Under första hälften av 1970-talet fanns det en tillväxt i svensk ekonomi. Det var möjligt att utlokalisera nya enheter inom svensk industri, som då befann sig i tillväxt. Det gick att lägga dessa enheter i Norrbotten, och det skedde i fullt samförstånd. Det fanns inget motstånd från något håll i detta land, vad jag vet, mot att göra det. Det var inte någon bravad från den socialdemokratiska regeringens sida, som Sten-Ove Sundström vill göra det till. Det var närmast självklart att man använde sig av tillväxten i svenskt näringsliv på ett sådant sätt att det stämde med de regionalpolitiska målen – de mål som jag tror att Sten-Ove Sundström och jag har precis samma uppfattning om. Det är en dålig debatteknik, tycker jag, att försöka göra den jämförelsen.

Försök i stället, Sten-Ove Sundström, att fundera över vad man kan göra under 1970-talets andra hälft för att ge sysselsättning i Norrbotten. Det är betydligt svårare.

Om man ser på den utlokalisering av Bulten-Kanthal och andra företag som Sten-Ove Sundström försöker att förgylla finner man att det inte är så att vi i dag lever utan bekymmer med den utlokaliseringen. Tvärtom får den nuvarande regeringen med sysselsättningsstöd av olika slag försöka hjälpa till för att dessa företags skall hålla kvar sin sysselsättning uppe i Kalix. Det visar något litet de förändringar i konjunkturen och de stora strukturproblem som vi lever med i svenskt näringsliv under andra hälften av 1970-talet. Erkänn, Sten-Ove Sundström, att nu gäller det mer att med olika hjälpmedel hålla fast de arbetstillfällena som är utlokaliserade i Norrbotten. Det är inte lika lätt att nu finna nya jobb genom att gå till stora svenska företag och säga att de lika gärna kan göra den eller den produkten i Norrbotten. Det är inte så – det är inte en riktig beskrivning av verkligheten som Sten-Ove Sundström lämnar.

När man ändå, som trepartiregeringen har gjort och folkpartiregeringen nu gör, försöker satsa på framtiden i Norrbotten sker det genom att man söker nya grepp. Där gör Norrbottendelegationen, som jag sade i mitt interpellationssvar, ett mycket värdefullt arbete. Jag tycker inte att vi skall tona ner dess insatser. Delegationen har kommit med konstruktiva förslag som delgetts regeringen i resonemang, och vi försöker hjälpa till på det sätt som vi kan för att få i gång de projekt som delegationen föreslår.

Satsningen på NJA-Invest är också ett sådant försök där man går ut och arbetar med att finna nya produkter som kan leda till sysselsättning för norrbottningarna och där det är fråga om en satsning av miljontals kronor som systerföretagen inom SSAB känner sig litet avundsjuka på. Jag är ganska säker på att Dala Invest, Oxelöinvest och vad de än heter gärna skulle vilja ha

Fredagen den
1 december 1978

*Om åtgärder för
att stimulera näringslivet i Norrbotten*

motsvarande resurser som NJA-Invest har. Det är inte någon bagatellartad satsning som trepartiregeringen har gjort med detta.

Man försöker också följa upp denna satsning genom samarbete med attachéer ute på de svenska ambassaderna, som har i uppgift att finna intressanta produkter att förlägga till tillverkningsindustrin i Norrbotten. Detta är ett arbete som har gett några resultat. Jag vill gärna erkänna att det vore bra om de vore fler, men det är två företag som i dag är verksamma i Norrbotten tack vare dessa satsningar. Det är inte åtta personer som finns anställda på dessa företag utan mer än tre gånger det antalet, närmare bestämt 26 personer. Det är inget stort antal det heller – jag är beredd att erkänna det. Men detta är ett arbete som tar tid. Det finns dock två företag med 26 anställda och sex företag som är på väg att starta sin produktion.

Det är den vägen vi måste försöka gå, Sten-Ove Sundström. Har Sten-Ove Sundström något annat förslag, så kläm gärna fram det! Men här finns det konstruktiva grepp från regeringens sida som jag hoppas skall leda till framgång och sysselsättning i Norrbotten.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag blev i och för sig inte så mycket klokare sedan jag lyssnat på arbetsmarknadsministerns senaste inlägg.

I början av 1970-talet fanns det naturligtvis andra förutsättningar, men när strukturen inom landets industri förändrats måste också insatserna när det gäller lokaliseringar förändras – och det har inte alls fungerat.

Jag nämnde två vägar – som bl. a. de sex fackförbunden har varit inne på – som man kan gå. Den ena är att använda sig av Statsföretag AB och på ett betydligt bättre sätt än vad som görs i dag förädla dess produkter. Den andra är att skapa nya styrinstrument, för att styra investeringarna. Trots allt förekommer det – och kommer framöver att förekomma – investeringar inom näringslivet.

Men det viktigaste tycker jag är resultatet. Man kan naturligtvis kalla det för stora satsningar om man tittar på mängden slantar som sätts in. Men om man räknar mängden arbetstillfällen har dessa satsningar, som jag redogjorde för tidigare, verkligen inte givit annat än marginellt resultat. Då måste man sätta in betydligt större resurser och utnyttja dem på två sätt. För det första måste man på ett helt annat sätt förändra den befintliga strukturen på basindustrin – det som sker i dag är ju ytterst marginellt. För det andra måste man, som jag sade tidigare, på ett helt annat sätt än nu styra de kommande investeringarna – det kommer naturligtvis att framöver investeras även i det privata näringslivet. Det är verkligen viktigt att man sätter fart på detta.

Jag nämnde några exempel på företag som lokaliserades till Norrbotten i början av 1970-talet, bl. a. Bulten-Kanthal AB. Det är klart att dessa företag inte heller kommer ifrån problem. Men trots allt har de flesta fortfarande en väldigt stabil sysselsättning. En liknande satsning skulle behövas igen. Men då måste man verkligen sätta in stora resurser och inte bara hänvisa till nuvarande åtgärder, som trots allt har fungerat i några år och som gett ytterst

marginellt resultat. Stora resurser måste sättas in och, som jag sade tidigare, styras.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Sten-Ove Sundström efterlyser nya styrinstrument. Det kastar han ur sig utan att egentligen precisera vad det innebär. Vilka instrument skall det vara, och vad är det man skall styra?

Problemet i dag med svenskt näringsliv är att det söker efter säljbara produkter. Då hjälper det inte på något sätt om man har styrinstrument men inte något att styra upp till Norrbotten. Det är det som är huvudproblemet, och det är därför som vi har försökt att satsa på ett konstruktivt sökande efter olika produkter som kan tillverkas i Norrbotten. Det tar naturligtvis lång tid att nå resultat, men vi är på god väg att i varje fall få i gång en del av ett mera differentierat näringsliv i Norrbotten. Och det tror jag är av värde.

Vi har heller inte underlåtit att satsa på den statliga sektorn i Norrbotten. Det har jag påpekat tidigare. Det är där fråga om satsningar i olika avscenden på många hundra miljoner kronor. Men även där har det varit problem. Det hjälper inte om vi satsar aldrig så mycket pengar på LKAB om bolaget inte kan sälja sin malm. LKAB och annan statlig företagsamhet i Norrbotten har precis samma problem som verkstadsindustrin i stort: man söker efter en marknad för sin produkt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1978/79:173–175 till civilutskottet

1978/79:176 till lagutskottet

§ 13 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningar 1978/79:104 och 105

§ 14 Anmälades och bordlades

Propositioner

1978/79:37 om godkännande av IMCO-konvention om skeppsmätning med därtill hörande internationella skeppsmättningsregler

1978/79:71 om utbildning av sjöbefäl samt drift- och underhållsteknisk personal i högskolan

§ 15 Anmälades och bordlades

Motion

1978/79:177 av Allan Åkerlind m. fl.

med anledning av propositionen 1978/79:67 om förbud mot aga

Nr 45

Fredagen den
1 december 1978

---

*Om åtgärder för
att stimulera näringslivet i Norrbotten*

§ 16 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1978/79:12 med anledning av motion om reglering av läkemedelsreklamen

1978/79:13 med anledning av riksdagens förvaltningsstyrelsens förslag 1978/79:6 om anslag på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt avser allmänt kyrkomöte

1978/79:14 med anledning av propositionen 1978/79:51 om ändring i lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

Justitieukskottets betänkanden

1978/79:9 med anledning av motioner om vissa kriminalpolitiska frågor

1978/79:13 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt avser justitiedepartementets verksamhetsområde

Utrikesutskottets betänkanden

1978/79:8 med anledning av motion om stöd till sandinistiska nationella befrielsefronten i Nicaragua (FSLN) m. m.

1978/79:10 med anledning av berättelser om verksamheten inom Europarådet

1978/79:11 med anledning av motion om Cypernproblemet

Försvarsutskottets betänkande

1978/79:9 med anledning av propositionen 1978/79:5 om vissa markförvärv för armén, m. m. jämte motioner

Socialutskottets betänkanden

1978/79:18 med anledning av motioner om tidigdiagnostik av bröstcancer m. m.

1978/79:19 med anledning av motioner om skyldighet att utfärda läkarintyg.

Kulturutskottets betänkande

1978/79:16 med anledning av motioner om stöd till djurparker

Utbildningsutskottets betänkande

1978/79:14 med anledning av motioner om maskinförarutbildning i gymnasieskolan

Trafikutskottets betänkanden

1978/79:5 med anledning av propositionen 1978/79:23 om övertagande av aktierna i Nora Bergslags Järnvägs AB

1978/79:6 med anledning av propositionen 1978/79:24 om slopande av särskilda passageavgifter för Väner- och Mälartrafiken

1978/79:7 med anledning av propositionen 1978/79:19 om hälsundersökning av sjöfolk

Nr 45

Fredagen den
1 december 1978

Jordbruksutskottets betänkanden

1978/79:8 med anledning av motioner om naturvårdsfrågor m. m.

1978/79:10 med anledning av motion om naturreservat eller nationalpark i Tiveden

Anmälan av interpellation

Näringsutskottets betänkanden

1978/79:12 med anledning av regeringens skrivelse 1978/79:6 med överlämnande av årsredovisning för Statsföretag AB jämte motion

1978/79:14 med anledning av motion om prospekteringen av mineral m. m.

1978/79:15 med anledning av motion om rostfria bilavgassystem

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1978/79:13 med anledning av regeringens skrivelse 1978/79:31 med redogörelse för tillämpningen av terroristlagstiftningen

1978/79:14 med anledning av propositionen 1978/79:52 om ändring i lagen (1970:742) om lönegarantiavgift, m. m.

§ 17 Anmälan av interpellation

Anmälades och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 1 december

1978/79:106 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till jordbruksministern om omhändertagande av miljöfarligt avfall:

Svensk Avfallskonvertering AB, SAKAB, planerar anläggningar för omhändertagande av miljöfarligt avfall i bl. a. Norrtorp, inom Kvarntorpsområdet i Kumla kommun. Beslut i frågan har ännu inte fattats, och andra tänkbara alternativ har diskuterats.

Kvarntorpsregionen är ett område som är hårt drabbat av miljöförstöring. Verkningarna av krigsårens och de följande årens exploatering av skiffrarna i området är fortfarande tydliga, mest påtagligt i den s. k. Kvarntorpshögen. Förbränningar pågår fortfarande i den, även om försök inlets för släckning. Den används också fortfarande som något slags filter för avfall, bl. a. oljor av olika slag som pumpas upp och får försvinna utan att man är fullt på det klara med vilka processer som pågår eller sätts i gång av denna hantering. Också annan industriverksamhet i området måste klassas som miljöförstörande.

Mot den bakgrunden måste en etablering av det slag som SAKAB planerar ifrågasättas. Verkningarna av redan pågående verksamhet anstränger hårt

Fredagen den
1 december 1978

*Meddelande om
frågor*

vattensystemet i området och påverkar på sikt också Hjälmarén och andra sjöar. En omfattande lokal opinion är emot etableringen, t. ex. miljögrupper, fiskevårdsförbund och stora befolkningsgrupper i övrigt. Remissinstanser som statens planverk har yrkat avslag medan naturvårdsverket ställt sig mycket kritiskt. Även de som förespråkar etablering, t. ex. Kumla kommun, gör det med mycket stränga villkor som är svåra att garantera.

Sammantaget kan det påstås att det finns fler skäl som talar emot en etablering än sådana som talar för.

Mot bakgrund av det framförda vill jag fråga jordbruksministern:

Anser jordbruksministern att verkningarna av redan pågående verksamhet i Kvarntorpsområdet undersökts och åtgärdats på ett ur miljösynpunkt tillfredsställande sätt?

Kan jordbruksministern garantera att SAKAB:s planerade anläggning inte kommer att medföra ytterligare belastning av miljön?

Om dessa frågor besvaras nekande, vill jordbruksministern då vidta åtgärder som löser problemen?

§ 18 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 30 november

1978/79:204 av *Göthe Knutson* (m) till industriministern om åtgärder för att stödja skogsnäringen:

Gång på gång har Värmlands län drabbats av både konjunkturmässiga och strukturellt betingade minskningar i sysselsättningen vid olika industrier. Flera tusen arbetstillfällen inom industrin i Värmland har gått förlorade under de senaste tre åren. Arbetslösheten är stor inom länet. Nu växer oron på nytt sedan Billerud-Uddeholm AB föranstaltat om "åtgärder av olika slag för att konkurrenskraft och lönsamhet skall återvinnas". Det står samtidigt fullt klart att skogsindustrin på de flesta håll i landet f. n. upplever en svår situation.

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att hjälpa skogsnäringen att klara i första hand de svårigheter som förorsakats av konjunkturläget och den låga dollarkursen?

1978/79:205 av *Christina Rogestam* (c) till utbildningsministern om resultatet av viss utvärdering inom vuxenutbildningen m. m.:

I årets budgetproposition meddelade utbildningsministern sin avsikt att ge centrala studiestödsnämnden (CSN) i uppdrag att utvärdera den hittills bedrivna verksamheten med uppsökande verksamhet. Därtill skulle vuxenutbildningsnämndernas verksamhet och sammansättning ses över. Arbetet skulle ske skyndsamt.

När räknar statsrådet med att resultatet av utvärderingarna kan redovisas för riksdagen?

den 1 december

1978/79:206 av *Bertil Måbrink* (vpk) till kommunikationsministern om postverkets service i glesbygdsregioner:

Enligt uppgifter ämnar postverket genomföra en rationalisering av postbefordringen på järnväg.

Om detta förverkligas innebär det en väsentligt försämrad service för vissa län, bl. a. Jämtland. Post från Stockholmsområdet och södra Sverige kommer att bli ett till två dygn försenad.

Anser kommunikationsministern att rationaliseringar inom postverket får resultera i försämrad service för människorna och då bl. a. i glesbygdsregionerna?

1978/79:207 av *Ove Karlsson* (s) till kommunministern om flödesprognoser rörande Västerdalälven och Vanån:

Vid ett flertal tillfällen har det förekommit översvämningar utefter Västerdalälven. För att undvika och komma till rätta med översvämningsskador har ett flertal utredningar gjorts. Det mest genomgripande förslag som framarbetats är förslag om en reglering av Västerdalälven genom en damm söder om Hälla. Nu måste det anses vara avfört från tänkta alternativ för att motverka översvämningsskador utefter Västerdalälven.

För att på annat sätt kunna motverka översvämningar har föreslagits en del andra åtgärder. En av de skadeförebyggande åtgärder som vidtagits de senaste åren har varit vattenflödesprognoser utarbetade av SMHI.

Med hänvisning till vad som anförts vill jag fråga kommunministern:

Är regeringen beredd att även för kommande år ställa medel till förfogande så att SMHI kan utföra nödiga flödesprognoser avseende Västerdalälven och Vanån?

§ 19 Kammaren åtskildes kl. 14.55.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert